MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
POLICIJOS VEIKLOS KATEDRA

VAIVA PAULAUSKAITĖ
IŠTĘSTINIŲ MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ, TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS, II KURSAS, Pvmis 4-01 GRUPĖ.

INSTITUCIJŲ, DALYVAUJANČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOJE LIETUVOJE, SISTEMA, JŲ ĮGALIOJIMAI IR VEIKLOS SUDERINAMUMAS.

System, Entitlements and Harmonization of Activities of Institutions, Implementing Prevention of Criminality in Lithuania

Magistro baigiamasis darbas

Darbą atliko:
Vaiva Paulauskaitė
… … … … … … … … … … …
(parašas)

Vadovas:
Prof. dr. (HB) Vaiva Zuzevičiūtė
… … … … … … … … … … …
(parašas)

Konsultantas:
Lekt. Artūras Birbilas
… … … … … … … … … … …
(parašas)

Recenzentas: … … … … …
(mokslinis laipsnis, pedagoginis vardas, vardas, pavardė)
… … … … … … … … … … …
(parašas)

Kaunas, 2016

MAGISTRINIO DARBO TURINYS

ĮVADAS 3
I. NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS SAMPRATA IR NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS PRIEMONĖS 7
1.1 Nusikalstamumo prevencijos samprata 7
1.2 Nusikalstamumo prevencijos priemonės 11
II. INSTITUCIJOS DALYVAUJANČIOS NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOJE LIETUVOJE 15
2.1. Policijos dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 15
2.2. Probacijos tarnybos dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 20
2.3. Teismų vaidmuo nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 24
2.4. Laisvės atėmimų vietų įstaigų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 27
2.5. Vaikų socializacijos institucijos ir jų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 30
2.6. Švietimo įstaigų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 34
2.7. Žiniasklaidos vaidmuo nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje 38
III. INSTITUCIJŲ, DALYVAUJANČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOJE LIETUVOJE TYRIMAS 42
3.1. Tyrimo metodikos pagrindas 42
3.2. Empirinio tyrimo apie institucijų narių požiūrį į vykdymą nusikalstamumo prevenciją, jos sistemą, turimus institucijų įgaliojimus rezultatai 43
IŠVADOS 59
PASIŪLYMAI 61
NAUDOTA LITERATŪRA 62
ANOTACIJA 68
ABSTRACT 69
SANTRAUKA 70
SUMMARY 71
PRIEDAI 72

ĮVADAS

Lietuvos valstybė, skaičiuojanti jau trečią nepriklausomybės dešimtmetį, yra demokratiška, taiki, stabili valstybė, tačiau viena iš aktualiausių ir opiausių šių dienų problemų yra nusikalstamumas. Pagal V. Dienį „Nusikalstamumas – šiuolaikinės visuomenės rykštė“[1]. Šis reiškinys padaro žalą ne tik nukentėjusiems asmenims, tačiau ir visai visuomenei, šalies ekonomikai, todėl reikia su juo nuolatos kovoti. Pasak R. Grigo „Nusikalstamumas tapo nuolatiniu mūsų gyvenimo palydovu. Su juo apsiprasta, panašiai kaip su tebevykstančiu ozono sluoksniu atmosferoje, saugančiu mūsų gyvastį. Tačiau kas bene baisiausia (mąstant apie lietuvių tautos ateitį ir likimą) – nusikalstamumas vis labiau ir plačiau užvaldo paauglių ar net vaikų sąmonę.“[2] S. Justickaja teigia, kad „Užkirsti kelią nusikaltimams daug veiksmingiau ir humaniškiau, negu jiems įvykus vykdyti baudžiamąjį persekiojimą ir bausti jau nusikaltusius asmenis“[3]. Atsižvelgiant į tai, institucijos vykdančios nusikalstamumo prevenciją turi turėti pakankamai įgaliojimų, vieningą nusikalstamumo prevencijos vykdymo sistemą, bei jų veikla privalo būti tinkamai suderinta.

Tyrimo aktualumas. Nusikalstamumas yra neigiamas reiškinys, kuris daro žalą ne tik visuomenei, bet ir valstybei, jos ekonomikai, socialiniai raidai. Nusikalstamumo daromos žalos paneigti negalime, tačiau vykdant nusikalstamumo prevenciją, galime ją sumažinti.

Pastaruoju metu Lietuvos gyventojus dažnai sukrečia tragiškos istorijos, kai dėl nepakankamo tam tikrų institucijų, privalančių vykdyti nusikalstamumo prevenciją ir kontrolę, darbo būna padaromi sunkūs nusikaltimai. Tačiau ir sulaukę skaudžių pasekmių nusikalstamumo prevenciją vykdančių institucijų atstovai nebando ieškoti savo institucijoje padarytų klaidų, o kaltės klausimą nori perkelti kitoms institucijoms, jų darbuotojams. Formuojant tokią praktiką taip ir lieka neišanalizuoti institucijų įgaliojimų, sistemos ir bendradarbiavimo galimi trūkumai.

Kaip nurodyta Nacionalinėje nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programoje „Asmens ir visuomenės saugumas yra būtina pagrindinio valstybės politikos tikslo – konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo – įgyvendinimo sąlyga. Siekdama užtikrinti kiekvieno individo, o kartu ir visuomenės saugumą, valstybė vykdo nusikaltimų prevenciją ir kontrolę”[4]. Žmogaus teisę gyventi saugioje aplinkoje įtvirtina Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurioje yra numatyta žmogaus teisė į asmens, būsto, nuosavybės neliečiamumą.[5] Piliečiai turi teisę į saugią

[1] Šlapkauskas, Vytautas. *Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Serija „Prevencinė pedagogika“(*Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija, 1996), p. 58.
[2] I*bid*., p. 13.
[3] Justickaja, Svetlana. „Nusikaltimų prevencija Lietuvoje: perėjimas nuo intuityvios prie įrodymais grindžiamos“. *Teisės problemos, (*Nr. 1(71)), (2011): p. 81. http://www.teise.org/data/2011-1-justickaja.pdf
[4] “Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programa“. *Valstybės žinios*. 2003-03-20, Nr. IX-1383. Žiūrėta 2016 03 22 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=283668.
[5] Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

aplinką, tačiau ir patys privalo nepamiršti, kad jie yra visuomenės dalis ir turi aktyviai ginti savo teises, bei dalyvauti užtikrinant jų apsaugą.

Kaip teigė S. Nikartas – „piliečių įsitraukimas į visuomenės saugumo užtikrinimo veiklas turėtų didėti su pilietiškumo (pilietinio aktyvumo) augimu apskritai“[6]. Manytina, kad viena iš pagrindinių priežasčių kodėl žmonės nėra aktyvūs kurti saugią aplinką ir aktyviai ginti savo teises yra informacijos trūkumas, kaip tai įgyvendinti. Įgyvendinant nusikalstamumo prevenciją turi aktyviai dalyvauti ne tik institucijos, vykdančios ir kontroliuojančios šią prevenciją, bet ir visuomenė, kiekvienas pilietis.

Lietuvos Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa savo 20 str. reglamentuoja, kad “pabrėžtini nusikaltimų prevencijos ir kontrolės trūkumai: 1p. nusikaltimų kontrolės ir prevencijos sistema veikia ne optimaliai, nes ji nepakankamai išplėtota, neišnaudojamos valstybės ir savivaldybių institucijų, nevyriausybinių organizacijų, kitų nusikaltimų prevencijos ir kontrolės subjektų galimybės. Ji yra nesubalansuota ir per daug centralizuota bei neprieinama visuomenei; <..> 3.p nėra tinkamo nusikaltimų prevencijos ir kontrolės veiklos organizavimo ir programos valdymo tvarkos, nes ji orientuota į trumpalaikes priemones, neturi aiškios strategijos, sistemos bei funkcijų paskirstymo, menkai remiasi visuomenės pagalba ir iniciatyva; <..> 5p. teisėsaugos institucijos nepakankamai bendradarbiauja ir derina veiksmus tirdamos nusikalstamas veikas. 6p. nepakankama visuomenės parama ir iniciatyva;”[7]. Ši programa Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo patvirtinta dar 2003 metais, todėl yra aktualu išanalizuoti ar vykdant nusikaltimų prevenciją ir kontrolę Lietuvoje pastebimi dar tokie patys trūkumai.

Nusikaltimų prevencijos sėkmę lemia teisingas teorinis nusikalstamumo situacijos bei jos rodiklių įvertinimas, nusikalstamumo priežasčių tinkamas išaiškinimas ir jų pasekmių prognozavimas, pasirinktos nusikalstamumo strategijos bei taktikos efektyvumas valstybėje.

Teisėsaugos institucijos iš esmės atlieka prievartinę nusikaltimų prevenciją, tačiau šiame procese socialinis konfliktas lieka neišspręstas, tik atidedama tolesnė jo raiška. Teisėsaugos institucijų veikla yra nukreipta į nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų užkardymą, o ne į priežasčių, kurios šiuos padarinius sukūrė, šalinimą. G. Babachinaitė ir S. Kuklianskis savo straipsnyje „Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos“ išskyrė, kad “visos šalies visuomenės atskirų narių, piliečių susivienijimų (darinių) veikla, atskirų valstybės institucijų veikla siekiant spręsti socialines problemas ir sudaro veiksmingiausią proaktyviąją nusikaltimų prevenciją. Teisėsaugos

[6] Nikartas, Simonas “Piliečių dalyvavimo formos užtikrinant visuomenės saugumą Lietuvoje” *Teisės institutas straipsnis*. Žiūrėta 2015-08-20 internete: http://www.teise.org/data/Simonas_Nikartas.pdf
[7] Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa. *Supra note 4*.

institucijoms čia skiriamas kuklus vaidmuo. Tuo tarpu nusikaltimų užkardymo (reaktyviąją) prevenciją iš esmės atlieka teisėsaugos institucijos".[8]

V. Justickis nusikaltimų prevencijos procesą išskirstė į tris lygius: „teisėkūros – įstatymų leidybos (tinkamų baudžiamųjų įstatymų rengimas, socialinės, ekonominės ar kitos problemos išnagrinėjimas tam, kad įvertinti kriminalizacijos kaip socialinės problemos sprendimo veiksmingumą), institucinis – įstatymų taikymo (kriminalinės justicijos ir kitų, už įstatymo taikymą atsakingų institucijų, veiklos taikant įstatymus vertinimas, veiklos realaus poveikio nusikalstamumui nustatymas), priemonės, papildančios baudžiamojo įstatymo taikymą (prevencijos priemonių, kurios papildo ir užtikrina įstatymo taikymo prevencinį poveikį, paieška ir tyrimas)". [9]

Nusikaltimų prevencijos kūrime, įgyvendinime, bei kontrolėje dalyvauja daugelis institucijų tokių kaip, policija, teismai, švietimo įstaigos, probacijos tarnybos, laivės atėmimų vietų institucijos, vaikų socializacijos centrai ir žiniasklaida. Nuo visų šių institucijų kruopštaus, bei sąžiningo darbo ir priklauso šio neigiamo reiškinio mažinimas. Tad, norint, kad sukurtos nusikalstamų veikų prevencijos programos veiktų tinkamai ir atneštų norimus rezultatus reikia išanalizuoti kiekvienos institucijos veiklą šioje srityje, jų suderinamumą.

Tyrimo naujumas. Apie nusikalstamų veikų prevenciją yra surinkta ir pateikiama daug informacijos, tačiau nėra pakankamai išnagrinėta ir apibendrinta kaip įvairios institucijos, jų sistema veikia įgyvendindamos nusikalstamumo prevencijos programas.

Norint pasiekti kuo geresnių nusikalstamumo prevencijos tikslų, bei gauti objektyvius rezultatus reikia išanalizuoti kaip kiekviena institucija vykdo nusikalstamų veikų prevenciją, kokie yra jų tikslai, atliekamos funkcijas, kaip jų sistema dera tarpusavyje, bei kokie šios sistemos trūkumai.

Šio magistro darbo naujumas pasireiškia tuo, kad nors pastaraisiais metais buvo sukuriama daug nusikaltimų prevencijos programų, jos diegiamos ir įgyvendinamos, jų pritaikymo rezultatai apibendrinami, tačiau dar stinga duomenų apie institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje, veiklos suderinamumą. Pažymėtina ir tai, kad keitėsi nusikalstamų veikų specifika, dėl nusikaltimų prevenciją vykdančių institucijų nepakankamo veikimo šių metų pradžioje įvyko daug rezonansinių nusikalstamų veikų. Buvo tiriama naujausia informacija apie institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje pasiektus rezultatus, veiklos tikslus ir vykdomas programas, bei veiklos suderinamumą.

Tyrimo objektas – institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, įgaliojimai ir veiklos suderinamumas.

---

[8] Babachinaitė Genovaitė ir Kuklianskas Samuelis. *Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos.* Vilnius, Jurisprudencija. (42(34)), (2003):101-108. https://www.mruni.eu/upload/iblock/5d1/010_babachinaite_kuklianskis.pdf

[9] Justickis, Viktoras. *Kriminologija: Vadovėlis. 2 dalis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2004, p. 19.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje sistemą, įgaliojimus ir veiklos suderinamumą.

Tikslui pasiekti nustatyti šie **uždaviniai**:

1. atskleisti sąvokų nusikalstamumas, prevencija, prevencijos priemonės reikšmes;
2. išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje, veiklą;
3. atskleisti institucijų, vykdančių nusikalstamumo prevenciją, veiklos suderinamumą darbuotojų perspektyvoje.

Hipotezė: institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje tarpusavio bendradarbiavimo sistema ir veiklos yra nepakankamai suderintos.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, vertinimas, lyginimas ir apibendrinimas. Išsiaiškinta kaip apibūdinama prevencija, nusikalstamumas, kokios yra prevencijos priemonės, pateikiama ir lyginama įvairių institucijų nusikalstamumo prevenciją reglamentuojantys teisės aktai, jų suteikiami įgaliojimai.

Empiriniai: nagrinėjamų institucijų darbuotojų apklausos metodas: anketiniu būdu.

Statistiniai: empirinių duomenų statistinė analizė, kuomet buvo skaičiuojama procentinė atsakymų išraiška. Statistinės duomenų analizės pagalba duomenys buvo susisteminti ir pateikti devyniolikoje paveikslų.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmame darbo skyriuje teoriniu aspektu nagrinėjamos prevencijos, nusikalstamumo ir prevencijos priemonių sampratos. Antrame skyriuje analizuojamos institucijos, dalyvaujančios nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, jų turimi įgaliojimai, sistema, bei veiklos suderinamumas. Trečiame skyriuje pristatomas tyrimas, kuriame atskleidžiama institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Leituvoje, darbuotojų nuomonė apie nusikalstamumo prevenciją, institucijų turimus įgaliojimus, bendradarbiavimą tarpusavyje, sistemą, nusikalstamumo prevencijos egzistavimą, bei institucijų veiklos suderinamumą.

I. NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS SAMPRATA IR NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS PRIEMONĖS

Siekiant tiksliai ir išsamiai išnagrinėti temą „Institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, sistema, jų įgaliojimai ir veiklos suderinamumas“ pirmiausiai bus aptariama nusikalstamumo prevencija, koks jos tikslas, uždaviniai, bei priemonės, kuriomis yra vykdoma nusikalstamumo prevencija.

1.1 *Nusikalstamumo prevencijos samprata*

Pagrindinis kriterijus, skiriantis nusikalstamumą nuo kitų socialinių reiškinių yra baudžiamasis įstatymas. Kriminologijoje sąvoka „nusikalstamumas“ apibrėžiama įvairiai. Ji yra daugiareikšmė ir autoriai šią sąvoką apibrėžia skirtingai, vieni ją stengiasi detalizuoti, kiti to nedaro. Tačiau nusikalstamumo sampratų gausa rodo problemos aktualumą ir sudėtingumą. Kaip nurodo A. Jatkevičius, „nusikalstamumas – tai istoriškai kintantis, socialinis, baudžiamasis – teisinis reiškinys, susidarantis tam tikroje valstybėje ir per konkretų laikotarpį padarytų nusikaltimų sistema“.[10] Encyclopeadia Britannica nusikalstamumo sąvoką aiškina, kaip socialiai žalingas ar pavojingas ir specialiai apibrėžtas reiškinys, uždraustas, ir baudžiamas baudžiamąja teise[11]. Vienas žymiausias Lietuvos kriminologas J. Bluvšteinas nusikalstamumą įvardina kaip apibendrintą sąvoką. Ji atspindi vienarūšių objektų (šiuo atveju nusikalstamumo) vientisos visumos požymius.[12]

J. Galinaitytė ir T. Rudzkis savo straipsnyje “Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problemos” nurodė, kad “kriminologijos literatūroje aprašytus įvairius požiūrius į sąvoką “nusikalstamumas” galima sąlyginai skirstyti į tris grupes. Išskiriamos šios nusikalstamumo sampratos: “pirmoji - tai visuomenei keliantis pavojų, nuo priimtinų socialinių normų nukrypstantis elgesys, kuris jungia visas nukrypimų nuo socialinių normų rūšis ir formas; antroji – nusikalstamumą laiko socialiniu ir baudžiamuoju teisiniu reiškiniu, apimančiu nusikaltimus, padarytus tam tikroje valstybėje ar jos dalyje per tam tikrą laikotarpį, (nusikalstamų veikų statistinė visuma); trečioji – tai nusikalstamas veikas jungianti, sąlygiškai savarankiška savo veiksnių atžvilgiu sistema, turinti specifinių savybių ir raidos dėsningumą. Galime apibendrinti, kad

[10] Jatkevičius Antanas. „Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2003), 3, http://elibrary.lt/resursai/NPLC/ivairus/lit23dis.pdf
[11] Encyclopeadia Britannica. Žiūrėta 2016 03 24 per internetą: http://www.britannica.com/topic/crime-law
[12] Bluvšteinas, Jurijus. *Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994, p. 37

nusikalstamumas – tai visuomenei pavojingas socialinis ir teisinis reiškinys, padarytas tam tikroje valstybėje ar jos dalyje per tam tikrą laikotarpį"[13].

Siekiant aiškiai suvokti nusikalstamumo sampratą būtina išanalizuoti įvairių mokslininkų darbuose minimas šios sąvokos definicijas. 2003 m., kai įsigaliojo 2000 m. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (toliau LR BK) buvo įvesta nusikalstamos veikos definicija, kuri apima nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. "Nusikaltimus nuo baudžiamųjų nusižengimų leidžia atskirti tik laisvės atėmimo bausmės taikymas. Už baudžiamąjį nusižengimą nėra sankcijoje numatyta jokia kita laisvės atėmimo bausmė, išskyrus areštas, o tuo tarpu, už nusikaltimus gali būti sankcijoje numatyta ir kitokia, nei areštas, laisvės atėmimo bausmė".[14] Remiantis LR BK pateiktomis nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo sampratomis V. Piesliakas pateikė bendrą nusikalstamos veikos apibrėžimą –"pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas)".[15]

Pagal E. Nedzinską ir A. Janušauską "nusikalstamumas – tai socialinis reiškinys, kurio nepavyksta išvengti nei vienai valstybei".[16] Tačiau autoriai nurodo, kad nusikalstamumo reiškinys kiekvienoje valstybėje pasireiškia skirtingai ir su juo kovojama yra skirtingais būdais. A. Jatkevičius teigia, jog "nusikalstamumas – tai istoriškai kintantis, socialinis, baudžiamasis-teisinis reiškinys, sudarantis tam tikroje valstybėje ir per konkretų laikotarpį padarytų nusikaltimų visumą ar sistemą".[17] Galime teigti, kad istorijos eigoje „nusikalstamumo" samprata, kuri suvokiama kaip elgesio variantų įvairovė, nėra pastovi, vyksta jos kitimas. Nusikaltimo samprata istoriškai kito, tam įtakos turėjo epochos, valdovai, valdymo organai, moralinės nuostatos. Kaip nurodo J. Galinaitytė ir T. Rudzkis, "valstybei ir visuomenei pavojingas, istoriškai kintantis, save kuriantis sąlyginai savarankiškas, specifinis teisinis reiškinys, nulemtas visuomenėje vykstančių socialinių procesų ir reiškinių, reikalaujantis nuolatinės kontrolės – tai nusikalstamumas.[18]

Šiame darbe pritariama Dr. A. Kiškio paskaitų medžiagoje pateiktam nusikalstamumo sąvokos apibrėžimui ir jos paaiškinimui, kad tai „tai neišvengiamas, sąlyginai masinis, gana stabilus, socialiai sąlygotas, nepageidaujamas, istoriškai kintamas, gana latentiškas socialinis-teisinis reiškinys, pasireiškiantis kaip atskirų nusikalstamų veikų visuma, padaryta konkrečioje teritorijoje per konkretų laikotarpį".[19] Socialine prasme nusikalstamumą mes galime suvokti kaip specifinę žmonių elgesio formą, pažeidžiant kitos, konkrečios socialinės sistemos tikslingą

[13] Galinaitytė, Jūratė ir Rudzkis, Tomas. „Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema". *Jurisprudencija*. 70(62) (2005): 134-140. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367151785030/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

[14] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1968

[15] Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia, 2006.

[16] Nedzinskas, E., Janušauskas, A. *Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos aktualijos Lietuvoje*//Vadyba. Nr. 2(13). p. 107-110.

[17] Jatkevičius A., *supra* note 10, p. 3.

[18] Galinaitytė, J., Rudzkis, T. *op. cit. p.* 134-140.

[19] Dr. Kiškis A. 2015-04-28 Kriminologijos pateikta paskaitų medžiaga. MRU 2015-04-28.

funkcionavimą, tačiau teisine prasme nusikalstamumas yra visuma priešingų teisei veikų, kurias visuomenė stengiasi užkardyti.

Nors nusikalstamumo sąvoka yra įvairiai apibrėžiama ir plati, tačiau šiame savo darbe vadovaujuosi LR BK 11 straipsnyje pateiktu teisiniu nusikaltimo apibrėžimu, kuris sako, kad „nusikaltimas – tai pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė“.[20] Darytina išvada, kad nusikalstamumas – tai socialinis reiškinys, kurį sudaro visuma nusikalstamų veikų, padarytų tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laiką ir reikalaujantis nuolatinės kontrolės.

Bet kuriuo atveju yra svarbu suvokti, kad nusikalstamumas turi dvejopą pobūdį, tai yra, teisinis ir socialinis reiškinys. Socialiniu požiūriu nusikalstamumas atsiskleidžia kaip specifinė žmonių elgesio, pažeidžiančio tam tikros socialinės sistemos tinkamą funkcionavimą, bei formą. Teisine prasme, kuri man šiame darbe ir yra aktuali, nusikalstamumas sudaro visumą priešingų teisei veikų, kurias visuomenė stengiasi užkardyti.

Kita nagrinėjama sąvoka „prevencija“. Prevencija Lietuvių kalbos žodyne apibrėžiama kaip “kelio užkirtimas, užbėgimas už akių, o nusikaltimas aiškinamas kaip neleistinas, įstatymo uždraustas, baudžiamas aktas”.[21] Pagal L. Jovaišą “prevencija – tai įvairių auklėjimo metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normoms, visuma”.[22] Kaip teigia savo paskaitų medžiagoje dr. A. Kiškis, prevencija apima nusikaltimų žalos minimizavimą, kai tokie veiksmai yra atliekami iki nusikaltimų padarymo.[23] Taigi, galime daryti išvadą, kad prevencija visada yra prieš nusikaltimą. Prevenciją, kaip priemonę, kuria siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksmams, apibrėžia ir G.Kvieskienė bei D. Mockevičienė.[24] Iš dalies, galime teigti, kad prevencijos apibrėžimas yra aprašytas ir LR BK 1 str. 1 d., kurioje pasakyta, kad „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kurio paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų“.[25]

Taigi, nusikaltimų prevencija yra tam tikrų pozityvių priemonių visuma, kurios pagalba šalinami veiksniai, sukeliantys nusikalstamumą ar siekiama tam tikrų asmenų ar jų grupių elgesio pasikeitimų. Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje nusikaltimų prevencija apibrėžiama kaip “poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią

[20] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. s*upra note*, 14.
[21] Lietuvių kalbos žodyno internetinė svetainė. [interaktyvus]. Žiūrėta 2015-01-17 http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp.
[22] Jovaiša L. *Enciklopedinis Edukologijos žodynas*. Vilnius, 2007, p. 231
[23] Dr. A. Kiškio paskaitų medžiaga. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/?gws_rd=ssl#q=A.+Ki%C5%A1kis+prevencija+apima+nusikaltim%C5%B3++%C5%BEalos+minimizavim%C4%85%2C+su%C5%A1velminim%C4%85%2C+kai+tokie+veiksmai+yra+atliekami+iki+nusikaltim%C5%B3+padarymo. [žiūrėta 2015-09-04].
[24] Kvieskienė G., Mockevičienė D. *Laisvalaikio reikšme ankstyvajai prevencijai*. Socialinio pedagogo ABC. Vilnius, 2002
[25] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *supra* note 14.

nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis".[26] Bene trumpiausiai ir glausčiausiai nusikaltimų prevenciją apibrėžia vakarų kriminologai, teigdami, kad tai yra mokslas apie kriminalinės rizikos valdymą.[27]

Nusikaltimų prenvenciją galime išskirti į prevencijos subjektus ir objektus. Prevencijos subjektai, tai yra, subjektai, kurie vykdo šią veiklą, o prevencijos objektai, tai, į ką nukreipta ši veikla. Nusikaltimų prevencijos terminas apima viską, ką galima daryti ar jau daroma, kad nusikaltimų nebūtų iš viso ar kad jų būtų kuo mažiau. Jungtinių Amerikos Valstijų Nusikalstamumo departamento programoje nurodyta, kad nusikalstamumo prevencija tai – "tarsi trikampis, kurio trys kampai būtu paženklint "noru", "tikslu" ir "galimybe".[28]

Nusikaltimų prevencija, kaip ir kitos veiklos rūšys, – procesas, kurio viena iš stadijų yra socialinė informacija. Pastarosios sudėtinė dalis yra kriminologinė ir baudžiamoji–teisinė informacija. Valstybės institucijų, įskaitant ir teisėsaugos, prevencinės veiklos funkcionavimo efektyvumą lemia šioje srityje naudojamos informacijos turinys, mastas, išsamumas bei objektyvumas.[29]

Pagal tai, kas vykdo nusikalstamumo prevenciją, ji yra skirstoma į bendrąją ir specialiąją. Bendroji nusikalstamumo prevencija yra tada, kai subjektas vykdo nusikaltimų prevenciją, tačiau tai nėra jo paskirtis, o tik viena iš visumos atliekamų jam paskirtų funkcijų. Tuo tarpu, specialioji nusikalstamumo prevencija apibrėžiama, kai prevenciją vykdantis subjektas yra sukurtas, atsiradęs specialiai nusikalstamumo prevencijos tikslui pasiekti.[30] Jeigu nagrinėtume prevenciją pagal daromo poveikio momentą, tai nusikalstamumo prevenciją galėtume skirstyti į ankstyvąją, kuri yra vykdoma iki nusikaltimo, ir vėlyvąją, kuri yra vykdoma jau po nusikaltimo padarymo. Vėlyvąja prevencija siekiama užkardyti galimą recidyvą, jos esmė yra užkirsti kelią naujiems nusikalstimams, kurie būtų padaryti tokiomis pat sąlygosmis ar net jau ankščiau nusikaltusių asmenų.

Nusikaltimų prevenciją galime skirstyti į tris lygius: teisėkūros (įstatymų leidybos), institucinis (įstatymų taikymo), bei priemones, papildančias baudžiamojo įstatymo taikymą.[31] Kiti kriminologai prevenciją skirsto taip:

1. įgyvendinant pirmojo lygio prevenciją sprendžiamos plataus masto socialinės,

---

[26] Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa. *Supra note 4.*
[27] Understanding Crime Prevention. National Crime Prevention Institute. Boston, London, Durban, Singapore, Sydney, Toronto. 1986. P.25.
[28] A Criminal Justice Services Program Coordination and Development Department Monograph. [interaktyvus] Prieiga per internet. https://www.ncjrs.gov/App/publications/Abstract.aspx?id=155899 [žiūrėta 2016-03-04]
[29] Jurgelkaitienė G. *Antrinio (recidyvinio) nusikalstamumo prevencijos veiksmingumo prielaidos*. Jurisprudencija. Vilnius, 2002, t34(26); p. 51-57.
[30] Dr. Kiškis A. 2016-03-01 Kriminologijos pateikta paskaitų medžiaga. MRU 2016-03-01
[31] Viktoras Justickis, *supra note* 9.

ekonominės ir kitos visuomeninio gyvenimo problemos, stiprinama auklėjamoji funkcija bei tobulinami socialiniai santykiai;

2. antrojo lygio prevencijai būdingas poveikis konkrečioms socialinėms grupėms, kuriose kyla konfliktinės situacijos ir neigiami socialiniai reiškiniai;

3. trečiajam lygiui būdinga individuali auklėjamoji prevencija. [32]

Kiti mokslininkai išskiria du nusikaltimų prevencijos lygius – socialinis, kuris jungia kompleksą bendrų, nespecialių priemonių, netiesiogiai įtakojančių nusikalstamumo determinantus, bei specialusis kriminologinis, kuris tiesiogiai orientuotas į nusikalstamumo determinantus.[33] Kadangi, nusikaltimų prevencijos lygis nusako prevencijos tikslus ir mastą, todėl prevencijos lygis lemia nusikaltimų prevencijos rūšis.

Apibendrinant pateiktus prevencijos apibrėžimus galime teigti, kad prevencija – tai tikslingų priemonių, skirtų apriboti, užkirsti kelią bei neutralizuoti, kai kuriais atvejais ir šalinti aplinkybes, kurios skatina negatyvią individo socializaciją, socialinius rizikos veiksmus. Norint kuo efektyviau vykdyti nusikalstamumo prevenciją labai svarbu tinkamai identifikuoti nusikalstamumo priežastis, asmenis, kuriems bus taikoma prevencija, bei pasirinkti tinkamas nusikalstamumo prevencijos priemones.

1.2 *Nusikalstamumo prevencijos priemonės*

Vykdant nusikalstamumo prevenciją kiekviena institucija ir net kiekvienas asmuo naudoja tam tikras priemones, tai gali būti viešumas, vykdomos programos, policijos pareigūnų reidai ir kita. Siekiant sukurti kuo tinkamesnę prevenciją kiekvienu atveju privaloma išanalizuoti kokia prevencijos rūšis ir forma yra efektyviausia. S. Gečienienė savo darbuose apibrėžė, kad "Prevencijos priemonės yra mūsų prevencinio darbo organizavimo šerdis. Prevencijos priemonių sąrašai yra kiekvienos nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programos pagrindas".[34] Atlikus kriminologinius tyrimus kaskart reikia išanalizuoti ar turimos prevencinės priemonės vis dar yra aktualios pagal susidarusią situaciją. Kievienam asmeniui aškiai ir tiksliai prevencijos priemonių veikimas yra pavaizduotas chemoje (žr. Pav. 1). Norint greitai ir efektyviai pasiekti prevencijos programų rezultatus reikia ne tik tinkamai parinkti tam priemones, tačiau yra svarbu vykdyti prevenciją tarpiniais žingsneliais. Schema mums puikiai parodo, kad siekiant bendro tikslo – tai yra efektyvios nusikalstamumo prevencijos, mes turime naudoti visas galimas priemones.

[32] Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. *Kriminologija*. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2010. P.338.
[33] Galinaitytė J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija, 2009. P.173
[34] Gečienienė S. *Pareigūnų, dirbančių su nepilnamečiais, požiūris į prevencijos priemonių veiksmingumą*. Vilnius: Jurisprudencija, 2004. P. 99.

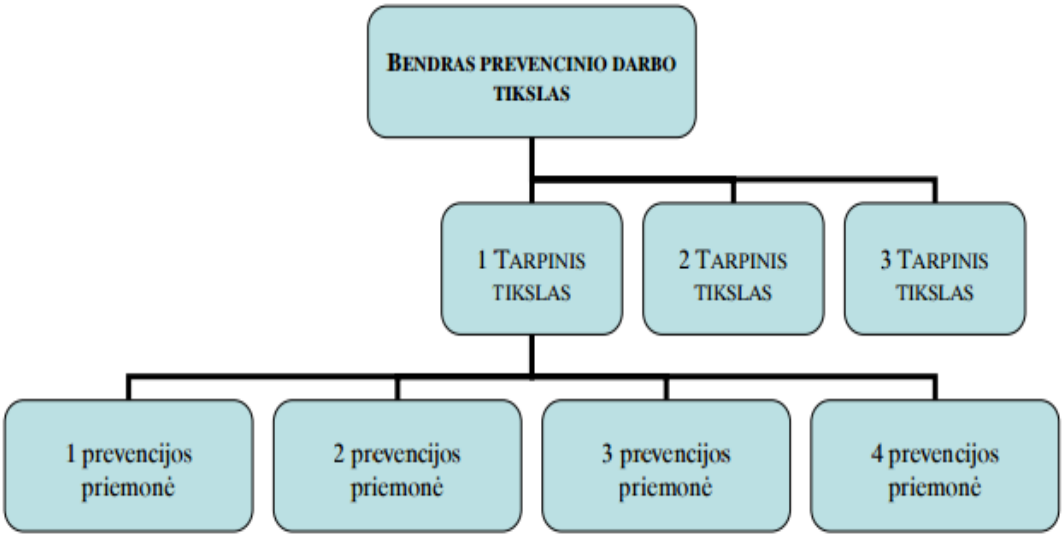

Pav. 1 Prevencinės veiklos struktūra: tikslų ir priemonių sąsaja.[35]

Nusikalstamumo prevencijos priemonės yra skirtomos įvairiai. K. Vitkauskas nurodo, kad "prevencijos priemonės gali būti skirstomos pagal tai, į ką yra nukreipta prevenciją (pagal objektą):

1. **bendroji prevencija** – nukreipta į *nusikalstamumą skatinančių veiksnių* šalinimą ar neutralizavimą;

2. **individualioji prevencija** – nukreipta tiesiogiai į *konkretų asmenį ar asmenų grupę*, siekiant juos paveikti taip, kad nedarytų nusikalstamų veikų."[36] Jeigu analizuotume giliau, tai individualiosios nusikaltimų prevencijos priemonės gali būti įtikinimo, prievartos ir pagalbos. Bendrosios prevencijos priemonės yra priimtinesnės, kadangi, jos reikalauja mažiau laiko, lėšų ir sąnaudų. Taip pat nusikalstamumo prevencijos priemonės yra skirstomos pagal laiką: ankstyvoji ir vėlyvoji prevencija. Kaip pavyzdį galime pateikti, kad ankstyvąją nusikalstamumo prevenciją vykdo švietimo sistemos, kuomet mokyklose ar kitose švietimo įstaigose yra aiškinama, kad nusikalstamumas yra neigiamas reiškinys, su kuriuo reikia kovoti ir jį mažinti, o probacijos tarnybos jau atlieka vėlyvąją prevenciją, jie dirba jau su nuteistais asmenimis, stengiasi juos resocializuoti ir grąžinti atgal į visuomenę doram gyvenimui.

Nusikaltimų prevencijos rūšys lemia tai, kokiomis konkrečiomis priemonėmis ir metodais prevencija yra įgyvendinama. Priemonė – tai nusistovėjęs veiksmų kompleksas skirtas tam tikram tikslui pasiekti, tai elementarus prevencinės veiklos vienetas, prevencinio darbo organizavimo pagrindas. Nusikalstamumo prevencijos programa – tai „priemonių, skirtų tam tikram bendram nusikalstamumo prevencijos tikslui pasiekti, kompleksas".[37]

---

[35] Gečienienė S. *supre note* 35.
[36] Vitkauskas, Kęstutis. Activity of Preventive Subdivisions of Public Police in Implementation of Prevention oj Juvenile Delinquency. 2013 m. MRU: Vilnius, p. 22-35
[37] Kiškis, A., Kuodytė, A. *Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo Lietuvoje tyrimas* // Jurisprudencija Nr. 19(2). 2012, p. 771-801. [interaktyvus] Prieiga internete: https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/60/55

Nusikaltimų prevencijos programų rengimas laikantis bendrų nusikaltimų prevencijos programų rengimo principų leidžia padidinti programų efektyvumą ir užtikrinti prevencinės veiklos veiksmingumą. Kriminologijos teorijoje bendrieji nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai yra suformuoti.[38] Skirtingi autoriai išskiria skirtingus nusikalstamumo prevencijos programų rengimo principus.[39] Dažniausiai yra išskiriami tokie principai:

- programos kompleksiškumo principas. Šis principas nurodo, kad prevencija reikalauja skirtingų prevencijos priemonių, kurios turi bendrą tikslą;
- mokslinis pagrįstumas – turi būti atsižvelgiama į konkrečios teritorinės erdvės, konkretaus laikotarpio, atitinkamos nusikalstamumo priežasčių rūšies savitumus;[40]
- orientavimosi į plačią nusikalstamumo prevencijos subjektų sistema. Šis principas nurodo, kad nusikalstamumo prevencijos programų rengime turi dalyvauti visų rūšių visuomenės subjektai.

Kaip nurodo J. Jurgelaitienė, kad "kompleksinių atskirų nusikalstamumo rūšių kontrolės ir prevencijos programų sėkmingo įgyvendinimo praktika pagal užsienio šalių nusikalstamumo kontrolės strategijas taip pat patvirtina jų parengimo Lietuvoje tikslingumą".[41] Pavyzdžiui, Belgijoje buvo priimtas ir sėkmingai įgyvendintas specialus įstatymas – programa, numatanti jaunimo nusikalstamumo organizacinių prevencijos priemonių sistemą. Įvairios atskirų nusikalstamumo rūšių kontrolės ir prevencijos programos labai populiarios ir JAV. Ten nuolat rengiamos kompleksinės programos, skirtos narkomanijos prevencijai ir narkotikų paplitimo kontrolei, nustatančios bendrą kovos su narkomanija strategiją šalyje ir reglamentuojančios kontrolės bei prevencijos priemonių įgyvendinimo mechanizmą.[42]

Taigi, pagrindinis kriterijus, kurį turi atitikti bet kokia prevencijos priemonė yra jos veiksmingumas. Šis reikalavimas tiesiogiai yra paminėtas ir jos apibrėžime – kryptinga veikla, skirta konkrečiam prevencijos tikslui pasiekti. Terminas "prevencijos priemonė" dažniausiai yra vartojamas kartu su siektiniu tikslu, kaip pavyzdžiui, "Priemonė skirta alkoholio vartojimui mažinti", nes jeigu priemonė neveiksminga ir ja neįmanoma pasiekti tikslų, tai ją sunku pripažinti ir laikyti prevencijos priemone.

[žiūrėta 2016-02-03].

[38] Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной програмы. Москва, 1990. С.26- 28; Раска Э. Э. Социальная програма: предотвращение преступности. Талин, 1987. С.30-33.

[39] *Ibid.*

[40] Jurgelaitienė, G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos. Jurisprudencija. 2003, 41(33): 77.

[41] Jurgelaitienė G., *Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje veiksmingumo problemos*.// Jurisprudencija Nr. 41(33). 2003 p. 73. [interaktyvus] Prieiga internete https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13641/3425-7166-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y [žiūrėta 2016-03-06].

[42] Иншаков С. М. Зарубежная криминология. – Москва, 1997. Р. 198-230.

Kaip jau ir buvo minėta, nusikalstamumas – tai neišvengiamas, sąlyginai masinis, gana stabilus, nepageidaujamas, istoriškai kintamas socialinis-teisinis reiškinys, pasireiškiantis kaip atskirų nusikalstamų veikų visuma, padaryta konkrečioje teritorijoje per konkretų laikotarpį. Siekiant sumažinti nusikalstamumo rodiklius kiekviena valstybė, atskiros jos institucijos ir net kiekvienas pilietis turi vykdyti nusikalstamumo prevenciją.

Nusikalstamumo prevencija – tai bendra priemonių visuma, kuriomis stengiamasi sumažinti nusikalstamumą, bei perauklėti tam tikrus asmenis ar asmenų grupes. Vykdant nusikalstamumo prevenciją yra naudojamos tam tikros priemonės, kuriomis bandoma pasiekti tikslų. Vienintelis visų prevencinių priemonių reikavimas yra jų veiksmingumas. Nusikaltimų prevencijos sėkmę lemia teisingas teorinis nusikalstamumo situacijos bei jo rodiklių įvertinimas, nusikalstamumo priežasčių tinkamas išaiškinimas ir jų pasekmių prognozavimas, pasirinktos nusikalstamumo prevencijos strategijos bei taktikos efektyvumas valstybėje.

II. INSTITUCIJOS DALYVAUJANČIOS NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOJE LIETUVOJE

Nusikaltimų prevencijos teisinio reglamentavimo, nusikaltimų prevencijos programų ir priemonių kūrimo bei įgyvendinimo procese dalyvauja platus ratas subjektų – pradedant valstybės prezidento institutu ir baigiant eiliniu valstybės piliečiu. Nuo visų šių nusikaltimų prevencijoje ir kontrolėje dalyvaujančių subjektų kruopštaus, sąžiningo ir produktyvaus darbo priklauso nusikalstamumo kaip nepageidaujamo visuomenės reiškinio mažinimas ar likvidavimas. Todėl yra svarbu išnagrinėti kiekvienos institucijos, dalyvaujančios nusikalstamumo prevencijoje, ribas, uždavinius ir tikslus, juos susisteminti.

Subjektai, tiesiogiai dalyvaujantys nusikaltimų prevencijoje ir kontrolėje bei kiti subjektai, dalyvaujantys nusikaltimų prevencijoje ir kontrolėje yra šie: teisėsaugos ir teisingumo institucijos (vykdo visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos, valstybės sienos apsaugos, teisingumo vykdymo, bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių teisės pažeidėjams vykdymo, nusikaltusių asmenų resocializacijos bei kitas funkcijas), ministerijos (atlieka savo tiesiogines funkcijas bei pareigas: nedarbo mažinimo, užimtumo didinimo, narkomanijos prevencijos, teisinio švietimo, pilietinės visuomenės ugdymo, sąlygų įgyti išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją užtikrinimo ir kt.).[43]

2.1. *Policijos dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje*

Pagrindinė institucija, vykdanti nusikalstamumo prevenciją Lietuvoje yra policija. Lietuvoje policijos pareigūnų veiklą reglamentuoja Policijos veiklos įstatymas, kuriame nustatyta, kad „Policijos veikla grindžiama demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms, humanizmo, visuomenės moralės, teisėtumo, veiklos viešumo, taip pat prievartos naudojimo tik būtinais atvejais ir jos proporcingumo principais“.[44] Policijos veiklos įstatyme yra numatyti ir policijos veiklos uždaviniai, kurių vienas yra: „Nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija“[45]. Šis įstatymas nustato, policijos bendradarbiavimą su kitomis valstybių bei savivaldybių institucijomis, vykdant nusikalstamumo kontrolę ir įgyvendinant prevencijos programas. Analizuojant policijos įstaigų vykdomą nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją pirmiausiai galime pasakyti, kad šioje įstaigoje prevencija prasideda nuo pareigūnų paprasčiausio patruliavimo gatvėse, kuomet asmenys mažiau

[43] Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa. *Supra note 4.*
[44] Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas. *Valstybės Žinios*. 2000-10-17, Nr. VII-20481.
[45] *Ibid.*

būna linkę nusikalsti ir daryti įstatymų pažeidimus, nes yra stebimi. Vien tik visuomenės ar pareigūno stebėjimas gali padaryti teigiamą įtaką. Pastaruoju metu ypač dažnai yra vykdomos policijos prevencinės akcijos, kuomet tam tikrose miesto gatvėse ar užmiesčių pravažiuojamuose keliuose yra stabdomi automobiliai, bei tikrinami jų vairuotojai. Kas mėnesį viešoje erdvėje paskelbiama policijos informacija apie tai, kokie planai bus vykdomi, tačiau vis tiek sulaikoma nusižengusių ir įstatymą pažeidusių asmenų. Per 2015 metus, kaip matyti iš pateiktos diagramos, nors ir neženkliai, tačiau sumažėjo eismo įvykių ir juose žuvusiųjų asmenų. Kaip teigiama Policijos departamento 2015 metų veiklos ataskaitoje, vykdant tinkamą nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją 2015 metais šalies keliuose per eismo įvykius žuvo dešimtadaliu mažiau žmonių, per pusę sumažintas žuvusių nepilnamečių skaičius ir dėl neblaivių vairuotojų kaltės buvo užregistruota vienu ketvirtadaliu mažiau eismo įvykių. [46]

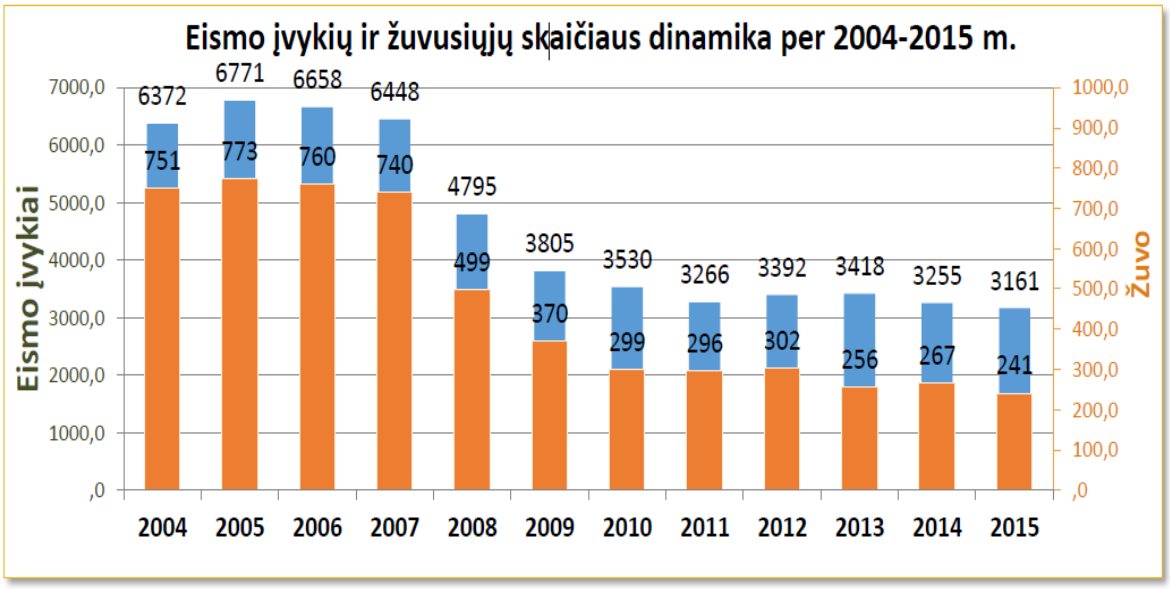

Pav. 2 Eismo įvykių ir žuvusiųjų skaičiaus dinamika per 2004-2015 m.

Plačiau policijoje nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją vykdo tam paskirti bendruomenės pareigūnai, nepilnamečių inspektoriai, apylinkės inspektoriai ir prevencijos skyriaus darbuotojai. 2014 metų vasario 1 dieną įsigaliojo naujas apylinkės inspektoriaus tarnybinės veiklos aprašas[47], kuriame nustatyti šios pareigybės veiklos pokyčiai. Pasak B. Palšio „ Poreikį steigti bendruomenės pareigūno pareigybę pirmiausiai suvokė pati policijos sistema, kadangi, pastebėjo, jog nepakankamai kokybiško dėmesio skiriama prevencijai, tai yra saugios aplinkos kūrimui, daug daugiau dėmesio skiriama kovai su pasekmėmis, kurios policijos sistemą privertė pasijusti kaip

[46] Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2015 metų veiklos plano ataskaita. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.policija.lt/index.php?id=2875 [žiūrėta 2016-04-05].
[47] Apylinkės inspektoriaus tarnybinės veiklos aprašas. https://www.google.lt/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=apylink%C4%97s%20inspektoriaus%20tarnybin%C4%97s%20veiklos%20apra%C5%A1as%202014

uždarame rate“[48]. Apylinkės inspektoriaus tarnybinės veiklos apraše yra išskiriamos trys nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos rūšys:

1. bendroji prevencija apima reguliarias tikslines poveikio priemones, kuriomis siekiama nustatyti bei pašalinti bendrąsias nusikaltimų ar kitų teisės aktų pažeidimo priežastis ir sąlygas. Ši prevencijos rūšys yra ypač susijusi su nusikalstamumo kontrole ir prevencija, siekiant pažaboti nelegalią alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų, tabako, narkotinių ar psichotropinių priemonių apyvartą, išaiškinti ir tokių pažeidimų priežastis bei atsiradimo sąlygas, jas pašalinti ir kt.;

2. individualioji prevencija - tai poveikio priemonės, kuriomis siekiama individualiai daryti poveikį asmenims, linkusiems nusikalsti ar daryti administracinius teisės pažeidimus arba galintiems tapti nusikalstamų veikų ar administracinių teisės pažeidimų aukomis. Vykdant šią prevenciją yra stebimi, kontroliuojami asmenys, ypač jaunimas ir jo grupuotės, vadinami profilaktiniai pokalbiai;

3. situacijų prevecija apima tokias poveikio priemones, kuriomis siekiama keisti tam tikrų situacijų elementus, sudarančius sąlygas daryti nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus.[49]

Pagal analizuojamą veiklos aprašą apylinkės inspektorius turi planuoti savo veiklą taip, kad jis kuo daugiau laiko praleistų savo prižiūrimoje apylinkėje, kurioje vykdytų bendrąją, individualią ir situacinę prevenciją. Pagal turimą kompetenciją apylinkės inspektorius turi domėtis asmenų, grįžusių iš įkalinimo įstaigos elgesiu, užimtumu ir ryšiais iki jų teistumo išnykimo, bendrauti su gyventojais ir konsultuoti juos saugios gyvenamosios aplinkos ir privačios nuosavybės apsaugos klausimais, bendradarbiauti su kitais padaliniais ar institucijomis įgyvendinant saugią aplinką, teikti asmenims informaciją ir statistiką apie nusikalstamumą savo kontroliuojamoje teritorijoje. Taip stengiamasi ne tik išgryninti apylinkės inspektorių funkcijas, tačiau ir įtraukti visuomenę į nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją. Stengiamasi kurti ir kuo daugiau plėtoti bendruomeniškumą, bei policijos rėmėjų dalyvavimą. Lietuvos Respublikos Policijos rėmėjų įstatymas nurodo, kad „policijos rėmėjas yra netarnaujantis policijoje ar Lietuvos kariuomenėje, įskaitant kario savanorio tarnybą, Lietuvos Respublikos pilietis, savanoriškai padedantis policijai šio bei kitų įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka“[50]. Policijos rėmėjas, kaip ir statutinis policijos pareigūnas turi funkcijas prižiūrėti viešąją tvarką, užkardyti nusikaltimus ar kitus teisės pažeidimus, įgyvendinti teisės pažeidimo prevencijos priemones. Galime daryti išvadą, kad policijos rėmėjas - tai pilietis, visuomenės narys, teikiantis policijai pagalbą žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, nusikaltimų ir kitų

[48] Palšis, Bronius. „Bendruomenės pareigūno pareigybė: teisėtvarkos ir socialinio darbo vaidmenų derinimas“. Žiūrėta 2016 04 06 per internetą: http://ejournals.vdu.lt/index.php/socialwork/article/view/421/357
[49] Viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno tarnybinės veiklos aprašas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 5-V-615.
[50] Lietuvos Respublikos Policijos Rėmėjų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. VIII-800.

teisės pažeidimų prevencijos klausimais bei padedantis užtikrinti socialinės aplinkos saugumą.[51] Kitas būdas, kaip bandoma pastaruoju metu visuomenę įtraukti į policijos veiklą yra programa "Saugi kaimynystė", kurios tikslas yra – teisės pažeidimų prevencija, kuomet visuomenė yra įtraukiama prižiūrėti ir rūpintis vieni kitų saugumu. Ši iniciatyva buvo perimta iš kitų užsienio šalių praktikos, kuomet sukūrus saugios kaimynystės modelį gyvenamosiose rajonuose sumažėjo nusikalstamumas. Saugios kaimynystės programa susiformavo Jungtinėse Valstijose, ji buvo naudojama kaip priemonė, padedant įtraukti visuomenę į nusikalstamumo prevencijos veiklą. „Lietuvoje saugios kaimynystės modelis grindžiamas bendradarbiavimu tarp policijos, savivaldos institucijų ir pačios bendruomenės, tačiau iki šiol nėra valstybės mastu suformuluota aiški saugios kaimynystės sąvoka."[52] Tai yra labiau situacinė prevencijos forma, kai yra stebima aplinka, bendraujama ir bendradarbiaujama su policija, rengiami susirinkimai, ženklinami gyventojų daiktai.

Policijos įstaigose taip pat kovai su nusikalstamumu yra sukurti prevencijos poskyriai, kuriuose dirbantys asmenys kuria ir rengia prevencines programas, vykdo švietėjišką misiją. Kaip nurodyta Viešosios policijos Prevencinio padalinio pareigūnų tarnybinės veiklos apraše, „prevencijos padalinys – tai struktūrinis teritorinės policijos įstaigos ar jos policijos komisariato (toliau – policijos komisariatas) padalinys (policijos nuovada, prevencijos skyrius, poskyris, grupė), įgyvendinantis nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją ir administracinių teisės pažeidimų tyrimą apskrities, savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje – seniūnijoje"[53]. Prevencijos pareigūnų darbas ir gauti rezultatai yra vertinami bendrai viso padalinio, tik išskirtiniais atvejais jie gali būti vertinami individualiai. Prevencijos pareigūnai yra vertinami atlikus gyventojų apklausą ir išsiaiškinus, kaip jie vertina vykdomą prevenciją, policijos pareigūnų bendradarbiavimą su visuomene. Viena iš naujausių Prevencijos pareigūno poskyrių rengiamų programų buvo 2016 metais Kauno mieste atlikta narkotinių medžiagų pėdsakų paieška mokyklose. Rezultatai patikrinus 10 mokyklų buvo akivaizdūs, tik vienoje iš jų nebuvo rasta narkotinių medžiagų pėdsakų.

Norint tinkamai vykdyti nusikalstamumo prevenciją policijos įstaigos pastaraisiais metais pradėjo aktyviai viešinti savo veiklą ir taip didinti visuomenės pasitikėjimą šia institucija. Kaip matyti iš pateiktos diagramos 2015 metais visuomenės pasitikėjimas policija pasiekė 71 procentą.

---

[51] Nikartas Simonas, "Bendruomenių dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), http://vds000004.hosto.lt/safeplaces/wp-content/uploads/2015/01/Bendruomeniu-dalyvavimas-nusikalstamumo-prevencijoje.-Simonas-Nikartas.pdf

[52] Saugios kaimynystės vadovas. 2015 ., Vilnius. [interaktyvus] Prieiga internete: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Naujienos/Saugios%20kaiminystes%20vadovas_.pdf. [žiūrėta 2016-04-06].

[53] Viešosios policijos Prevencijos padalinio pareigūnų tarnybinės veiklas aprašas. *Valstybės žinios*. 2013-07-19, Nr. 5-V-615.

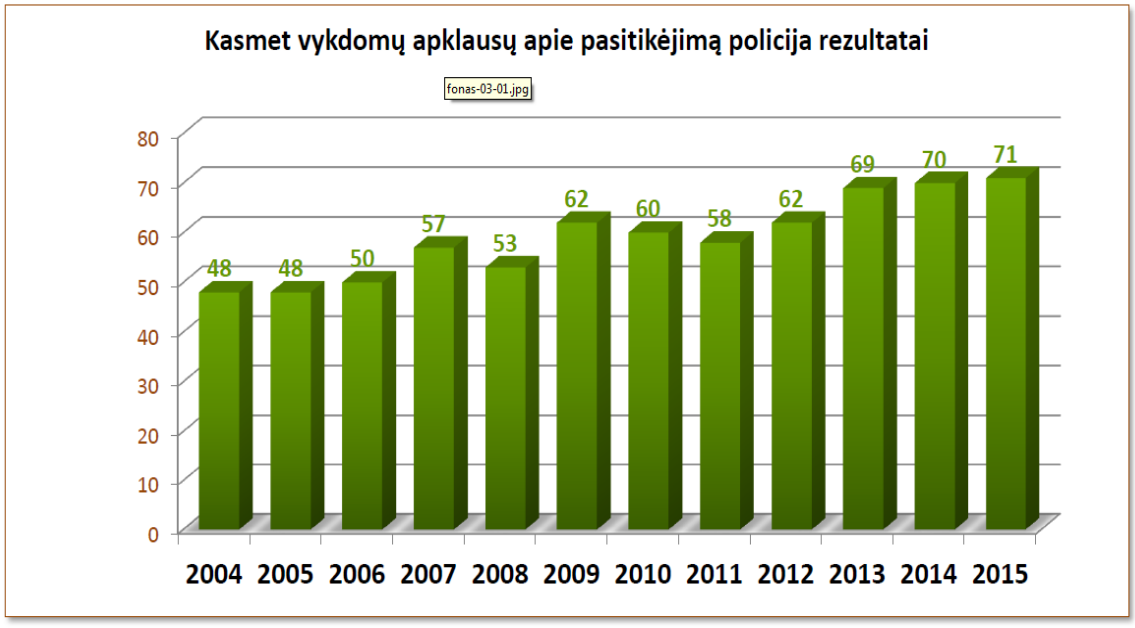

Pav. 3 2015 metų apklausos žmonių pasitikėjimo policija rezultatai[54]

Didėjant visuomenės pasitikėjimui, bei skelbiant atvejus, kuomet dėl pareigingų piliečių būna užkertamas kelias nusikaltimams ar kitiems teisės pažeidimams policija įtraukia visuomenę į savo veiklos sritį. Manytina, kad vienas iš tinkamiausių prevencijos skleidimų yra pati visuomenė, kuri ne tik reaguoja į daromus pažeidimus, bet ir skleidžia tarpusavyje prevenciją.

Paskutinėmis dienomis taip pat aktyviai kovojama su tokiu reiškiniu, kaip korupcija. Juk korupcijos plėtojimasis pačios institucijos viduje yra taip pat nusikaltimas. 2015-2017 metų policijos veiklos strategijos plane, kaip vienas iš prioritetų yra numatytas kompleksinės kovos su korupcija ir korupcijos prevencijos priemonės, kuomet 2015 metais buvo skiriamas prioritetinis dėmesys korupcijos prevencijos priemonėms vykdyti ir korupcinėms nusikalstamoms veikoms atskleisti, kad būtų užkirstas kelias korupcijos apraiškų atsiradimui. Specialiai kovai su korupcija policijos institucijoje yra sukurta imuniteto valdyba, kuri koordinuoja ir kontroliuoja kovą prieš pareigūnų korupciją. Šios valdyvos veiklos sritys yra:

- vykdyti policijos darbuotojų apsaugą nuo galimo neteisėto poveikio, kuriuo siekiama paveikti sąžiningą ir objektyvų pareigų atlikimą;
- organizuoti, įgyvendinti ir koordinuoti policijos darbuotojų tarnybinių nusižengimų ir korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevenciją ir tyrimą;
- koordinuoti ir vertinti policijos įstaigų padalinių, kurie atlieka policijos darbuotojų tarnybinių nusižengimų ir korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevenciją ir tyrimus, veiklą, teikti jiems praktinę ir metodinę pagalbą.[55]

[54] Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2015 metų veiklos plano ataskaita. *Supra note 47.*
[55] Policijos departamento prie VRM internetinė svetaiė. [interaktyvus] Prieiga internete http://www.policija.lt/index.php?id=6009. [žiūrėta 2016-02-04].

Viena vertus, šiandien drąsiai galima įvardyti, kad visa policijos veikla yra nusikalstamų veikų prevencija, kurią būtų galima pavadinti intervencine – tai „viešosios tvarkos užtikrinimas ir nusikalstamų veikų atskleidimas bei tyrimas, tačiau šiuo metu policijos įgyvendinamos bendrosios prevencijos programos ir priemonės, kuriose galėtų (ir turėtų) dalyvauti vietos savivaldos institucijos, verslo atstovai, aktyvūs gyventojai, būtų daug veiksmingesnės, jei tokių bendrosios prevencijos programų, kaip pavyzdžiui, „Saugi kaimynystė“, iniciatyvą į savo rankas perimtų vietos savivaldos institucijos, policijai palikdamos konsultacinį vaidmenį informuoti apie nusikalstamumo grėsmes gyvenamojoje teritorijoje, tiesiogines viešosios tvarkos užtikrinimo ir nusikalstamų veikų bei kitų teisės pažeidimų atskleidimo ir tyrimo funkcijas“.[56] Manytina, kad policijos įstaigose nusikalstamumo prevencija yra vykdoma pristatytais aspektais tinkamai, jie turi pakankamai suteiktų įgaliojimų, sudaryta sistema bendradarbiavimui su kitomis institucijomis. Tačiau pastebimas trūkumas yra per mažas kitų institucijų, bei visuomenės įsitraukimas į nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos veiklą.

2.2. Probacijos tarnybos dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje

Praeitame poskyryje aptarėme kaip yra vykdoma prevencija, kuomet pažeidimas dar nėra padarytas arba bandoma užkirsti kelią jau daromam pažeidimui, tačiau taip pat svarbu ir aktualu yra prevencija asmenims, kurie jau yra nubausti už teisės aktų nesilaikymą. Lietuvos Respublikoje šią prevenciją vykdo Probacijos tarnybos. Kaip nurodyta Lietuvos Respublikos Probacijos įstatyme „probacijos tikslas – užtikrinti veiksmingą probuojamųjų resocializaciją ir mažinti jų nusikalstamų veikų recidyvą“.[57] Šios tarnybos darbuotojai dirba su asmenimis, kurie yra padarę nusižengimus ar nusikaltimus vieną kartą ar yra pastoviai linkę nusikalsti. Probacijos tarnybų misija yra „siekti visuomenės saugumo užtikrinimo, parenkant probacijos tarnybos registruose esančiam asmeniui jo integracijos į visuomenę poreikius atitinkančius, racionalias ir humaniškas socialinio-teisinio poveikio priemones“.[58] Ši misija mums parodo, kad kiekvienas asmuo yra individualus ir jam programos turi būti paskirtos individualiai, jeigu policijoje mes galime skleisti visuomenei vieningą prevenciją, tai šiuo atveju ji turi būti individualizuota. Prieš trejus metus priimtas Probacijos įstatymo 11 straipsnis numato, kad asmenys, kuriems bausmės vykdymas yra atidėtas arba kurie yra lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų, turi būti stebimi ir prižiūrimi.[59] Teismai, pagal jiems suteiktus įgaliojimus, nuteistuosius gali įpareigoti užsiregistruoti darbo biržoje arba pradėti dirbti, be teismo

[56] Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų veiklos strategijos planas. [interaktyvus Prieiga ineternete: http://www.policija.lt/index.php?id=2534. [žiūrėta 2016-02-17];

sutikimo nekeisti darbo, gyvenamosios vietos, dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose socialinės reabilitacijos programose, išklausyti mokymus apie alkoholio žalą.

Probacija - lygtinis atleidimas nuo bausmės - tai viena iš bausmės atlikimo formų, kai paleidžiamam iš įkalinimo įstaigos asmeniui taikomos papildomos baudžiamojo poveikio priemonės ir pareigos, kurių nuteistasis turi laikytis.[60] Iš esmės bausmė tęsiama, o probacijos tarnybos atlieka nuteistojo kontrolės, integracijos ir resocializacijos funkcijas. Lygtinai paleisti iš įkalinimo įstaigos asmenys nėra paliekami be priežiūros - jie patenka į probacijos tarnybų globą. Lietuvoje veikia penkios apygardų probacijos tarnybos, kurios greta kitų veiklų užtikrina probuojamojo priežiūrą.

Probacijos tarnybos vykdo įvairias prevencines programas, kuriomis stengiamasi įstatymams nusižengusius asmenis kuo greičiau vėl integruoti į visuomenę. Asmenims, kurie pastoviai yra prižiūrimi probacijos tarnybų darbuotojų yra suteikiama specialistų pagalba, jiems padedama integruotis į visuomenę, smurtaujantiems asmenims yra rengiamos elgesį keičiančios programos, kaip pavyzdžiui, „Tik tu ir aš“, „EPP“[61] ir kitos.

Asmuo į probacijos tarnybos sąrašus patenka tuomet, kai įsiteisėja teismo nuosprendis ir patvarkymas vykdyti nuosprendį ar nutartis dėl asmens lygtinio palridimo gaunama probacijos tarnyboje. Tačiau reikia paminėti ir tai, kad probacija yra vykdoma tuomet, kai asmeniui yra paskirtas bausmės atidėjimas ar jis ankščiau laiko paleidžiamas iš laisvės atėmimo vietų įstaigų. Pradėjus asmens probaciją probuotojas sudaro probuojamajam asmeniui individualų priežiūros planą, jeigu probacijos laikas yra ilgesnis nei du mėnesiai, o nepilnamečiams asmenims ilgesnis nei vienas mėnuo. Šiame plane yra išdėstyti tikslai, metodai, uždaviniai, kuriuos probuojamas asmuo turės atlikti per jam paskirtą probuojamą laikotarpį. Probuotojas nustato kokiomis priemonės ir programomis bus siekiama kuo greičiau asmenį resocializuoti. Probacijų tarnybų tikslas yra ne tik kontroliuoti nuteistojo asmens bausmės vykdymą, bet daugiau suteikti jam visą prevencinę pagalbą. Kaip nurodyta Lietuvos Respublikos Probacijos įstatyme resocializacijos formos yra tokios:

1) rizikos mažinimo ir kriminogeninių veiksnių šalinimo priemonių vykdymas;

2) individualus ir grupinis darbas su probuojamuoju siekiant motyvuoti ir skatinti jo gebėjimus gyventi nenusikalstant ir probuojamojo socialinę integraciją;

3) probuojamojo dvasinių ir socialinių poreikių tenkinimas;

4) socialinė pagalba sprendžiant probuojamojo asmenines ir socialines problemas;

---

[57] Lietuvos Respublikos Prabocijos įstatymas. *Valstybės žinios*. Vilnius. 2011, Nr. 4-108.
[58] Kauno apygardos probacijos tarnybos duomenys. [interaktyvus]. Žiūrėta 2016-02-20 http://www.kaldep.lt/lt/kapt/veikla-mpn_255_595/kapt-vidaus-tvarkos-taisykles.html
[59] Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymas *op. cit.* 58.
[60] Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. *J. Bernatonis sieks didinti finansavimą prbacijai*. [interkatyvus] prieiga internete: http://www.tm.lt/naujienos/zinapieministr/26. Žiūrėta 2016-02-20
[61] Kauno apygardos Probacijos tarnybos duomenys. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kapt/naujienos-kapt.html. Žiūrėta 2016-02-20

5) socialinių įgūdžių lavinimas;

6) elgesio pataisos programų įgyvendinimas;

7) individuali ar grupinė psichoterapija;

8) psichologinė pagalba;

9) atkuriamojo pobūdžio priemonių taikymas siekiant sutaikyti probuojamąjį ir nukentėjusįjį ir atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą.[62]

Probacijos tarnybų darbuotojai ne tik stengiasi kontroliuoti probuojamąjį asmenį, tačiau suteikia jam ir socialinę, psichologinę pagalbą, stengiasi išlavinti jo socialinius įgūdžius. Galima teigti, kad probacijos tarnybos darbuotojas yra tarsi mokytojas asmenų, kurie pažeidė įstatymus ir prarado tam tikrus socialinius įgūdžius. Tačiau pagrįstai kyla klausimas kiek yra tokių asmenų, kurie buvo įrašyti į probacijos tarnybų registrą, kuriems reikėjo taikyti tam tikras programas. Per 2015 metų sausio-birželio mėnesius Kauno apygardos probacijos tarnyboje buvo įrašyti 4832 probuojami asmenys, jiems buvo taikytos tokios programos, kaip smurtinį elgesį keičiančios, „Elgesys-Pokalbis-Pasikeitimas“, „Tik tu ir aš“, bei „Equip“. Su kiekvienu iš tų asmenų, kurie buvo įrašyti į įskaitą turi dirbti darbuotojas, jiems suteikti kuo išsamesnę informaciją, pagrindinę pagalbą. Po didelių nelaimių mūsų šalyje būna atkreipiamas dėmesys į tam tikrų institucijų veiklą. Po 2015 metais Kražių miestelį sukrėtusių moterų nužudymų buvo visų dėmesys atkreiptas į probacijos tarnybų darbuotojus ir keliamas klausimas kodėl asmuo, kuris buvo ne sykį teistas ir prižiūrimas šios tarnybos ilgą laiką gėrė ir padarė tokius nusikaltimus. Lietuvos Respublikos Prezidentė po šio įvykio savo viešame pranešime pasisakė, kad „Probacijos įstatymo pataisomis siūlo, kad tais atvejais, kai nuteistas asmuo, esantis laisvėje, dėl nepateisinamų priežasčių nevykdo teismo skirtų įpareigojimų, probacijos pareigūnai turėtų per 24 valandas kreiptis į teismą dėl bausmės pakeitimo – jos sugriežtinimo arba nuteistojo grąžinimo į įkalinimo įstaigą. O teismas ne vėliau kaip per tris dienas turėtų spręsti klausimą dėl bausmės vykdymo atidėjimo ar lygtinio paleidimo panaikinimo.”[63]

Dar viena probacijos tarnybos vykdoma prevencinė priemonė yra probuojamojo asmens intensyvi kontrolė. Tai kontrolė, kad asmenys elektronikos prietaisų pagalba yra pastoviai stebimi ir jie turi gyventi pagal jiems sudarytą dienotvarkę. Probacijos įstatymas numato ir porbuojamojo asmens, kuriam paskirta intensyvi priežiūra pareigas:

1) dėvėti elektroninio stebėjimo įtaisą;

2) laikytis nustatytos dienotvarkės;

---

[62] Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymas, *supar* note 58.

[63] Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai. “*Laisvėje esantiems nuteistiesiems- griežtesnė priežiūrą”*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2016-02-20 https://www.lrp.lt/lt/laisveje-esantiems-nuteistiesiems-griezтesne-prieziura/pranesimai-spaudai/24117

3) dalyvauti probuotojo parinktose elgesio pataisos programose;

4) pranešti probuotojui apie bet kokį dienotvarkės nesilaikymo atvejį;

5) pranešti probuotojui apie pastebėtą elektroninio stebėjimo įtaiso gedimą ar praradimą;

6) leisti probuotojui ar kitam asmeniui, vykdančiam elektroninio stebėjimo įtaiso techninę priežiūrą, patikrinti probuojamojo dėvimą elektroninio stebėjimo įtaisą;

7) grąžinti probuotojui ar kitam asmeniui, atliekančiam elektroninio stebėjimo įtaiso techninę priežiūrą, elektroninio stebėjimo įtaisą pasibaigus intensyviai priežiūrai.[64]

Kaip matyti iš intensyvios priežiūros probuojamo asmens pareigų, jis yra griežtai kontroliuojamas, tačiau turi galimybę bausmę atlikti ne laisvės atėmimo vietose, o namuose. Kaip nurodyta Kalėjimų departamento ir jam pavadžių įstaigų 2014 metų veiklos ataskaitoje, nuo 2012-07-01 iki 2014-12-31 intensyvi priežiūra taikyta 205 asmenims ir - elektroninis stebėjimas taikytas 105 asmenims, kuriems nustatytas įpareigojimas neišeiti iš namų tam tikru laiku. Koks buvo kiekvienų metų šių priežiūros priemonių pasiskirstymas nurodyta diagramoje (žiūrėti pav. 4).[65] Galime iš diagramos pastebėti tendenciją, kad 2015 metais ypač aktyviai buvo taikyta intensyvi priežiūra. Stebėjimas elektroninėmis priemonėmis buvo taikytas tik 5 asmenims daugiau, nei 2014 metais.

NAUJŲ ASMENŲ, KURIEMS TAIKYTAS ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS, SKAIČIUS

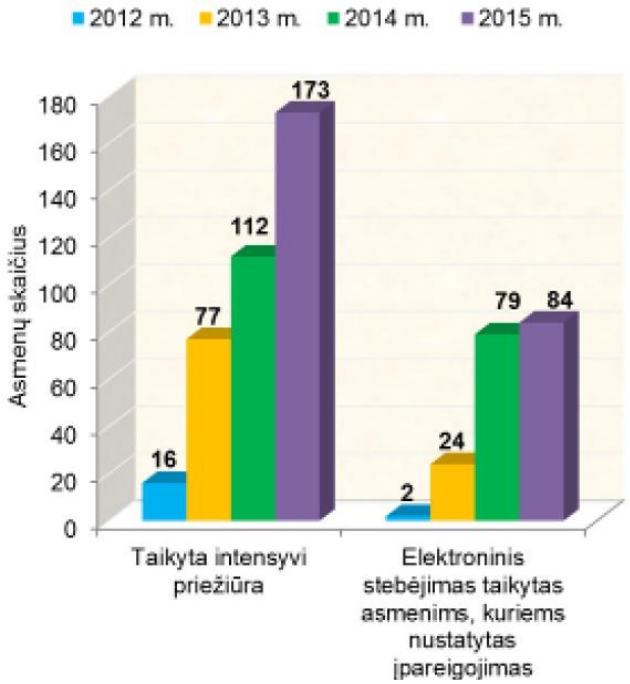

Pav. 4 naujų asmenų, kuriems taikytas elektronis stebėjimas skaičius (2012-2015 m.).[66]

[64] Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymas 26 str. *supre note 58.*

[65] Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2014 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus] Prieiga internete : file:///C:/Users/Vaiva/Downloads/kd%202014%20m.%20veiklos%20ataskaita%20(3).pdf. [žiūrėta 2016-04-02].

[66] Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2015 m. veiklos ataskaita. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html. [žiūrėta 2016-04-08]

Taip pat svarbu yra tai, kad probacijos tarnybos savo veikloje bendradarbiauja su kitomis institucijos vykdydamos probaciją. Policijos įstaigos vykdo probuojamų asmenų, kurių buvimo vieta nežinoma, paieškas, bei praneša probacijos tarnyboms apie jų padarytus administracinius teisės pažeidimus, bei jų atžvilgiu pradėtus ikiteisminius tyrimus. Kartu su laisvės atėmimo vietų įstaigomis probacijos tarnybos kartu planuoja ir organizuoja nusikalstamo elgesio rizikos vertinimus, bei resocializacijos diegimą nuteistiems asmenims laisvės atėmimų vietų įstaigose, be to laisvės atėmimų vietų įstaigos, rengdamos nuteistą asmenį lygtinai paleisti iš laisvės atėmimo vietų įstaigų kartu su probacijos tarnybomis vykdo resocializiją. Laisvės atėmimų vietų įstaigų darbuotojai probacijos tarnyboms teikia visą reikalingą informaciją apie asmenis, kuriuos lygtinai planuoja paleisti iš laisvės atėmimų vietų įstaigų, taip šios dvi institucijos kartu rengia ataskaitas apie asmenis, kuriuos planuojama lygtinai paleisti iš laivės atėmimo vietų įstaigų. Tik esant glaudžiam ir sklandžiant šių dviejų institucijų bendradarbiavimui, bei informacijos keitimuisi galima pasiekti probacijos tikslų. Taip pat Lietuvos Respublikos Darbo birža probuojamiems asmenims sudaro užimtumo veiklos planus, numato kokiomis priemonėmis probuojamasis asmuo gali sėkmingi įsilieti į dirbančiųjų gretas.[67] Sveikatos įstaigose probuojamieji asmenys savo sutikimu gali gydytis priklausomybes. Bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos institucijoms probacijos tarnyboms būna teikiama informacija apie nepilnamečių probuojamųjų asmenų socialinę aplinką, apie probuojamus asmenis, kurie turi nepilnamečių vaikų ir pretenduoja būti lygtinai paleisti iš laisvės atėmimų vietų įstaigų. Kaip matome, glaudi institucijų sistema ir bendradarbiavimas gali padėti probacijos tarnyboms lengviau surinkti informaciją apie probuojamus asmenis, bei tvirčiau padėti asmenis resocializuotis visuomenėje. Reikėtų pažymėti ir tai, kad asmenys atitinkantys Lietuvos Respublikos probacijos įstatyme numatytus reikalavimas gali būti savanoriais ir padėti probuojamiesiems asmenims. Nors ir atrodo šios institucijos veikla labai specifinė, tačiau vis dažniau bandoma į jos veiklą įtraukti visuomenę, nevyriausybines organizacijas, įmones.

2.3. Teismų vaidmuo nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnyje nurodyta, kad „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai“.[68] Skirdami bausmes teisėjai ne tik nori nubausti įstatymams nusižengusį asmenį, tačiau siekia ir plėtoti nusikalstamumo prevenciją. Prevencija – tai vienas iš

[67] Lietuvos Darbo biržos informacija.[interaktyvs] Prieiga internete: http://www.ldb.lt/. Žiūrėta 2016-02-20
[68] Lietuvos Respublikos Konstitucija. // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

teismų veiklos netiesioginių uždavinių. Kaip jau ir buvo paminėta ankstesniame poskyryje, kad nusikalstamumo prevencija gali būti reaktyvi ir pro reaktyvi - analizuodami teismų veiklą ir vykdoma nusikalstamumo prevenciją mes nagrinėjame reaktyvią prevenciją.

Nusikalstamumo prevencija teisme, galima sakyti, prasideda pradėjus ikiteisminį tyrimą ir tyrėjui paskyrus atitinkamą kardomąją priemonę arba prokurorui kreipiantis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl kardomosios priemonės - suėmimo skyrimo, kuri vėliau teisėjo nutartimis tęsiama arba, esant Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (toliau LR BPK) numatytiems pagrindams, pakeičiama švelnesne. Tai bene efektyviausias būdas užkirsti kelią naujoms daromoms nusikalstamoms veikoms, kadangi asmeniui yra maksimaliai apribojama judėjimo bei bendravimo laisvė, lyginant su švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis. Pastarosios, pavyzdžiui rašytinis pasižadėjimas neišvykti, dokumentų paėmimas, užstatas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, daugiau užtikrina asmens dalyvavimą procese.

LR BPK kardomųjų priemonių sąvoka nėra pateikiama, tačiau ji yra atskleidžiama baudžiamojo proceso teisės doktrinoje. Baudžiamojo proceso kodekso komentare kardomosios priemonės apibrėžiamos kaip griežčiausios procesinės prievartos priemonės, kurias pagal savo kompetenciją skiria prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas.[69] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 119 straipsnis numato, kad kardomosios priemonės gali būti skiriamos siekiant:

1. užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese;

2. netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą;

3. taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms.[70]

Vadinasi, kardomųjų priemonių skyrimas prevencijos atžvilgiu pasireiškia, kaip nusikalstamą veiką padarusio asmens galimybės atėmimas tęsti nusikalstamos veikos darymą ar daryti naujas nusikalstamas veikas. Tačiau reikėtų paminėti, kad šiuo atveju prevencija pasireiškia, ne kaip visuomenei, tačiau kaip pačiam nusikalstamą veiką galimai padarusiam asmeniui.

Nereikėtų pamiršti, kad kardomosios priemonės – suėmimo, skyrimo siekis yra procesinio pobūdžio, nes kardomųjų priemonių tikslai nėra bausmės skyrimas. Lietuvos Aukščiausiojo teismo suformuotoje praktikoje taip pat laikomasi panašios pozicijos, Teismo nuomone baudimas – tai bausmės, nustatytos atitinkamo straipsnio sankcijoje už veikos padarymą, paskyrimas.[71] Tuo tarpu kardomosios priemonės nėra baudžiamosios atsakomybės priemonės, taigi jos nėra bausmė. Jos taikomos iki priimant teismo nuosprendį, bet iki bausmės vykdymo pradžios. Jų tikslas ne nubausti

[69] Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso komentaras. Vilnius: *Teisės namai*. 2011 m. p.264.
[70] Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. IX-785.
[71] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2009 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-140/2009. [interaktyvus]. Žiūrėta 2016-02-20: http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367177108871/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

asmenį, o garantuoti, kad įtariamasis netrukdytų ikiteisminiam tyrimui, nevengtų teismo posėdžių, nepasislėptų nuo teismo, nedarytų poveikio kitiems proceso dalyviams. Tuo tarpu asmens kaltumo ir jo nubaudimo klausimas paskiriant ir keičiant kardomąsias priemones nesprendžiamas. Visgi pareigūnai, spręsdami klausimą dėl kardomosios priemonės skyrimo bei jos rūšies parinkimo, tik išimtinais atvejais turėtų remtis vien šio prevencinio tikslo siekimu. Vien šio tikslo, skiriant kardomąją priemonę, turėtų būti siekiama tik tais atvejais, kuomet yra pagrindas manyti, kad asmuo padarė jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką, būtų pagrįstas pakankamai išsamiais duomenimis, turinčiais reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti bei kitomis aplinkybėmis, leidžiančiomis daryti pagrįstą išvadą, kad asmuo, neapribojus jam laisvės, gali daryti naujas nusikalstamas veikas.

Kiek plačiau nusikalstamumo prevencija yra vykdoma jau teisme nagrinėjant baudžiamąsias bylas. Teismui išnagrinėjant baudžiamąją bylą, teisėjas kaltinamąjį asmenį pripažįsta kaltu, bei skirdamas bausmę Lietuvos Respublikos vardu yra griežtai saistomas LR BK normų, dėl bausmės skyrimo, kad būtų pasiekti bausmės tikslai. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau LR BK) 41 str. numato, kad bausmės paskirtis:

1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo;

2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;

3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas;

4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų;

5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.[72]

Kaip matyti iš apibrėžtų bausmių paskirties, teismai turi pagrindinį tikslą nubausti asmenį už nusikalstamos veikos padarymą ir užkardyti tolimesnius nusikaltimus ar nusižengimus. Galimybės atėmimas ar apribojimas nuo naujų nusikalstamų veikų darymo yra visų institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje siekiamybė, tačiau tai padaryti yra sudėtinga. Vienu atveju mes galime asmenį nubausti laisvės atėmimo bausme ir tai jau bus tolimesnių nusikalstamų veikų užkardymas, tačiau kitu atveju tai bus bausmės forma, tačiau ji nepasieks prevencijos tikslo. Bausmės efektyvumas perauklėjant nusikaltusį asmenį galėtų būti padidintas atsisakius kai kurių bausmės tikslų ir susikoncentruojant į teisingumo atkūrimą, gal dar į galimybės atėmimą asmeniui daryti naujas nusikalstamas veikas bausmės vykdymo laikotarpiu. Tačiau kiek efektyvi bausmės paskirtis yra kaip prevencijos priemonė? Tai galėtume spręsti iš statistikos, kurioje pateikiami asmenys per metus sugrį-ę į laisvės atėmimo vietų įstaigas.

[72] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *supra note 71*.

ASMENŲ, PER METUS SUGRĮŽUSIŲ Į LAISVĖS ATĖMIMO VIETAS, DALIS (PROCENTAIS)

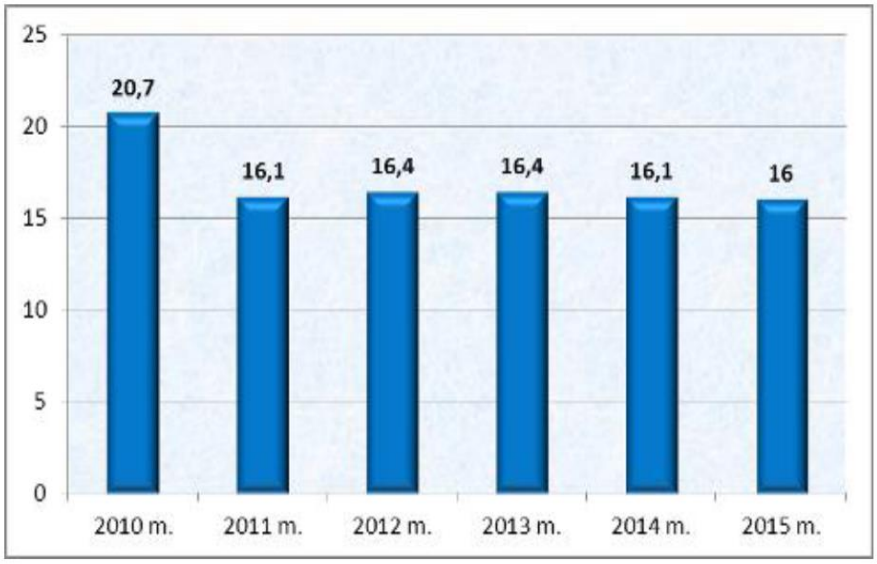

Pav. 5. Asmenų per metus sugrįžusių į laisvės atėmimo vietas, dalis (procentais)[73]

Kaip matyti iš pateiktos diagramos (pav. 5), kad mažėja asmenų, kurie pakartotinai per metus laiko sugrįžta į laisvės atėmimo vietas. Tai reiškia, kad grupei asmenų, kurie bausmes atlieka laisvės vietų atėmimo įstaigose, prevencijos priemonės nėra jiems efektyvios. Šią statistiką gali lemti labai daug veiksnių, tokių kaip, asmens socialinis gyvenimas, psichologinis faktorius, net ir dvasinės vertybės, auklėjimo spragos, šeimos įtaka, jį supanti aplinka ir kiti. Analizuojant kiekvieno asmens pakartotinio nusikalstamumo priežastis, mes galime pastebėti, kad jų nusikalstamumo istorijos yra labai įvairios.

2.4. Laisvės atėmimų vietų įstaigų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje

Laisvės atėmimo vietų įstaigos, kaip ir dauguma Lietuvos Respublikos teisingumą vykdančių institucijų atlieka prevencijos funkcijas. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos nuostatų 7 str. nurodo, kad „Kalėjimų departamento veiklos tikslai yra dalyvauti nacionalinės bausmių vykdymo ir probacijos politikos formavimo procese organizuojant, koordinuojant ir kontroliuojant tinkamą ir vienodą probaciją, bausmių (išskyrus baudas), baudžiamojo poveikio priemonių (išskyrus turto konfiskavimą, išplėstinį turto konfiskavimą ir įmokas į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą), auklėjamojo poveikio priemonių (išskyrus atidavimą į specialią auklėjimo įstaigą) ir kardomosios priemonės – suėmimo

[73] Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2015 metų veiklos ataskaita. *Supra note* 64.

vykdymą Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose, nepažeidžiant asmens teisių ir laisvių.“[74] Nors šiuose nuostatuose prie departamento tikslų nėra konkrečiai išskirta ir paminėta nusikalstamumo prevencija, tačiau ji yra ne ką mažiau svarbi departamento veiklos dalis.

Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos savo veikloje ne tik, kad koordinuoja, organizuoja ir kontroliuoja probacijos politiką, tačiau ir viena iš jo funkcijų yra „analizuoti probacijos tarnybų veiklos efektyvumą, taip pat užsienio valstybių praktiką vykdant probaciją <...>“.[75] Kalėjimų departamentas rengdamas savo veiklos planus, vykdydamas savo veiklą dažnai remiasi užsienio valstybių gerąją praktiką. 2013 metų Kalėjimų departamento veiklos ataskaitoje yra nurodyta, kad “Įsigaliojus Probacijos įstatymui, esminis dėmesys buvo skiriamas asmenų, esančių probacijos tarnybų priežiūroje, reabilitacijos ir integracijos procesui, tuo tikslu taikant inovatyvias ir pasaulyje pripažintas priemones”.[76] Pasinaudojus JAV praktika buvo taikyta smurto elgesio korekcinė metodika, Lenkijoje, bei kitose valstybėse išaugo pareigūnų, kurie apmokyti taikyti elgesio korekcijos programą “Elgesys-Pokalbis-Pasikeitimas”, skaičius. Taip pat mūsų šaliai daug lėšų skiria ir Norvegija, kurios dėka buvo 2013 metais vykdoma prevencinė programa “Pataisos, įskaitant bausmes, be įkalinimo”[77].

Vykdant savo veiklą Kalėjimų departamentas taip pat turi vadovautis Europos kalėjimų taisyklėmis, kurios šiuo metu yra vienintelis regioninis tarptautinis dokumentas, plačiausiai apimantis specialius elgesio su įkalintais asmenimis standartus. Šios taisyklės nėra privalomos, tačiau jos siekia aukštesnių standartų ir garantuoja minimalias ir humaniškas elgesio su įkalintais asmenimis sąlygas. Europos kalėjimų taisyklių 25 straipsnis rekomenduoja visiems kaliniams įkalinimo įstaigose užtikrinti tinkamą užimtumo programą, o valandos, praleidžiamos už kamerų sienų, pagal taisykles turi atitikti žmogiškąjį ir socialinį bendravimo lygį.[78] Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. IX-1383 patvirtintoje Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje numatyta “užtikrinti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, grįžimą į visuomenę, imtis visų galimų priemonių siekiant užtikrinti bent minimalų laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų įdarbinimą, kad jie toliau socialiai nedegraduotų ir neprarastų profesinių įgūdžių”[79]. Pavyzdžiui, Danijoje nuteistųjų įdarbinimo tikslas yra ne išnaudoti jų darbo jėgą, o ugdyti darbo įgūdžius, siekiant nuteistuosius geriau paruošti gyvenimui laisvėje.[80] Švedijoje neįtrauktiems į darbą nuteistiesiems pataisos įstaigose yra sudaromos visos galimybės užsiimti

[74] Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos nuostatai. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. 851
[75] *Ibid.*
[76] Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos. *2013 metų veiklos ataskaita.* Vilnius. 2014-02-07, Nr. LV-300.
[77] *Ibid.*
[78] Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. [interaktyvus] Prieiga internete: **https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747** [žiūrėta 2016-03-06].
[79] Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programa. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. IX-1383.
[80] Rentzmann, W. Prison Philosophy and Prison Education. Journal of Correctional Education. 1996, 47(2): 63.

amatu, meninio, kūrybinio pobūdžio veikla. Pažymėtina, kad valstybė ne tik leidžia nuteistiesiems tuo užsiimti, bet ir suteikia galimybę būti konsultuojamiems, aprūpina nuteistuosius medžiagomis, įrankiais, ir kitomis reikalingomis priemonėmis. “ Švedijos pataisos įstaigose labai paplitusios ne tik pataisos, bet ir socialinių įgūdžių lavinimo programos, kurių metu nuteistieji lavina maisto ruošimo, skalbimo, savo finansų tvarkymo, vaikų ugdymo ir kitus socialiai naudingus įgūdžius. Kartu su Švedijos nacionaline švietimo agentūra sukurta sistema, leidžianti nuteistiesiems, nespėjusiems pataisos įstaigoje išeiti bendrojo lavinimo arba profesinio rengimo programos, ją baigti, pritaikius lygtinį paleidimą, laisvėje”.[81] Yra svarbu ne tik asmenį, padariusį nusikalstamą veiką izoliuoti nuo išorinio pasaulio, jam atliekant bausmę, tačiau ir tinkamai vykdyti asmens resocializaciją. Juk bausmių viena iš pagrindinių paskirčių yra ne tik nubaudimas, bet ir asmens elgesio pakeitimas.

Šiuo metu Lietuvoje didžiausia prevencija yra vykdoma mokant nuteistus asmenis. Nepilnamečiams ar suaugusiems asmenims, kurie nori yra suteikiama galimybė baigti vidurinę mokyklą. Taip pat itin populiaru yra įkalinimo įstaigoje įgyti specialybes.

Kabant apie prevencija galime pasakyti, kad pirmiausiai jau vien tai, kad asmenys, pripažinti kaltais ir padarę nusikaltimus patenka į šias laisvės atėmimo vietų įstaigas yra prevencija, kadangi jiems yra skiriama intensyvi priežiūra, bei atimama bet kokia galimybė toliau tęsti ar daryti naujas nusikalstamas veikas. Paskutiniais metais tampa vis labiau aišku, kad vien atskyrus asmenį nuo išorinio pasaulio ir apgyvendinant jį laisvės atėmimo vietų įstaigose, mes visiškai neužkirsime jam kelio daryti naujas nusikalstamas veikas. Besivystant naujoms išmaniosioms technologijoms ir nuteistieji asmenys vis išmaniau vykdo naujas nusikalstamas veikas. Laisvės atėmimo vietų įstaigose pasidarė ypač populiaru telefonu apgaudinėti žmones ir išvilioti iš jų turimą turtą. Norint pažaboti šias nusikalstamas veikas buvo nuspręsta įkalinimo įstaigose blokuoti mobilųjį ryšį. Taip pat siekiant iš asmenų konfiskuoti, neteisėtai įsigytas ryšio priemones yra vykdomos kratos, kuomet nuteistųjų gyvenamosiose patalpose yra ieškoma neteisėtai turimų daiktų, kaip pavyzdžiui, mobiliųjų telefonų.

Įkalinimo įstaigose apribojimai yra skiriami ne tik nuteistiesiems, tačiau ir darbuotojams, bei nuteistųjų artimiesiems. Kaip pavyzdį, galima paminėti, tai, kad laisvės atėmimo vietų įstaigose dirbantys prižiūrėjai, darbo metu negali su savimi turėti ir nešiotis asmeninių mobiliojo ryšio ar kitokius ryšį gaudančius prietaisus. Jie taip pat yra aktyviai stebimi ir prižiūrimi, kad nebūtų daromi pažeidimai. Dažnas atvejis būna, kuomet nuteistieji, kurie yra tinkamai įvaldę psichologiją ir turi gerą įtaigą, prikalbina ir į savo pusę prisitraukia darbuotojus, bei priverčia juos nusižengti laisvės atėmimo vietų įstaigų taisyklėms. Taip pat dažnai reikia nepamiršti ir nuteistųjų asmenų artimųjų,

[81] Basic facts. Issued April 2010: Swedish Prison and Probation Service Head Office. Department of Informatikon 601 80 Norrköping. Sweden

kurie bando į įkalinimo įstaigas įnešti ar kitaip nuteistiesiems perduoti nelegalių daiktų, tai yra, mobiliojo ryšio telefonų, jų kortelių, cigarečių ar narkotinių medžiagų. Šiems asmenims taip pat yra taikoma administracinė atsakomybė už tokius pažeidimus.

Kitos prevencijos priemonės, vykdomos įkalinimo įstaigose – tai programos, kuriomis stengiamasi asmeniui ne tik suteikti psichologinės pagalbos, resocializuoti jį į visuomenę, tačiau ir gydyti nuo priklausomybių. Pavyzdžiui, Kauno Tardymo izoliatorius dalyvauja Nacionalinėje narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programoje.[82] Kiekviena laisvės atėmimo vietų institucija vykdo ir mažesnius projektus, kurių metų stengiamasi integruoti asmenis į visuomenę, padėti jiems atgauti pamirštus socialinius įgūdžius. Mokoma pasirašyti gyvenimo aprašymus, suteikiama galimybė įgyti specialybes ir praplėsti žinias, baigti vidurines mokyklas. Žinoma, nereikia pamiršti, kad be paties žmogaus noro joks specialistas ir jokia programa jo negrąžins į teisės normų priimtą socialinį gyvenimą.

2.5. Vaikų socializacijos institucijos ir jų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje

Nepilnamečiai paaugliai yra jautriausia visuomenės grupė, kuri ypač aktyviai reaguoja į įvairius visuomenės pokyčius, bei sunkiai prisitaiko prie jų. Dažna neigiamų nepilnamečių veiksmų, kurie yra nepriimtini ir prieštarauja visuomenės taisyklėms, bei normoms, priežastis yra nesugebėjimas socializuotis visuomenėje. Valstybė pripažįsta, kad yra būtina mažinti socialines jaunimo nusikalstamumo sąlygas. Siekiant kuo greičiau ir efektyviau nusikalsti linkusius vaikus perauklėti steigiami yra socializacijos centrai. Vaikų socializacijos centras – tai valstybinė bendrojo lavinimo mokykla, kurioje vykdoma vaiko vidutinė priežiūra. Kaip nurodyta Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro pateikiamoje informacijoje, vaikų socializacijos centrų paskirtis – „užtikrinti vaikų socializacijos centre apgyvendinto vaiko tinkamą ugdymą, jam teikiamą kvalifikuotą švietimo pagalbą ir kitas paslaugas, kurios padėtų siekti teigiamų vaiko elgesio pokyčių ir ugdytų jo vertybines nuostatas bei socialinius įgūdžius, padedančius tapti doru, savarankišku, atsakingu žmogumi, ir paruoštų jį savarankiškam gyvenimui visuomenėje".[83] Šis centras perteikia visuomenės priimtą vertybių sistemą, suteikia apsigyvenusiems vaikams sociokultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, padeda adaptuotis ir integruotis į visuomenę. Vaikai į šiuos centrus patenka, kuomet teismas priskiria vaikui vidutinę priežiūros priemonę ir nurodo jos vykdytoją - socializacijos centrą. Vidutinės priežiūros priemonės vaikams skyrimo pagrindai yra numatyti

[82] Kauno tardymo izoliatoriaus veiklos sritys. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kaunoti/veikla-mpn_255_456/veiklos-sritys_248_262_463.html. Žiūrėta 2016-03-08

[83] Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.sppc.lt/index.php?-1279749703. [žiūrėta 2016-03-08]

Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 8 str. 3 d., kurioje sakoma, kad: „ Vaiko vidutinės priežiūros priemonė gali būti skiriama vaikui:

1) kuris padarė nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčią veiką, tačiau šios veikos padarymo metu nebuvo sukakęs Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nustatyto amžiaus, nuo kurio pagal Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus galima baudžiamoji atsakomybė už jo padarytą veiką;

2) kuris per vienų metų laikotarpį 3 ir daugiau kartų padarė administracinių teisės pažeidimų požymių turinčią veiką, tačiau šios veikos padarymo metu jam nebuvo sukakęs Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse nustatyto amžiaus, nuo kurio atsiranda administracinė atsakomybė;

3) kuriam pritaikius minimalios priežiūros priemones nebuvo pasiekta teigiamų jo elgesio pokyčių.“[84] Taip pat šios įstatymo 8 str. 4 d. numato, kad vaikai į socializacijos centrus gali būti siunčiami ir LR BK numatytais atvejais, kuomet yra skiriama auklėjamojo poveikio priemonė. Tokiu atveju paminėto įstatymo nuostatos yra taikomos tik tiek, kiek jos neprieštarauja aukščiau esantiems teisės aktams.

“Lietuvoje į socializacijos centrus patenka nemaža vaikų iš globos įstaigų (tai rodo, kad tose įstaigose esama neišspręstų problemų), taip pat vaikų, kuriems paskirta minimalios priežiūros priemonė buvo neveiksminga (2014 m. – 141 atvejis iš 161) – nesimokančių ar nelankančių mokyklos, kurių elgesys daro žalą ar kelia pavojų jiems patiems ar aplinkiniams, tačiau nepadariusių administracinio ar baudžiamojo nusižengimo ar nusikaltimo.”[85] Vaikai į socializacijos centrus priimami nuo 14 metų, ankščiau vaikas į šį centrą gali būti priimtas tik išimties tvarka, kuomet nustatoma, kad to vaiko elgesys kelia realų pavojų kitų asmenų gyvybei, sveikatai ar turtui. Šiuo metu Lietuvoje veikia šeši vaikų socializacijos centrai. Šiuo metu ypač aktualu yra vidutinę priežiūrą vykdančių centrų specializavimo, tobulinimo galimybės. Mes turime labai daug užsienio šalių patirties, kurios galime semtis norint sukurti kuo tinkamesnę vidutinę priežiūrą (žiūrėti 1 priedas).[86]

Šiuolaikinėje visuomenėje egzistuojančias elgesio normas nuolat pažeidinėjantys nepilnamečiai vertinami ne kaip nusikaltėliai, o kaip visuomenės dalis, kuriai reikalinga pagalba, kad galėtų sugrįžti į pilnavertį gyvenimą. Todėl delinkventinio elgesio paaugliams taikoma vidutinės priežiūros priemonė – atidavimas į uždaro tipo auklėjimo įstaigas – socializacijos centrus, kuriuose taikant elgesio koregavimo ir gyvenimo įgūdžių ugdymo programas, siekiama padėti

[84] Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. X-1238.
[85] Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *„Socializacijos centrai: užsienio šalių patirtis“.* 2015 m., Nr. 13 (137). [interkatyvus] Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/575_a0d5a545addc20efae04b53c75adbd8b.pdf. [žiūrėta 2016-04-02].
[86] *Ibid.*

pasiekti pozityvių elgesio pokyčių, suformuoti nuostatas bei įgūdžius padėsiančius sėkmingai prisitaikyti visuomenėje.

Nors socializacijos institucijų siekiai ir tikslai yra teigiami, tačiau dažnai visuomenėje girdima daug neigiamos reakcijos į šias įstaigas. Vaikų socializacijos centrai – tai tema, kurią lydi išankstinių nuomonių, stereotipų ir mąstymo šablonų šleifas. Viešose ataskaitose nurodoma, kad į socializacijos centrus siunčiami „problematiški“ vaikai, dažniausiai tai būna teisiškai nusižengę, mokyklų nelankantys, bėgantys iš namų ir alkoholį ar psichotropines medžiagas vartojantys. Vaikai, kuriuos reikia perauklėti, išmokyti socialinių įgūdžių ir resocializuoti į visuomenę.

Nepalanki šiuo atžvilgiu yra ir Lietuvos demografinė padėtis, emigracija turi didelę įtaką ir vaikų socializacijos centrams. Kaip nurodyta Vaikų socializacijos centro „Širvėna“ 2012-2014 metų strateginiame veiklos plane „Dėl sudėtingų ekonominių sąlygų, bedarbystės nemaža dalis tėvų, priversti išvykti uždarbiauti į užsienį, o vaikus palikti senelių ar kitų giminaičių globai. Sumažėjus kontrolei bei užimtumui dalis socialinės rizikos vaikų praleidinėja pamokas, valkatauja ar elgetauja gatvėse, įtraukiami į nusikalstamas veiklas“.[87] Taigi, vaikai į socializacijos centrus patenka ne tik iš asocialių šeimų, tačiau ir nemaža jų dalis yra emigrantų vaikai. Pastaraisiais metais delinkventinis nepilnamečių elgesys tapo aktualia problema, su kuria nuolat susiduria tėvai, pedagogai bei kiti visuomenės nariai. Vis daugiau į socializacijos centrus atvykstančių vaikų neturi motyvacijos mokytis, yra agresyvūs ir neturi socialinių įgūdžiu. Taip pat pastebima, kad vis dažniau tokiems vaikams yra diagnozuojami emociniai elgesio sutrikimai.

Nuo 2008 metų sausio 1 dienos pradėtas įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas, kurio paskirtis yra – „sukurti vaiko teises ir teisėtus interesus bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančią ir elgesio problemų turinčio vaiko socializacijai, ugdymui bei švietimo ir kitos pagalbos teikimui skirtą vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, kuri padėtų vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratas”.[88] Tuo pačiu pradėjo kurtis darbo su probleminiais vaikais sistema, atsirado galimybė nusikaltusiems vaikams skirti įstatyme numatytas drausminimo priemones, vaikų apgyvendinimas socializacijos centruose įgavo teisinį pagrindą, sustiprinta savivaldybės, vietos bendruomenės atsakomybė, sprendžiant pagalbos vaikams teikimo, jų priežiūros klausimus.

Visuose Lietuvoje veikiančiuose socializacijos centruose iš Europos Sąjungos fondų lėšų yra finansuojama ir vykdoma „EQUIP“ programa, kurios tikslas yra – „motyvuoti ir mokyti

[87] Vaikų socializacijos centro “Širvėna” strateginis planas 2012-2014 metams. 2012-02-14, Nr. V-129. Žiūrėta 2016 03 24 per internetą http://kucgaliosuc.lt/?page_id=98.
[88] Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Supra note* 85.

asocialaus elgesio paauglius mąstyti ir elgtis atsakingai, teikti pagalbą vienas kitam“[89]. Ši programa susideda iš dviejų tarpusavyje susijusių komponentų – savitarpio pagalbos ir ugdymo užsiėmimų. Ugdymo užsiėmimų metu vaikams yra lavinamos trys įgūdžių grupės, kurių labiausiai trūksta vaikų socializacijos centruose esantiems vaikams: pykčio valdymas, socialiniai įgūdžiai ir moralės ugdymas. Tuo tarpu kitoje programos dalyje – savitarpio užsiėmimų metu, jaunuoliai savo įgytus įgūdžius taiko pratiškai, padėdami vieni kitiems. Diegiant šią programą yra dirbama ne tik su vaikais, tačiau ir socializacijos įtaigų darbuotojai, kurie dirba su šia programa yra mokomi, jie su kitais socializacijos centrais tarpusavyje bendradarbiauja ir aptaria geriausius metodus.[90]

Labai svarbu yra ankstyvoji prevencija arba tinkamas vaikų užimtumas, kuriuo metu visiems vaikams būtų sudarytos tinkamos ir vienodos sąlygos gilinti ir vystyti jų gabumus, bei polinkius. Tačiau nėra lengva kalbėti apie vaikų papildomą ugdymą ir visišką užimtumą, kadangi nepilnamečių tarpe nuolat didėja pamokų praleidinėjimas arba visiškas mokyklos nelankymas. Dėl didelio tėvų užimtumo ir per mažai dėmesio skyrimo savo vaikams, vaikai dažnai dienas leidžia gatvėse. Savo nenorą mokytis jie aiškina labai įvairiai: kaip neturėjimą motyvacijos, tingėjimą, dėstomų dalykų nesupratimą, priešišką pedagogų požiūrį, patyčias mokykloje ir pan. Nemokamų po pamokinių veiklų beveik nebeliko ir vaikai nebeturi ką veikti, dažniausiai jie laiką leidžia namuose prie kompiuterinį žaidimų, kurie skatina ir kelia vaikų agresiją ir pyktį. Todėl šiai dienai vienas iš užimtumo būdų rizikos grupės vaikams yra dienos centrai. Šie centrai stengiasi padėti socialinės rizikos šeimų ir delinkventinio elgesio vaikams tobulėti, turėti teisę augti savo šeimoje ir turėti profesionalią pagalbą. „Vaikų dienos centruose dažniausiai teikiamos paslaugos – po pamokinis vaikų užimtumas, pamokų ruoša, ugdoma saviraiškos, socialiniai, higienos įgūdžiai, fizinis lavinimas, sportinė veikla, kompiuterio raštingumo ugdymas, suteikiamos maitinimo paslaugos, organizuojami renginiai, kultūrinis ugdymas, ekskursijos, stovyklos, logopedo, psichologo paslaugos, paslaugos ir materialinė pagalba šeimos nariams (informacijos teikimas, konsultacijos, individualūs pokalbiai, šeimos lankymas namuose, užsiėmimai grupėse, paskaitos, bendri renginiai su vaikais, ir kita.).“[91] Apibendrintina, kad daugumos vaikų nusikalstamumo priežastys yra per mažai dėmesio iš šeimos, nemokėjimas išnaudoti laisvalaikio laiko, kompiuterinių žaidimų įtaka, bei aplinkinių daroma įtaka. Patys tėvai turėtų daugiau laiko skirti bendravimui su vaikais bei paaugliais, rodyti jiems tinkamą pavyzdį, ugdyti jų socialinius įgūdžius.

[89] Vaikų socializacijos centras „Širvėna“. „EQUIP“ programa [interaktyvus] Prieiga internete: http://kucgaliosuc.lt/?page_id=295 [žiūrėta 2016-03-09].
[90] *Ibid.*
[91] Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *2013–2015 m. vaikų dienos centrų projektų konkursas.* [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.socmin.lt/lt/nevyriausybiniu-organizaciju-sektorius/vaiku-dienos-centru-konkursas.html. [žiūrėta 2016-03-08].

2.6. Švietimo įstaigų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje

Dar viena, ne ką mažiau svarbi sritis, kurioje asmenys yra formuojami – tai švietimo sistema. "Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokytis yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. <…> Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. <…> Jis yra prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis."[92] Kiekvienas tik gimęs žmogus įgauna savo konstitucinę teisę mokytis. Yra daug Lietuvių liaudies patarlių, kurios mums leidžia daryti išvadą, kad kiekvienoje išsivysčiusioje valstybėje švietimas turi didelę reikšmę ne tik asmenų išsilavinimui, bet ir visos valstybės ateičiai, jos susiformavimui ir vystymuisi. Tačiau būtina suvokti, kad jaunam žmogui su švietimu privalo būti diegiamos prevencinės priemonės, kurios padės suvokti kas yra nepriimtina, pagal įstatymuose numatytas teisės normas.

Lietuvos švietimo sistemą sudaro: formalusis švietimas (tai pradinis, pagrindinis, vidurinis, formalusis profesinis ir aukštasis mokslai), neformalusis švietimas (ikimokyklinis, priešmokyklinis, neformalusis vaikų ir suaugusiųjų švietimas), savišvieta ir švietimo pagalba (tai socialinė, psichologinė, informacija ir t.t. pagalbos). Visa ši švietimo sistema apima ne tik asmens išsilavinimą, tačiau ir vykdomą nusikalstamumo prevenciją, kuri gali būti bendroji ir atrankinė. Bendroji prevencija dažniausiai taikoma jauno amžiaus žmonių grupėms ir orientuojama į visus gyventojus, siekiant užkirsti kelią psichiką veikiančių medžiagų vartojimui. Tuo tarpu atrankinė prevencija – taikoma pažeidžiamiems asmenims ar jų grupėms, bendruomenėms, kurie dar neturi psichiką veikiančių medžiagų vartojimo patirties, tačiau dėl aplinkos veiksnių padidėja rizika, kad jie gali pradėti svaigintis psichotropinėmis medžiagomis.

Šių dienų aktualiausia Lietuvos švietimo įstaigose vykdoma prevencija yra prieš tabako, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimą. Prevencijos programos tikslas yra "ugdyti asmenį, motyvuotą sveikai gyventi, nevartoti alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų"[93]. Juk vis daugiau mokinių, studentų pastaruoju metu vartoja ne tik alkoholį, tačiau ir narkotines medžiagas, apsvaigę jie padaro nusikaltimus ar administracinius nusižengimus. Norint pažaboti šį neigiamą socialinį reiškinį būtina vykdyti asmenų švietimą apie neigiamus padarinius ir prevenciją nuo mažų dienų.

---

[92] Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006-06-13, Nr. I-1489.
[93] Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos įgyvendinimo rekomendacijos*. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/222_0603_PERZIURAI.pdf. [žiūrėta 2016-03-12].

Dar prieš prasidedant naujiems mokslo metams, švietimo įstaigų darbuotojai turi sutarti kaip bus vykdoma prevencija, kokiais kriterijais ir laikotarpiais bus vertinamas šios prevencijos programos veiksmingumas. Vien tik sukūrus bendrą visoms švietimo įstaigoms prevencijos programą ji nebus funkcionali, veiks tik formaliai, nes kiekviena švietimo įstaiga turi savitų privalumų ir problemų. Tik tinkamai įvertinus švietimo įstaigos kontekstą, galima sukurti efektyvią prevencijos programą. Kaip pavyzdį, galima pateikti tai, kad didmiesčiuose augantiems vaikams reikalinga didesnė prevencija prieš žalingus įpročius, nei mažų miestelių mokiniams, kadangi jie turi mažiau galimybių įsigyti ir vartoti narkotines medžiagas. "Psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijai taikomus metodus lemia ugdymo tikslai, uždaviniai, turinys, asmenybės lūkesčiai, bei sociokultūrinė aplinka."[94] Vykdant bendrąją prevenciją mokytojas pats, atsižvelgdamas į mokinių poreikius ir galimybes, parenka tinkamiausius mokymosi ir mokymo metodus, autentiškai kuria savo darbo stilių. Vykdant prevenciją dažnai yra naudojami aktyvūs ir netradiciniai mokymosi metodai, kai mokomasi yra per veiklą." Mokydamiesi per veiklą mokiniai lengviau suvoks rūkymo, alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo vidinius socialinio spaudimo veiksnius, tokius kaip priklausymas kokiai nors grupei, bei išorinį spaudimą, daromą žiniasklaidos, reklamos".[95] Dažnai yra rekomenduojama daryti aktyvias diskusijas, debatus, projektus apie rūkymo, alkoholio ir psichotropinių medžiagų vartojimo žalą.

Vykdant atrankinę prevenciją siekiama kuo labiau sumažinti aplinkos daromą neigiamą poveikį asmeniui ir išugdyti sveikos gyvensenos įpročius. Pastebėjus mokinių grupę, kuriai yra daromas didelis neigiamas aplinkos poveikis, stengiamasi kuo greičiau vykdyti tikslinę tos grupės prevenciją.

Dar viena, labai svarbi prevencijos rūšis tai – tikslinė prevencija. Ši prevencija taikoma asmenims, kuriems yra būdingas psichiką veikiančių medžiagų probleminis elgesys, tačiau dar nėra pastebima priklausomybės požymių. Pagrindinis šios rūšies prevencijos uždavinys yra anksti nustatyti asmenis, kurie vartoja psichiką veikiančias medžiagas ir motyvuoti juos jų nevartoti, teikiant jiems reikiamą pagalbą, vykdyti ankstyvąją prevenciją. Šios rūšies prevencija skirta asmenis, turintiems rizikos veiksnių.

Alkoholio, tabako ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa yra vykdoma nuo ikimokyklinio amžiaus iki pat bendrojo lavinimo mokyklų baigimo. Šios programos sėkmė ir rezultatai priklauso nuo pedagogų, jų atsidavimo, fantazijos ir komandinio darbo. Prevencijos programa skiriasi nuo bendrojo lavinimo programos, tačiau ją įgyvendinant reikia nepamiršti, kad jos turi viena kitą papildyti ir susilieki tarsi į vieną bendrą programą. Mokyklose

[94] Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija Ugdymo plėtotės centras. *Metodinės rekomendacijos*. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/ALKOHOLIO_TABAKO_IR_KITU_SCREEN.pdf. [žiūrėta 2016-03-12]
[95] *Ibid.*

prevencija turi būti integruota į bendrąją mokymo programą, bei papildomai turi būti vykdomi prevenciniai projektai, diskusijos, bei tikslinės programos. Tik tinkamai parinkus tinkamą prevencijos programos metodą, mokinių grupę, bei pasitelkus konkrečių pavyzdžių galime pasiekti teigiamų prevencijos rezultatų.

Kita opi mokyklose vyraujanti problema yra patyčios ir smurtas. „2014 m. Tarptautinės mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos studijos duomenimis net du iš trijų Lietuvos mokinių yra susidūrę su patyčiomis t. y. iš jų tyčiojosi arba jie patys tyčiojosi iš kitų. Nustatyta, kad patyčias patyrė 31,2 proc. berniukų ir 27,7 proc. mergaičių. Tuo tarpu patys iš kitų dažniau linkę tyčiotis berniukai (29,8 proc.) nei mergaitės (15,3 proc.).“[96] Patyčios - tai tyčinė, kenkėjiška veikla, kuomet yra pasikartojantis agresyvus elgesys, noras įskaudinti. Nors patyčios ir nėra laikoma kriminalizuota veika, tačiau jos pasekmės sukelia vaikų agresiją, kuri dažniausiai yra nusikaltimų priežastis. Yra išskiriamos dvi patyčių rūšys: tiesioginė, kuomet būna naudojama atvira fizinė arba žodinė ataka ir netiesioginė, jungiančios dvi ar daugiau agresijos formas. Šiais laikais, kuomet yra ištobulėjusios technologijos, atsiranda terpė vystytis ir plisti elektroninėmis patyčios. Paskutiniais metais dažnas reiškinys tapo, kai paaugliai naudoja patyčias ir fizinį smurtą prieš kitus, silpnesnius paauglius ir tai nufilmavę paviešina internete.[97] Dažniausiai patyčių priežastys yra asmens aplinka, tai šeima, mokykla ar draugai, kurioje jis mato patyčias, taip pat nemažą įtaką jaunimui daro ir žiniasklaida, bei kompiuteriniai žaidimai, kurių dauguma yra propaguojantys fizinio skausmo sukėlimą, kito asmens pažeminimą. Kaip nurodyta Švietimo ir mokslo ministerijos pranešime, „patyčių pasekmės – nuolatinė įtampa ir stresas dėl patiriamų patyčių; pakitęs elgesys, pasireiškiantys konfliktai su bendraamžiais, tėvais arba atsiribojimu nuo aplinkinių; savižudybė; nusikalstamumas; motyvacijos mokytis sumenkinimas arba praradimas; mokymosi nesėkmės ir t.t.“.[98]

Kontroliuojant patyčias ir smurtą mokymosi įstaigose didelis vaidmuo tenka mokytojams, tačiau dažnas jų šios atsakomybės kratosi. Kalbant apie patyčias pedagogai dažnai neįvertina koks neigiamas ir skaudžias pasekmes tai keliantis reiškinys. Lietuvoje veikiančios “Jaunimo linijos” vadovas, psichologas Paulius Skruibis mano, kad turėtų būti didesnis bendradarbiavimas tarp mokyklų psichologų, socialinių darbuotojų ir mokytojų. “Dažnai aukos ar smurtautojo nukreipimas pas mokyklos psichologą problemos neišsprendžia, nes problemos židinys būna klasėje. Taigi galbūt daugiau naudos būtų, jei psichologas konsultuotų mokytojus, kaip tinkamai reaguoti į

[96] „Vaikų linija“. *Paauglių patyčių ir savižudybių ali būti mažiau*. 2015-01-20. [interkatyvus] Prieiga internete: http://www.vaikulinija.lt/naudinga-informacija/musu-naujienos/2015/01/20/paaugli-patyci-ir-savizudybi-gali-buti-maziau/#sidebar. [žiūrėta 2016-03-15]

[97] Kaip vieną naujausių ir aktualiausių to pavydžių galime paminėti ir Švedijoje nužudyto Lietuvio Armino atvejį, kuomet internete paplito video įrašas konflikto su Sirijos piliečiu.

[98] Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Patyčių problemo mokykloje ir prevencija*. 2014 m. Rugsėjo Nr. 7 (112). [interaktyvs]. Prieiga internete: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Patyciu-problema-mokykloje-ir-ju-prevencija.pdf. [žiūrėta 2016-03-15].

patyčias"[99] – siūlės jis. Lietuvoje yra įgyvendinama ne viena patyčių prevencijos programa, tačiau reta kuri pasiekia apčiuopiamų rezultatų. Pagal Švietimo ir mokslo ministerijos teikiamus duomenis[100], Lietuvos mokyklose yra šios vykdomos prevencinės programos prieš smurtą: "Zipio draugai", "Obuolio draugai", „Second Step", "Olweus", "Lions Quest" ir kitos. Viena iš populiariausia programa, tai nuo 2008 metų Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro įgyvendinama norvegų patyčių ir smurto prevencinės sistema "Olweus". "Olweus" patyčių ir smurto prevencijos programa yra įgyvendinama mokyklose, siekiant sumažinti patyčių ir kitokio asocialaus elgesio apraiškas. Šios prevencinės programos esmė – išmokyti visą mokyklos personalą atpažinti, pastebėti patyčias ir tinkamai į susidariusią situaciją reaguoti. "Specialios pedagogikos ir švietimo centro duomenis, kuriuos pateikė prieš pradedant įgyvendinti „Olweus" programą, 2008 m. I etapo mokyklose pradinis patyčių procentas siekė 30,3 proc., praėjus 7 metams nuo „Olweus" programos įgyvendinimo pradžios, 2014 m. apklausos duomenimis, programos veiklas tęsiančiose mokyklose patyčių lygio vidurkis siekia 17,3 proc."[101] „Olweus„[102] patyčių prevencijos programa trunka 18 mėnesių ir yra vykdoma 3 lygiais, todėl suformuojama aiški ir tvirta mokyklos bendruomenės nuostata patyčių atžvilgiu. Tinkamai pristatant ir įgyvendinant mokyklos darbuotojams šią programą, galime žymiai sumažinti patyčių mokykloje skaičių, vykdyti prevenciją, sukurti mokykloje saugią ir gerą aplinką. Tačiau vien tik šios programos neužtenka, pastebima, kad Lietuvoje yra netinkamai sukoordinuotas mokyklos personalo ir tėvų bendravimas. Dažniausiai tėvai per mažai laiko skiria savo vaikų auklėjimui, jie netinkamą vaiko elgesį ar žemą mokymosi lygį laiko ne vaikų, o mokytojų problema.

Kita mokykloje dalinai vykdoma prevencinė programa yra "Karjeros savaitė". Tai ganėtinai nauja mokytojų iniciatyva, kurios metu vyksta mokinių ir įvairių organizacijų, įmonių, įstaigų atstovų susitikimai. Jų metu mokiniai ne tik pamato siektinų, teigiamų pavyzdžių, įgauna suvokimą apie tam tikras profesijas, tačiau ir suvokia, kad tik daug dirbantis asmuo gali pasiekti viską. Nors ši akcija yra labiau orientuota į mokinių lengvesnį pasirinkimą ateities planų ir specialybės, tačiau galima joje įžvelgti ir prevencinę naudą. Labai dažnai dienraščiuose yra afišuojama apie nusikalstamo pasaulio asmenų lengvą, finansiškai gerą ir nerūpestingą gyvenimą, todėl yra svarbu parodyti, kad norint būti savarankišku, prespektyviu ir pavyzdingu piliečiu reikia nepasiduodi neigiamai aplinkinių įtakai, o savo jėgomis ir kompetentingai pasiektomis žiniomis įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.

---

[99] Žmogaus teisių portalas „Mano teisė". *Patyčių prevencija mokyklose: programų daugiau nei pedagogų reakcijų*. 2015-02-22. [interaktyvus] Prieiga internete: http://manoteises.lt/straipsnis/patyciu-prevencija-mokyklose-programu-daugiau-nei-pedagogu-reakciju/. [žiūrėta 2016-03-13].

[100] *Ibid.*

[101] *Ibid*.

[102] Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. [interaktyvus]. Prieiga internete: http://www.sppc.lt/index.php?-1194004933. Žiūrėta 2016-03-13.

2.7. Žiniasklaidos vaidmuo nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje

Pastaruoju metu asmenybės socializacijos procesą šeimoje papildo, o kartais net pakeičia kitas socializacijos šaltinis – žiniasklaida, kuri atlieka informaciją, aiškinamąją, auklėjamąją bei kultūrinę – pramoginę funkciją. Žiniasklaidos sudėtiniai elementai yra pirmiausiai televizija, po to internetas, spauda, radijas.

Praeito amžiaus septintame dešimtmetyje pradėta tyrinėti žiniasklaidos poveikį žmonių elgesiui ir nuostatoms. Mokslininkai ypač atkreipė dėmesį į smurtinės informacijos žiniasklaidoje ir smurtinio elgesio gyvenime ryšį. Smurtinių nusikaltimų ir seksualinės prievartos didėjimas Jungtinėse Amerikos Valstijose sutapo su „seksualine revoliucija“ žiniasklaidoje, kuomet buvo viešinama vis daugiau smurto ir seksualinio turinio vaizdų. Moksliniai tyrimai parodė, kad pornografijos ir seksualinio smurto demonstravimas didina agresyvumą ir prisideda prie lytinių nusikaltimų paplitimo.[103] Atliekant tyrimus taip pat paaiškėjo, kad žiniasklaida labiausiai veikia vaikus ir paauglius. Tyrimai rodo, kad transliuojami teigiami pavyzdžiai padidina vaikų paslaugumą, draugiškumą, moko juos tinkamai bendrauti. Tačiau didžiausią visuomenės susirūpinimą kelią ir tyrėjų dėmesį pritraukia neigiamo žiniasklaidos poveikio, arba smurtinės žiniasklaidos, problema.[104] Smurto problema yra viena iš aktualiausių jaunimo tarpe, todėl kaip viena iš jaunimo prevencijos strategijų yra išskiriama smurto mažinimas žiniasklaidoje. Analizuojant mokslinę literatūrą dažniausiai galima pastebėti tris pagrindines smurtinės informacijos žiniasklaidoje poveikio formas:

agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo modelis. Kaip aiškina mokslininkas A. Bandura, žmonės tam tikrų elgesio normų mokosi iš aplinkos, kurios didžiąją dalį sudaro žiniasklaidos priemonės, stebėdami įvairiomis žiniasklaidos priemonėmis demonstruojamus elgesio modelius, žiūrovai išmoksta koks elgesio modelis yra tinkamas. Matydami smurtą, kaip sėkmingą problemų sprendimo būdą, savo išaukštinimą žiūrovai gali perimti žiniasklaidoje rodomus elgesio modelius.[105]

jautrumo sumažinimo modelis. Kitas mokslininkas Berkowit nurodo, kad ‚dauguma žiniasklaidos poveikių yra tiesioginiai, laikini ir trumpalaikiai. Tačiau jis taip pat pabrėžia, kad trumpalaikis efektas gali būti taip pat sudėtingi, kadangi, jį įtakoja daugėja psichologinių procesų.

[103] Myers D. G., Socialinė psichologija. Kaunas, 2008.
[104] Gailienė D. *Žiniasklaida nuodija?* [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/41203 [žiūrėta 2016-03-15]
[105] Bandura A. Social Learning Theory. [interaktyvus] Prieiga internete: https://sites.google.com/a/nau.edu/educationallearningtheories/home/social-learning-thoery [žiūrėta 2016-03-15].

Daroma išvada, kad žiūrovas pats to nesuvokdamas, dažnai save tiesiog sutapatina su matomais žiniasklaidoje reiškinių, tokių, kaip smurtas, subjektais.[106]

smurto subkultūros modelis. Šio modelio autorius nurodo, kad žmogaus elgesys

dažniausiai tyra kontroliuojamas tokiais scenarijais, kurios žmogui buvo diegiamos jo ankstyvaus vystymosi periodu. Pirmiausiai asmens scenarijus formuojasi išmokimo procese, kuomet yra naudojamas stebėjimo procesas. Žiniasklaidoje eskaluojamas smurtas būna užkoduojamas žmogaus atminties „pažintiniame žemėlapyje“ ir ilgainiui gali padėti susiformuoti smurtinio elgesio nuostatoms.[107]

G. Valicko knygoje *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos* yra pristatomas psichoanalitinės krypties atstovų požiūris į matomo smurto ir žmonių elgesio tarpusavio ryšį. Psichoanalitinės krypties atstovai akcentuoja, kad žavėjimasis televizijos laidose demonstruojama prievarta ir siaubu yra susiję su užslopintu archajišku agresyvumu, ankščiau išgyventomis traumomis, taip pat keršto ir atpildo troškimu. Buttneris nurodė, kad paauglio sugebėjimas žiūrėti ir aptarinėti itin žiaurias scenas, kartu išlaikant išorinę ramybę ir susivaldymą, gali būti traktuojama kaip viena iš įsitvirtinimo grupėje priemonių.[108] Nors ši knyga buvo parašyta dar 1997 metais, tačiau ir šiandien žiniasklaidos poveikis ypač jauno amžiaus žmonėms išliko tas pats. Jaunimas dažnai mato įvairiose visuomenės informavimo priemonėse demonstruojamus smurto, nusikaltimų atvejus, kuriuos fiksuoja savo pasąmonėje.

Šiais laikais įvairios informacijos priemonės perima auklėjamąjį poveikį, kurį ankščiau asmeniui turėdavo jo šeima, mokykla. Pažymėtina, kad žiniasklaida kartais siekdama sau naudos, pamiršdama etiką ir žurnalistikos veiklos principus, skleidžia didžiausią dėmesį sulaukiančius faktus apie nusikalstamas veikas, sukeltą smurtą. Kai kurios Europos Sąjungos šalys, kurios jau praėjo visiškos informacijos laisvės etapą, grįžta vėl prie priemonių, siekiančių apsaugoti nepilnamečius nuo jiems žalingą poveikį darančios viešos informacijos. Tokios priemonės ir griežti viešosios informacijos rengėjų įsipareigojimai yra įtvirtinti Europos Sąjungos šalių teisės aktuose, bei Jungtinių Tautų veikų teisių konvencijoje, šie teisės aktai yra reglamentuojami ir Lietuvos Respublikoje. Lietuvoje taip pat veikia Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos priemonės įstatymas, kurio paskirtis yra – „nustatyti viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką, taip pat šios informacijas rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų

[106] Berkowitz L. *Aggression. It's Cause, Consequences and Control*. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.temple.edu/tempress/titles/berko_reg.html [žiūrėta 2016-03-15]
[107] Huesmann L. R. *Cross-national communalities in the learning of aggression from media violence*. Agresive Behavior, 1984. p. 243-251.
[108] Valickas G. *Psichologinės asociacijos ištakos*. Vilnius, 1997, p. 41.

bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę“[109]. Nors Lietuvoje žiniasklaidos srityje neigiamo poveikio informacijos platinimui nepilnamečiams yra sukurtas varžymo mechanizmas, tačiau jo įgyvendinimas nėra pakankamai efektyvus. Dažnas jaunuolis gali surasti internete jį dominančią informaciją ir ją stebėti, nepaisant to, kad tokia informacija gali jam sukelti neigiamą poveikį. Tačiau šiuo atveju yra kita problema – tai maža tėvų kontrolė. Daugumos paauglių tėvai nesidomi ką jų vaikai veikia prie kompiuterių, kokius kompiuterinius žaidimus žaidžia.

Nagrinėjant žiniasklaidos skleidžiamą nusikalstamumo prevenciją, labiausiai pastebima yra viešosiose erdvėse viešinami padaromi nusikaltimai ar administraciniai pažeidimai. Kaip pavyzdį galime pateikti, televizijos laidas „Farai“ ir „Pagalbos skambutis“, kuriose yra kuriami ir transliuojami reportažai apie kasdieninį policijos pareigūnų darbą, asmenų daromus nusikaltimus ir pažeidimus. Yra kuriamos prevencinės laidos, kuriose rodoma asmenys, vartojantys narkotines medžiagas, jų priklausomybė, kurios suvaldyti jau nebegali net medicina. Šiomis laidomis stengiamasi, ne tik prevenciškai auklėtis asmenis, parodant realius pavyzdžius, tačiau ir didintis visuomenės pasitikėjimą policijos atžvilgiu.

Apibendrinant teorinę teisinių ir mokslinių šaltinių analizę teigtina, kad Lietuvoje nusikalstamumo prevencija yra vykdoma daugumoje institucijų, joms įstatymais yra suteikiami įgaliojimai, nurodomos bendradarbiavimo sritys. Vienose institucijose nusikalstamumo kontrolė ir prevencija yra pagrindinis veiklos uždavinys, kitose jis kaip antraeilis, pagrindinę veiklą papildanti sritis. Nusikalstamumo prevencijos vykdyme labai svarbu yra visų institucijų bendradarbiavimas, informacijos dalinimasis. Manytina, kad daugiausiai su kitomis institucijomis bendradarbiauja policija, kuri ne tik plėtoja specifinę, tik jos veiklos sričiai būdingą prevenciją, tačiau padeda ir kitoms institucijoms.

Pažymėtina, kad probacijos tarnybos, švietimo įstaigos ir žiniasklaida turėtų daugiau bendradarbiauti tarpusavyje su kitomis institucijomis, dalintis turima informacija, nagrinėti kaip tikslingai skleisti vykdomą nusikalstamumo prevencija. Ypač didelis atotrūkis yra švietimo įstaigų ir vaikų tėvų bendradarbiavimo srityje vykdant nusikalstamumo prevenciją. Pastebima, kad vaikai gaudami vis mažiau dėmesio ir bendravimo namuose yra linkę daryti nusikalstamas veikas, dažnai tai būna emigrantų vaikai, kurie lieka gyventi vieni arba su giminaičiais. Žiniasklaidos atstovai savo ruožtu turėtų labiau bendradarbiauti su nusikalstamumo prevenciją vykdančiomis institucijomis ir skleisti tikslingą informaciją, o ne tik viešindama nusikaltimus ar kitus teisės pažeidimus keltis sau reitingus.

[109] Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo informacijos poveikio įstatymas. 2006-12-05, Nr. IX-1067. [interkatyvus] Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289912 [žiūrėta 2016-03-16]

Nusikalstamumo prevencijos srityje kiekviena iš nagrinėtų institucijų turi tam tikrus, jai paskirtus įgaliojimus. Policija – pirmiausiai vykdo pirminę prevenciją, stebėjimą, stengiasi užkirsti kelią daromoms nusikalstamoms veiklos, užkardo ir tiria jau daromas ar padarytas nusikalstamas veikas. Taip pat aktyviai stengiasi plėtoti ir skatinti bendruomenės įsitraukimą į prevencijos veiklą. Probacijos tarnybos – jų pagrindinis įgaliojimas yra prižiūrėti jau nubaustus asmenis, suteikti jiems reikiamą pagalbą kuo greičiau resocializuotis ir grįžti į dorą visuomeninį gyvenimą. Teismas, kaip ir buvo paminėta, prevenciją vykdo skiriant asmenims bausmes, kurios turi ne tik nubausti nusižengusius asmenis, tačiau ir juos auklėti. Taip pat teismuose prevencija pasireiškia skiriant kardomąsias priemones, priverstinai hospitalizuojant asmenis. Laisvės atėmimų vietų įstaigoms svarbiausiai yra užkirsti bet kokį kelią nuteistiems asmenims daryti naujas nusikalstamas veikas, kurti prevencines priemones, kurių pagalba jie resocializuotųsi. Vaikų socializacijos centrai savo kompetencijos ribose auklėja ir resocializuoja linkusius nusikalsti vaikus. Švietimo įstaigos, vykdydamos auklėjamąją funkciją, privalo nuo mažumės vaikams išaiškinti, kad nusikalstamumas yra neigiamas ir žalingas reiškinys. Tuo tarpu žiniasklaida atlieka šviečiamąją funkciją, kuomet visuomenei prieinamomis informacijos priemonėmis ne tik viešina padaromas nusikalstamas veikas, tačiau ir jų prevenciją.

Teigtina, kad nors institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje, teisiniu aspektu sistema egzistuoja, įgaliojimai reglamentuojantys tarp institucinį bendradarbiavimą yra reglamentuoti, tačiau, net ir turint įgaliojimus bei esant reglamentuotam institucijų, vykdančių nusikalstamumo prevenciją, bendradarbiavimui, nusikalstamumo prevenciją reikia aktyvinti, nes veiklos suderinamumo problema dažnu atveju gali būti sąlygota institucijų darbuotojų motyvacijos ir kompetencijos stygiumi.

III. INSTITUCIJŲ, DALYVAUJANČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOJE LIETUVOJE TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodikos pagrindas

Prieš atliekant empirinį tyrimą, kurio metu buvo apklausiami institucijų, vykdančių nusikalstamumo prevenciją Lietuvoje, darbuotojai, buvo iškelta tokia hipotezė: institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje tarpusavio bendradarbiavimo sistema ir vykdomos prevencinės programos yra nepakankamai suderintos jų darbuotojų požiūriu. Siekiant išsiaiškinti institucijose, dirbančių žmonių nuomonę, buvo atliekamas kiekybinis tyrimas. Kiekybinis tyrimas – tai kiekybiniais rodikliais išreikšta informacijos gavimo būdas. Atliekant kiekybinį tyrimą yra atskleidžiama analizuojamos problemos reikšmė ir svarba[110].

Atliekant empirinį tyrimą buvo pasirinktas informacijos gavimo metodas – apklausa. Pasirinkto metodo (apklausos) privalumai[111]:

- standartizavimas: kiekvienas respondentas gavo tuos pačius atsakymo variantu;
- nesudėtingas administravimas: klausimus skaito ir pildo pats respondentas;
- nesudėtinga duomenų analizė: šio tyrimo metu naudota netiesioginė anketinė

apklausa, kurios pagalba buvo siekiama apklausti institucijose, kurios vykdo nusikalstamumo prevenciją Lietuvoje, dirbančius asmenis. Anketoje (žiūrėti priedas Nr. 1) respondentams buvo pateikti 11 klausimų, iš jų 10 uždaro ir 1 atviro tipo. Anketą sudarė trys skyriai: instrukcinis, demografinis ir diagnostinis[112].

Instrukcinis blokas – respondentą supažindina su tema, atliekamu tyrimu, anketos pildymo reikalavimais, kurie būtini, norint tinkamai ir gerai užpildyti klausimyną, bei išaiškinamas kiekvieno respondento anonimiškumas, nurodo, kad anketos rezultatai bus skelbiami tik apdoroti. *Demografinis blokas* (1-4 klausimai) – skirtas informacijai apie respondentus surinkti. Pateikiami respondentams klausimai apie jų darbovietę, užimamas pareigas, stažą, išsilavinimą. *Diagnostinis blokas* – skirtas sužinoti respondentų požiūrį į prevenciją, institucijų atliekamas funkcijas, turimus įgaliojimus ir sistemos suderinamumą.

---

[110]Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos dentras, 2003, 355-357.
[111] Kardelis, Kęstutis., *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Šiauliai: Lucilijus, 2005, p. 179-194.
[112] *Ibid.*

Tyrimas buvo atliktas apklausiant teismų, policijos, probacijos tarnybos, laisvės vietų atėmimo įstaigų, švietimo sistemos, vaikų socializacijos centrų ir žiniasklaidos srityje dirbančius asmenis. Tyrimui buvo pasirinkta (*netikimybinė patogumo)?* atranka, kuomet respondentai į atranką papuolė atsitiktinai, nes apklausa buvo vykdoma internetu adresu: https://docs.google.com/forms/d/1WgLPEehvgfZsdmqIkCSVrzFQxUCSswfFkNl-2f2LTCE/viewform?c=0 . Šioje sistemoje visi duomenys apdorojami panaudojus SPSS programą.

Internete anketa publikuota buvo 2016 metų vasario-kovo mėnesiais. Tyrime dalyvavo 158 respondentai. Tyrimo duomenų apdorojimui buvo naudojama Ms Exel programa. Iš pirminės duomenų bazės sudarytos pasiskirstymo lentelės, kurioje buvo užfiksuoti kiekvieno anketos klausimo atsakymai. Kiekvienam anketos klausimui pateikiamas pasirinktų atsakymų skaičius ir jų procentinė išraiška.

3.2. Empirinio tyrimo apie institucijų narių požiūrį į vykdymą nusikalstamumo prevenciją, jos sistemą, turimus institucijų įgaliojimus rezultatai

Institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje sistemos suderinamumo tyrimo metu į anketą atsakė 158 respondentai. Visi respondentai pirmiausiai buvo paskirstyti pagal jų darbovietes, tai iliustruoja (7 pav.):

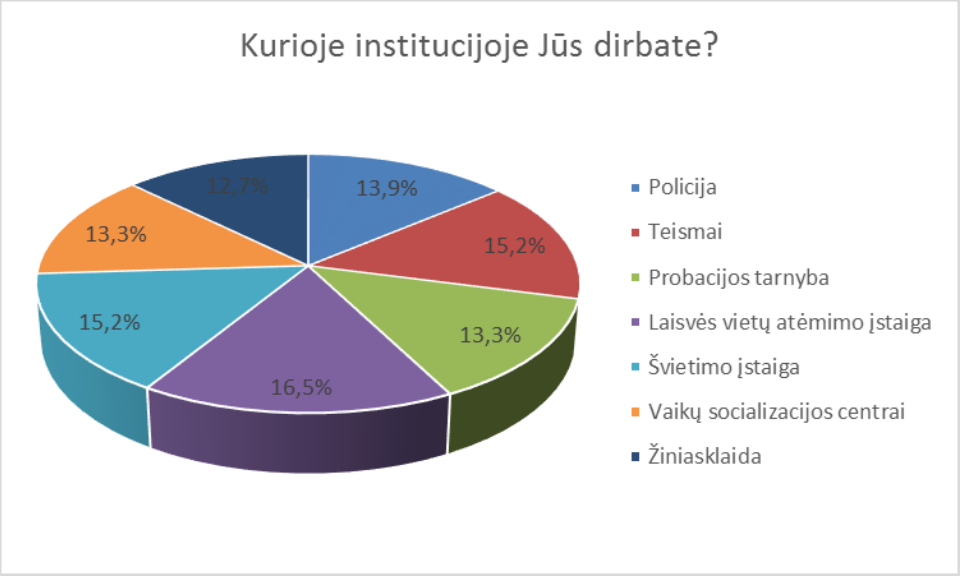

Pav. 6 Respondentų pasiskirstymas pagal darbovietes

Pagal diagramą galime matyti, kad aktyviausi atsakiusieji anketą buvo laisvės atėmimo vietų įstaigų darbuotojai, kurie sudarė 16,8 procentų, tačiau tai nebuvo didelis atotrūkis nuo kitų

institucijų apklaustųjų. Paklausus apie respondentų darbo stažą, daugiausiai respondentų dar yra jauni, konkrečios įstaigos, darbuotojai, kurių darbo stažas yra nuo 1 iki 5 metų, tai sudarė iš viso 40,5 procentus. Galime daryti išvadą, kad jauni, nesenai mokslus baigę ir dar tik bepradedantis dirbti asmenys labiau linkę dalyvauti tyrimuose, padėti kitiems asmenims, nei ilgesnįjį stažą turintieji. Net 25,3 procentų respondentų turi nuo 11 iki 20 metų stažą, 1 procentų nuo 21 iki 30 metų. 17,1 procentas apklaustųjų asmenų darbo stažas, jų nurodytoje įstaigoje yra nuo 6 iki 10 metų ir net 5,1 procentas respondentų turi didesnę nei 30 metų darbo stažą. Taip pat demografiniame bloke buvo užduotas respondentams klausimas apie jų turimą išsilavinimą. Net 83,7 procentai visų apklaustųjų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 11,4 procentai aukštąjį neuniversitetinį ir tik 1,3 procento profesinį arba vidurinį. Toks didelis respondentų skaičius su aukštuoju išslavinimu rodo, kad Lietuvoje, prevenciją vykdančiose institucijose dirba žmonės, kurie yra savo srities žinovai, įgiję žinias ir jas praktiškai panaudojantys užimamose pareigose.

Kitas klausimų blokas, kuriame atsiskleidė tyrimo esmė, buvo pradėtas nuo kiekvieno respondento nuomonės kas yra prevencija ir kuris iš pateiktų apibrėžimų yra artimiausias jų mintims. Respondentų išsakyta nuomonė pavaizduota iliustracijoje (pav. 8):

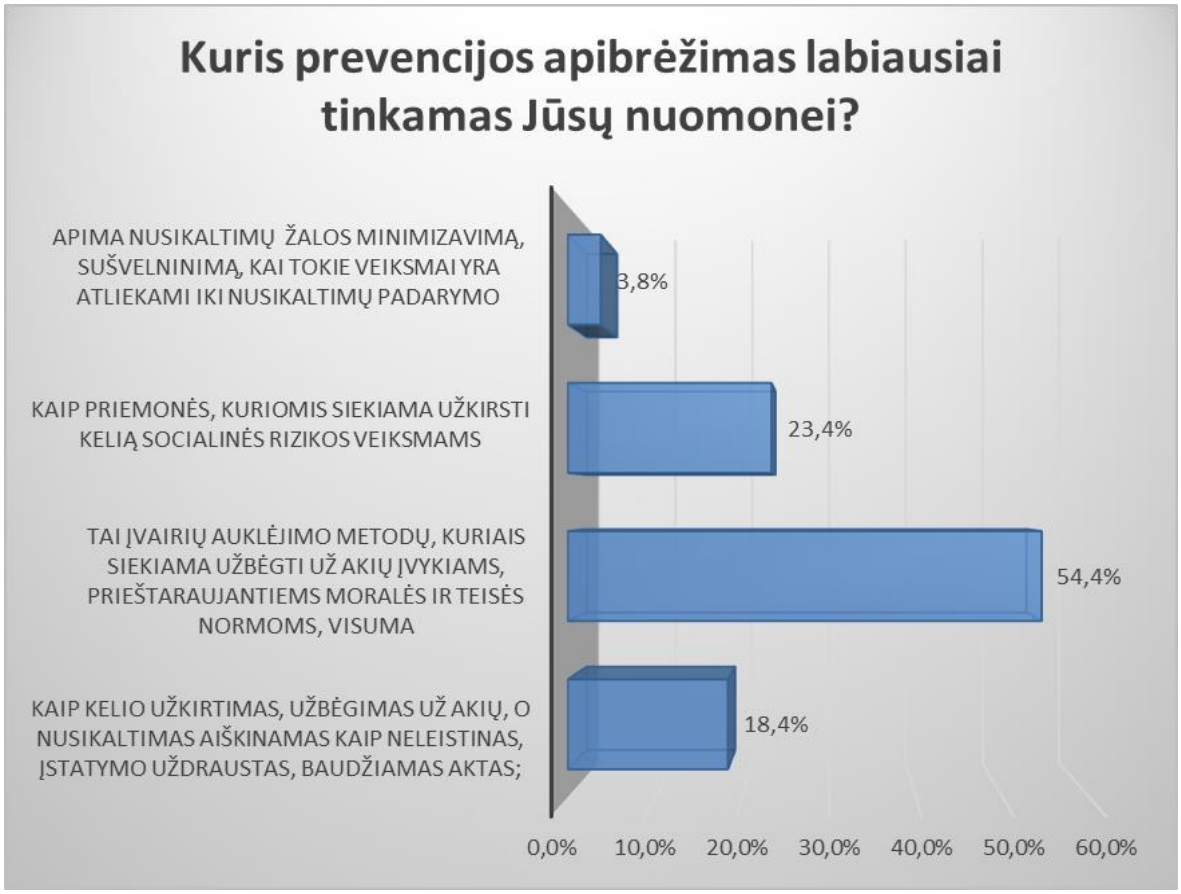

Pav. 7. Respondentų pasirinktas jiems priimtiniausias "prevencijos" apibrėžimas.

Kaip matyti iš diagramos, didžioji dauguma respodentų 54,4 procentai nurodė, kad jie mano jog prevencija – tai įvairių auklėjimo metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normos visuma. Jie linkę manyti, kad prevencija pirmiausiai yra kaip auklėjamoji priemonė, o ne nusikalstamos žalos minizavimas (šį atsakymą pasirinko tik 3,8 procentai apklaustųjų).

Toliau tiriant respondentų nuomonę apie nusikalstamumo prevenciją, ją vykdančių institucijų įgaliojimus, buvo klausiama jų nuomonė ar svarbu yra institucijų sistemos bendradarbiavimas ir tinkamas veikimas nusikalstamumo prevencijos srityje. Daugumos respondentų nuomonė buvo vieninga, net 80,9 procentai jų atsakė, kad sistemų bendradarbiavimas yra labai svarbus. (žiūrėti pav. 9).

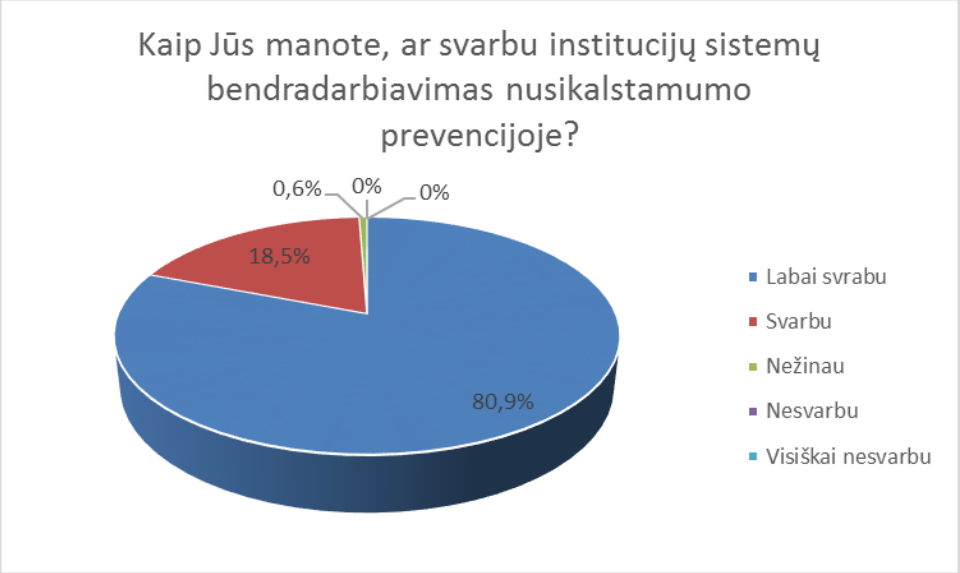

Pav. 8 Respondentų nuomonė apie institucijų sistemų bendradarbiavimo nusikalstamumo prevencijoje svarbą

Taip pat respondentų buvo pasiteirauta jų nuomonę apie nagrinėjamų institucijų turimus įgaliojimus nusikalstamumo prevencijos srityje, jie pakankami ar ne.Respondentų išsakyta nuomonė pateikta 10 pav.

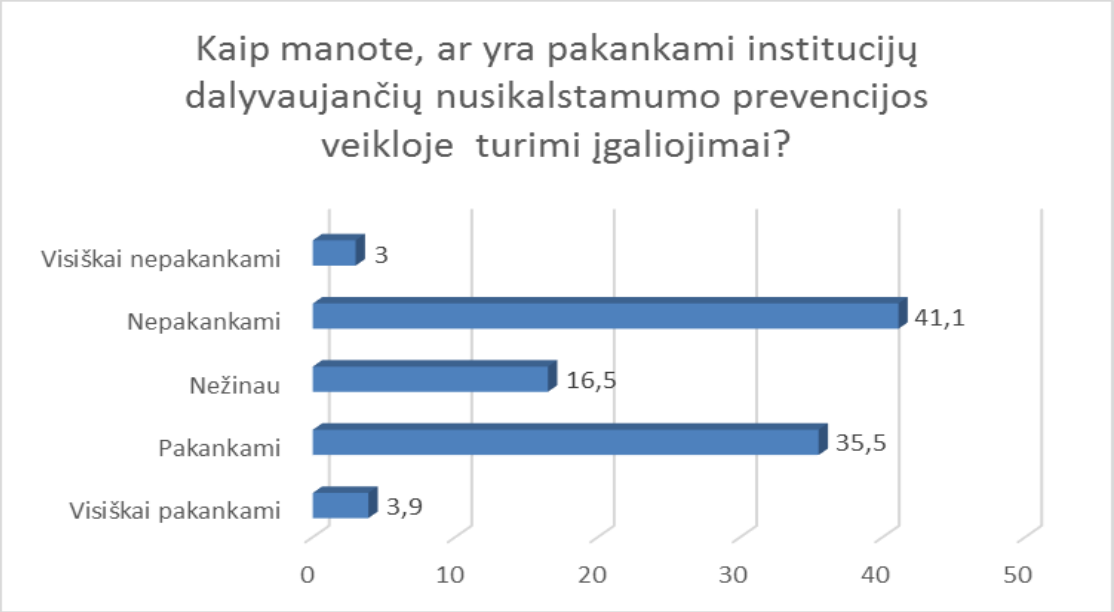

Pav. 9 Išreikšta respondentų nuomonė apie institucijų turimus įgaliojimus.

Pagal pateiktus duomenus matome, kad respondentai neturi tvirtai vyraujančios nuomonės apie institucijų turimus įgaliojimus, dalis jų 41,1 procentų mano, kad šie įgaliojimai yra nepakankami, o 5,6 procento mažiau respondetų, tai yra 35.5 procentai, nurodė, kad šie įgaliojimai yra pakankami. Taip pat atsirado 16,5 procentai respondentų, kurie šiuo klausimu nežino ką atsakyti. Manytina, kad šiuo atveju kiekvienos institucijos darbuotojas išreiškia savo nuomonę pagal jo įstaigos turimus įgaliojimus prevencijos srityje.

Išanalizavus institucijų sistemų bendradarbiavimo svarbų ir turimų įgaliojimų pakankamumą buvo svarbu išsiaiškinti, kokios, respondentų nuomone, yra svarbiausios kiekvienos institucijos veiklos sritys bei veiklos suderinamumo aspektai, vykdant nusikalstamumo prevenciją. Respondentams šiame klausime buvo pateikti galimi atsakymų variantai, iš kurių jie privalėjo išsirinkti du kviekvienoje institucijoje, jo nuomonę labiausiai apibrėžiančius atsakymus. Analizuojant teismų sistema dauguma respondentų mano taip: daugiausiai respondentų balsų surinko bausmės skyrimas, kaip asmens sulaikymas nuo naujų nusikalstamų veikų darymo (67,1 procentai) ir asmens laivės apribojimas, tuo pačiu asmeniui apribojant galimybę tęsti nusikalstamą veiką (79,1 procento). Mažiau respondentų mano, kad viena iš svarbiausių teismų veiklos sričių, nagrinėjamoje veikloje, yra nepilnamečių patalpinimas į socializacijos centrus (30,4 procentai). Toks atsakymų pasiskirstymas galėjo būti dėl to, kad daugiausiai procentų surinkusios veiklos sritys yra apimančios visus asmenis, o kita tik nepilnamečius. Ir mažiausiai respondentų balsų surinko asmens hospitalizavimas (9,5 procento), tai galėjo lemti respondentų nežinojimas, kaip vyksta hospitalizacija, kokios jos priežastys ar net pasekmės.

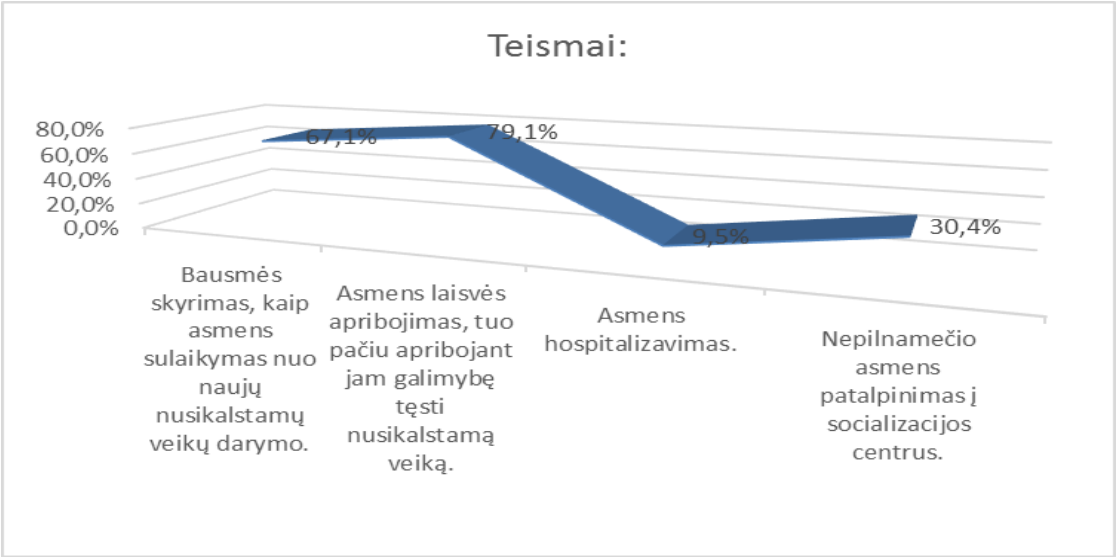

Pav. 10 Teismų veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Analizuojant policijos instituciją, buvo gauti štai tokie rezultatai: šiuo atveju daugiausiai respondentų nurodė, kad vykdant nusikalstamumo prevenciją policijoje svarbiausios veikos sritys yra: nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimas (77,2 procentai) ir visuomenės įtraukimas į nusikalstamumo prevenciją (67,1 procentai). Nors pastaruoju metu dažnai kalbama apie nepakankamą prevencijos vykdymą švietimo įstaigose, tačiau tokios prevencijos rėmimą pasirinko tik 29,1 procentai respondentų.

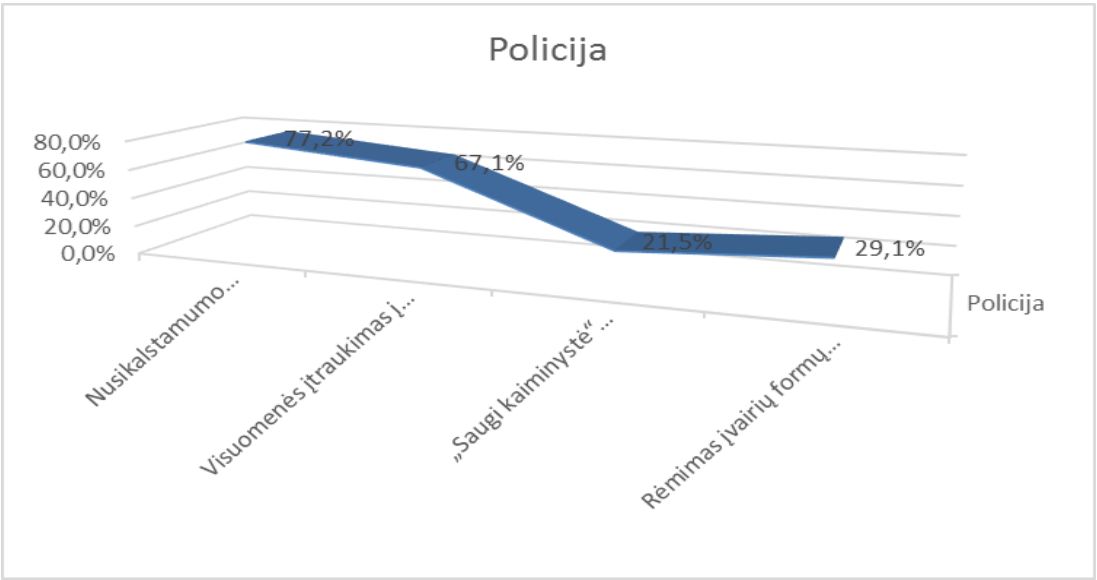

Pav. 11 Policijos veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Probacijos tarnybos nusikalstamumo prevencijos veikloje išskirtos šios veiklos sritys (žiūrėti pav. 13). Iš diagramos matosi, kad probacijos tarnybų atliekamoje nusikalstamumo prevencijoje, kaip pagrindinės veiklos sritys išryškėjo trys: probuojamajomo asmens nuolatinė priežiūra (54,4 procentai), probuojamojo asmens resocializacija (52,5 procentai) ir daugiausiai

procentų surinkęs (61,4 procentai) socialinių, bei kitų reikalingų įgūdžių ugdymas probuojamiesiems asmenims. Iš pateiktų rezultatų matome, kad probacijos tarnybų veikloje vykdomos prevencijos priemonės yra svarbios ir aktualio visos, kadangi tai yra tiesiogiai vykdoma prevencija.

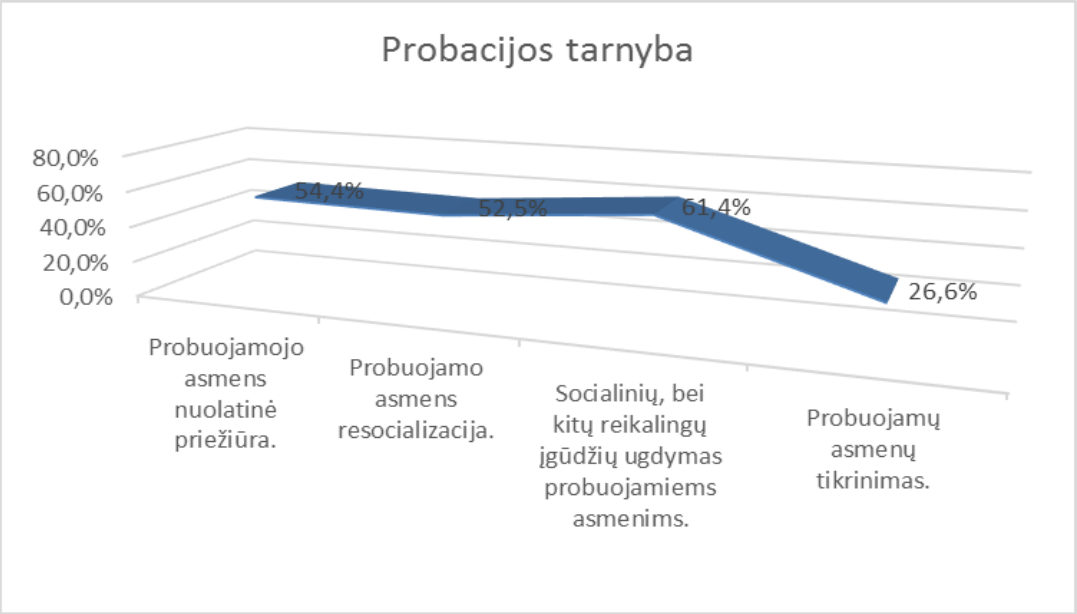

Pav. 12 Probacijos tarnybos veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Taip pat apie svarbias veiklos sritis respondentai išreiškė savo nuomonę ir švietimo įstaigų atveju.

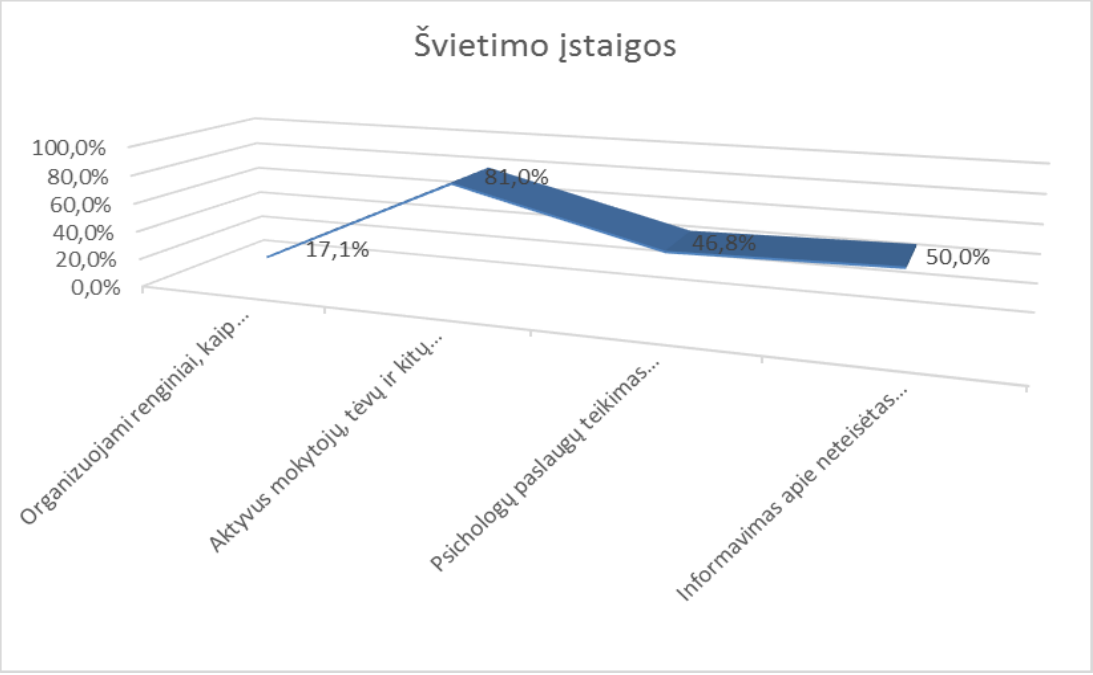

Pav. 13 Švietimo įstaigų veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Didžioji dalis respondentų net 81 procentas mano, kad svarbiausia veiklos sritis vykdant nusikalstamumo prevenciją švietimo įstaigose yra aktyvus mokytojų, tėvų ir kitų specialistų bendradarbiavimas. Tik tinkamai visiems bendradarbiaujant galima pasiekti maksimaliausių rezultatų vykdant nusikalstamumo prevenciją švietimo įstaigose. Pusę respondnetų, tai yra 50 procentų, nurodė, kad švietimo įstaigos turi būtų informuotos ir pačios skleisti informaciją, apie neteisėtas veikas ir pasekmes jas padarius. Taip pat aktualu ir svarbu yra minikiams teikti psichologų pagalbą.

Toliau buvo analizuojama ir tiriama laisvės vietų atėmimo įstaigos.

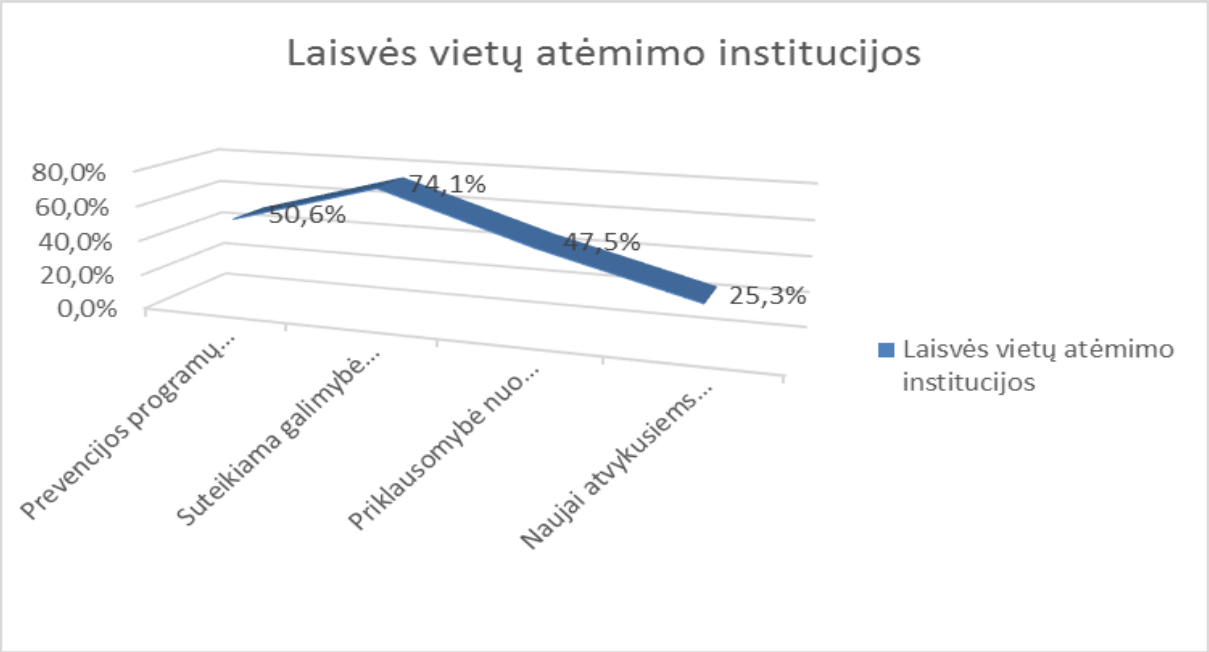

Pav. 14 Laivės vietų atėmimo institucijų veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Respondentai laisvės vietų atėmimo institucijose kaip nusikalstamumo prevencijos veiklos sritį išskyrė pagrindine (74,1 procentai) asmens galimybės suteikiamas mokytis, įgyti specialybę, bei atliekant bausmę dirbti. Pusę respondentų nurodė, kad vykdant nusikalstamumo prevenciją svarbu: rengti ir vykdyti prevencijos programas (50,6 procentai), bei gydyti asmenis nuo alkoholio ar psichotropinių medžiagų priklausomybių (47,5 procentai). Manytina, kad šios veiklos sritys optimaliausiai vykdo nusikalstamumo prevenciją.

Vaikų socializacijos centruose aktualiausios nusikalstamumo prevencijos veiklos sritys yra šios: Vaikų laisvalaikio užimtumo užtikrinimas (63,9 respondentai), individualiai kiekvienam vaikui programų sudarymas (50 procentų), prevencijos rengimas prieš žalingų įpročių turėjimą (44,3 procentai) ir bendradarbiavimas su kitomis šios institucijos veiklos zonoje esančiomis institucijomis (38 procentai). Kaip matome iš paveikslo šios institucijos nurodytose veiklos srityje respondentų atsakymai išsidėliojo daugmaž tolygiai ir didelio skirtumo ar išsišokimo tarp jų nėra.

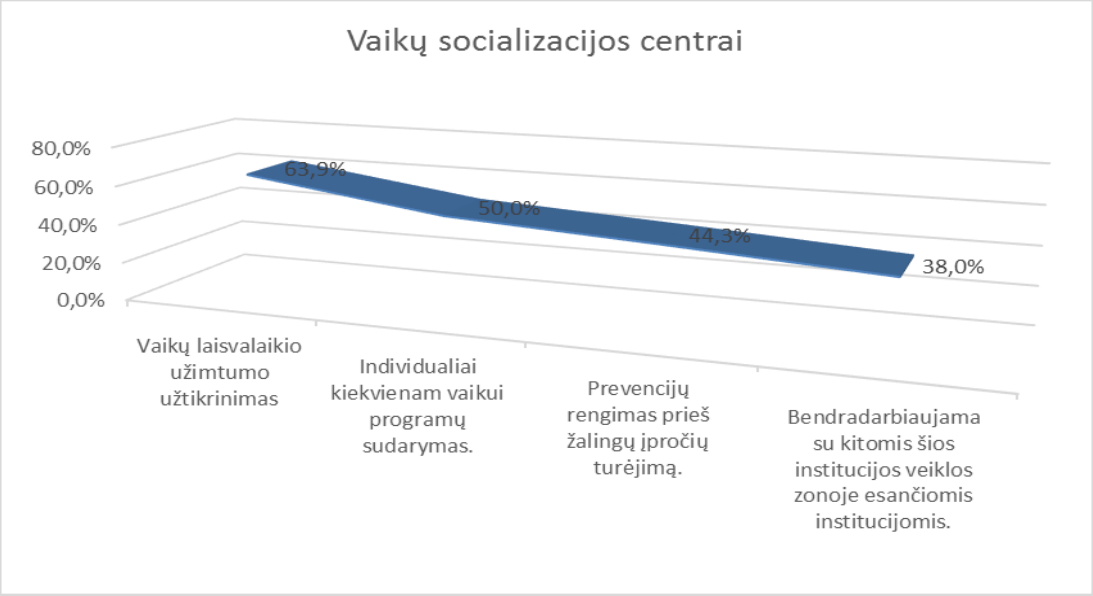

Pav. 15 Vaikų socializacijos centrų veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Vykdant nusikalstamumo prevencija taip pat svarbi yra ir žiniasklaida, kuri gali greičiau ir efektyviau reikiamą informaciją paskleisti. Svarbiausios nusikalstamumo veiklos sritys žiniasklaidoje yra šios:

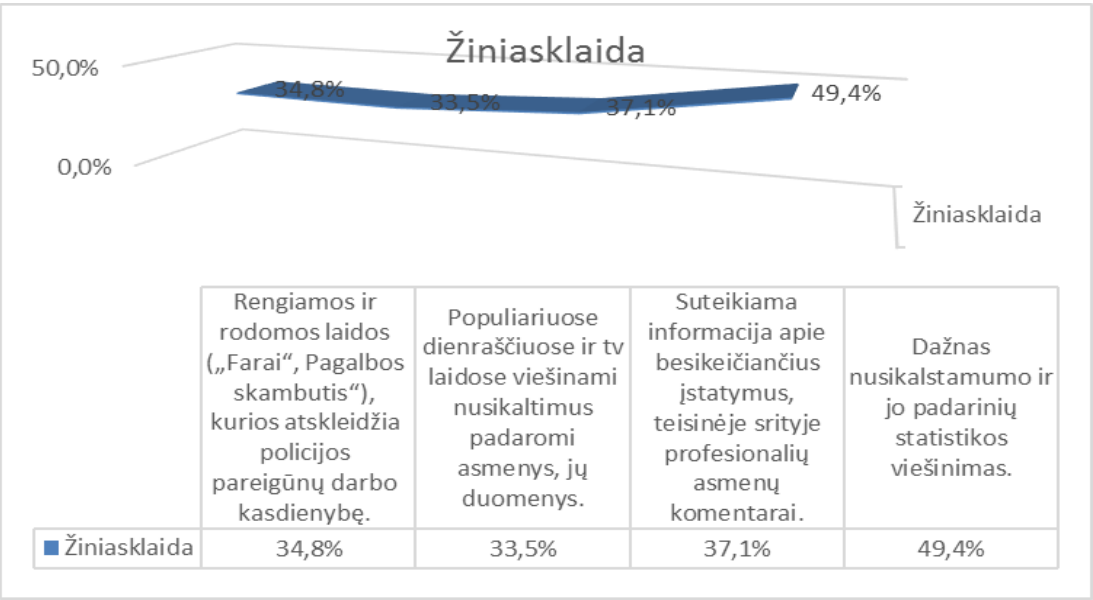

Pav. 16 Žiniasklaidos veiklos sritys, vykdant nusikalstamumo prevenciją

Apklausiant respondentus ir atliekant tyrimą apie nusikalstamumo prevencijos veiklos sritis žiniasklaidoje dažniausiai pasirenkamas atsakymas buvo (49,4 procentai) „dažnas nusikalstamumo ir jo padarinių statistikos viešinimas“. Darytina išvada, kad mūsų visuomenė per mažai yra informuoja apie nusikalstamumą, jo statistiką, daromą žalą valstybei ir visuomenei.

Sekantis anketos klausimu respondentai išsakė savo nuomones ar pakanka kiekvienai iš analizuojamų institucijų turimų įgaliojimų nusikalstamumo prevencijos srityje

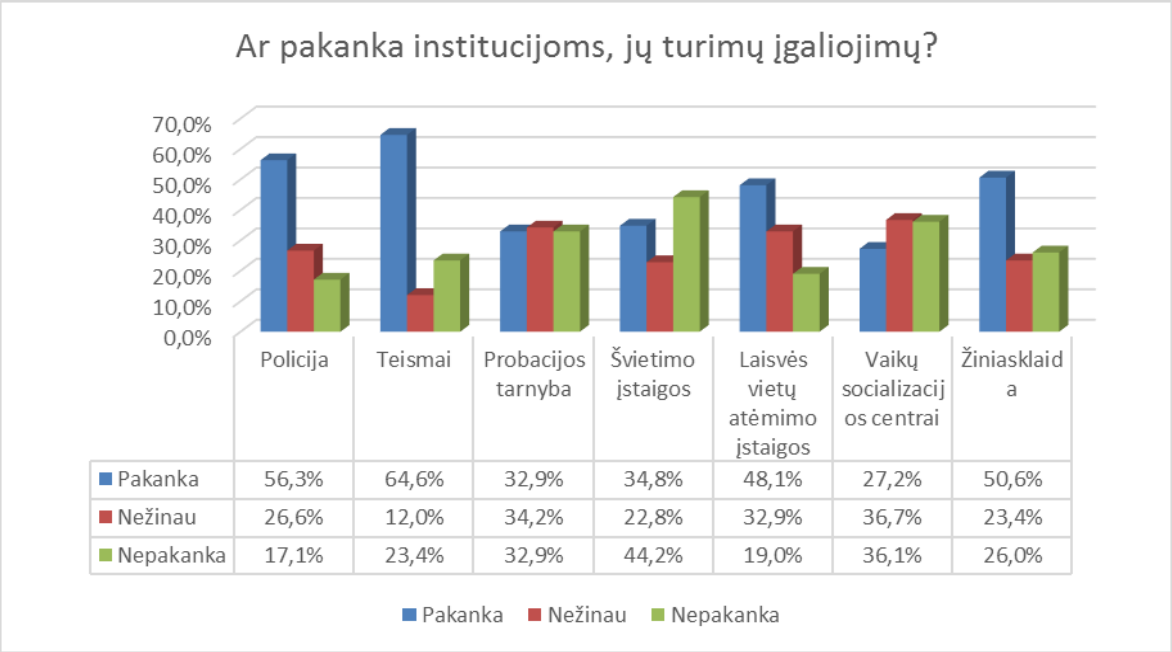

	Policija	Teismai	Probacijos tarnyba	Švietimo įstaigos	Laisvės vietų atėmimo įstaigos	Vaikų socializacijos centrai	Žiniasklaida
Pakanka	56,3%	64,6%	32,9%	34,8%	48,1%	27,2%	50,6%
Nežinau	26,6%	12,0%	34,2%	22,8%	32,9%	36,7%	23,4%
Nepakanka	17,1%	23,4%	32,9%	44,2%	19,0%	36,1%	26,0%

Pav. 17 Respondentų nuomonė apie institucijų turimų įgaliojmų pakankamumą nusikalstamumo prevencijos srityje.

Kaip matyti iš diagramos respondentai mano, kad teismams, policijos įstaigomo, laisvės atėmimo vietų įstaigoms ir žiniakslaidai yra suteikta pakankamai įgaliojimų vykdyti nusikalstamumo prevencija. Daugiausiai respondentų abejonių dėl turimų įgaliojimų kelia probacijos tarnybos.

Šio klausimo antra dalis buvo atviras klausimas, kuomet respondentai galėjo parašyti savo pastabas ar pagrįsti savo mintis kodėl pasirinko vieną ar kitą atsakymą. Buvo išreikšta nuomonė, kad kiekviena institucija turi pakankamai įgaliojimų, tačiau kaip jie bus vykdomi priklauso nuo paties darbuotojo, jo matyvacijos. Kitas respondentas nurodė, kad Lietuvoje yra per daug įkalinimo įstaigų. Buvo išreikšta mintis, kad viešinama yra ne ta informacija, kuri daro prevencinę įtaką asmenims, tačiau ta, kuri sudomina tik asmenius daryti nusikalstamas veikas. Gautas toks pastebėjimas, kad „Lietuvoje normalios, sistemingos, tarpinstitucinės ir efektyvios prevencijos apskritai nėra, yra tik lozungai ir nekoordinuojamos pavienės pastangos, tam neskiriamas nei dėmesys, nei lėšos“. Pastebimas ir žmonių požiūris, kad įgaliojimų institucijoms pakanka, trūksta bendradarbiavimo ir visuomenės informavimo apie vykdomas nusikalstamumo prevencijas, piliečių dalyvavimą jose. Apibendrinus galima teigti, kad visos institucijos turi pakankamai įgaliojimų nusikalstamumo prevencijos srityje, tačiau trūksta motyvuotų, prevenciją išmanačių specialistų,

bendros ir vieningos institucijų sistemos, visuomenės informavimo ir geranoriškumo vykdant prevencines programas.

Respondentams pasirinkus, jų nuomonę tinkamiausius variantus apie kiekvienos isntitucijos veiklas, įgaliojimus, buvo paklausta jų nuomonę apie bendrą nusikalstamumo prevencijos sistemą – egzistuoja ji ar ne? Atsakymai pasiskirstė štai taip (žiūrėta pav):

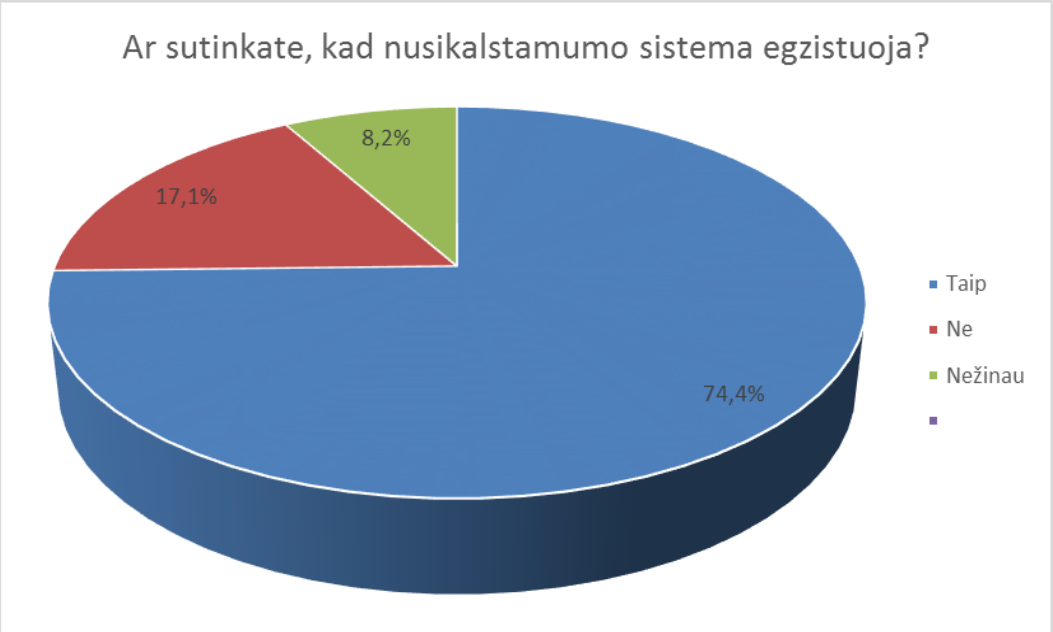

Pav. 18 Respondentų nuomonė ar nusikalstamumo sistema egzistuoja

Didžioji dauguma apklaustųjų 74,4 procentai nurodė, kad jie mano jog vis dėl to nusikalstamumo prevencijos sistema egzistuoja. Nors buvo apklausti tik nusikalstamumo prevenciją vykdančių institucijų darbuotojai, tačiau atsakydami į šį klausimą net 8,2 procentai respondentų neturi savo nuomonės dėl nusikalstamumo sistemos egzistavimo. Galime daryti išvadą, kad ne visi asmenys dirbantys, analizuojamose institucijose, vykdo nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją, bei yra įsigilinę į šią veiklos sritį.

Paskutiniu anketos klausimus buvo svarbu išsiaiškinti respondentų nuomonę klausimu „kokie teisiniai įgaliojimai padėtų kurti veiksmingą sistemą?“. Šiame klausime buvo pateikiami kiekvienos institucijos galimi atsakymo variantai, iš kurių repsondentas privalėjo pasirintki tris, jo manymu reikšmingiausius toje institucijoje.

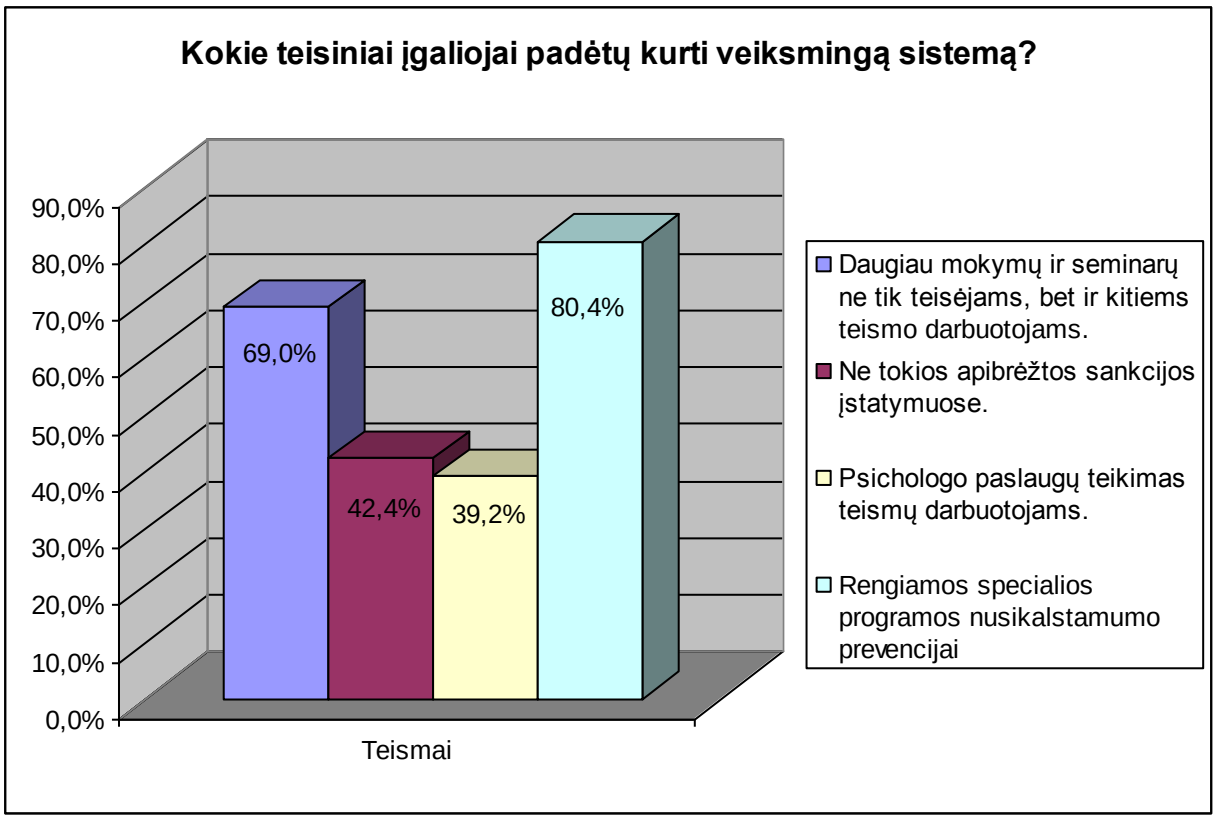

Pav. 19 Teismų teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

Kaip matome iš pateiktos diagramos, kad respondentų nuomone labiausiai vieningos sistemos kūrimui teismuose padeda rengiamos specialios programos nusikalstamumo prevencija, taip mano net 80,4 procentai. 69 procentai atsakiusiųjų nurodė, kad reikalinga daugiau mokymų skirti ne tik teisėjams, tačiau ir kitiems teismo darbuotojams.

Sekanti policijos institucija, kurioje buvo analizuojami teisiniai įgaliojimai yra policija (žiūrėti pav. 21). Respondentai mano, kad labiausiai reikėtų policijoje ruošti specialius mokymus policijos darbuotojams prevencijos vykdymo srityje (74,4 procentai). Taip pat didinti atlyginimas pareigūnams (63,9 procentai) ir sukurti specialią pareigybę, kuris vykdytų prevenciją (57,6 procentai). Pagal respondentus dažniausiais problema vykdant nusikalstamumo prevenciją yra nepakankamas apmokymas policijos darbuotojų ir per maža motyvaciją vykdyti nusikalstamumo prevenciją.

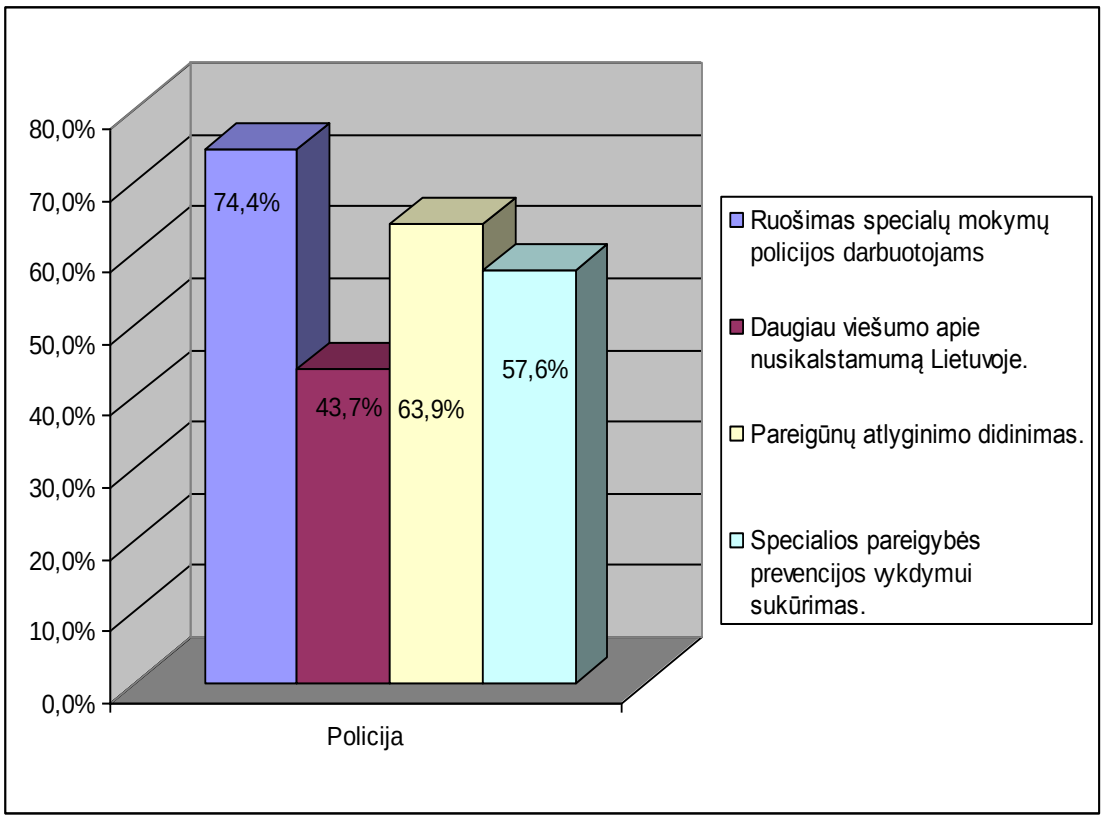

Pav. 20 Policijos teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

Nagrinėjant probacijos tarnybų darbą respondentų nuomonė apie teisinius įgaliojimus pasiskirstė taip (žiūrėti pav. 22):

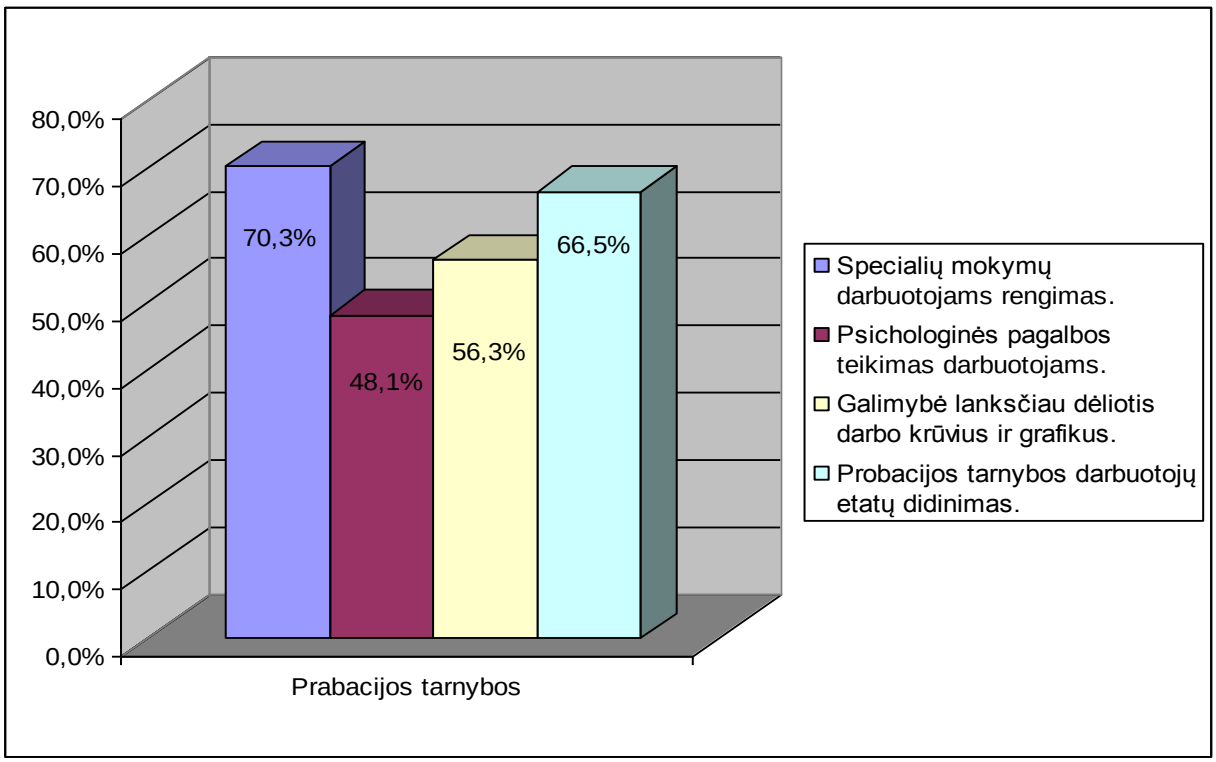

Pav. 21 Probacijos tarnybos teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

Apklaustųjų nuomonė daugmaž sutapo ir visi variantai surinko daugumos respondentų balsus. Specialių mokymų darbuotojams rengimą pasirinko 70,3 procentai, probacijos darbuotojų etato didinimas 66,5 procentai, galimybė lanksčiau dėliotis darbo krūvius ir grafikus 56,3 procentai.

Analizuojant švietimo įstaigų vykdomą prevenciją ir jos teisinius įgaliojimus visų respondentų nuomonė skyrėsi nežymiai (žiūrėti pav. 23).

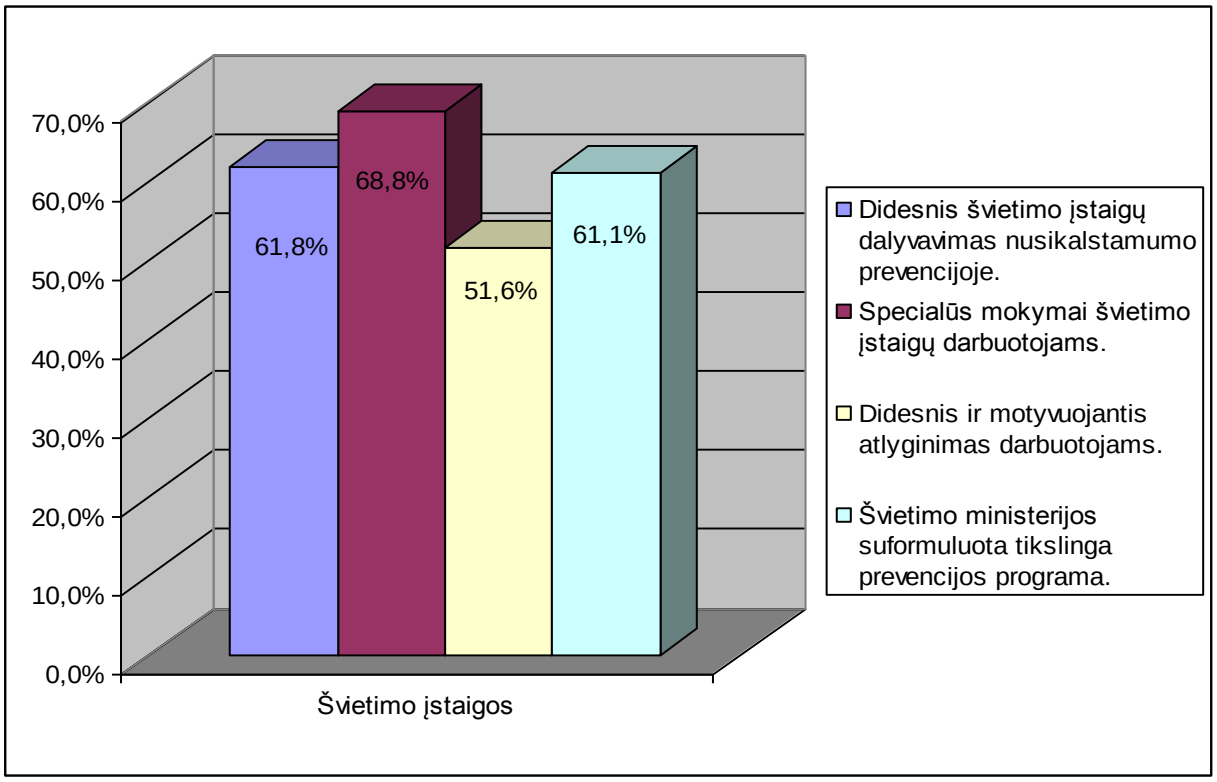

Pav. 22 Švietimo įstaigų teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

Kaip ir kitose institucijos švietimo įstaigose, respondentų nuomone, daugiausiai dėmesio reikėtų skirti specialių mokymo rengimo švietimo įstaigose (68,8 procentai), taip pat skatinti didesnį švietimo įstaigų dalyvavimą nusikalstamumo prevencijoje (61,8 procentai), bei siekti, kad Švietimo ministerija suformuotų tikslingą prevencijos programą (61,1 procentas). Kaip ir kitose institucijose, švietimo įstaigų darbuotojams, respondentų nuomonę trūksta apmokyti, vykdant nusikalstamumo prevenciją.

Laisvės atėmimo vietų įstaigose buvo pateikti tokie teisiniai įgaliojimai: daugiau nusikalstamų veikų prevencijos programų; priimtas privalomas darbas laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims, nepilnamečiams privalomas profesijos įgijimas; daugiau psichologų konsultacijų ir rengiamų projektų asmenims, esantiems laisvės vietų atėmimo įstaigose; nuteistųjų asmenų tinkamas integravimas į visuomenę. Respondentų nuomonė atsispindi sudarytoj diagramoje (žiūrėti pav. 24).

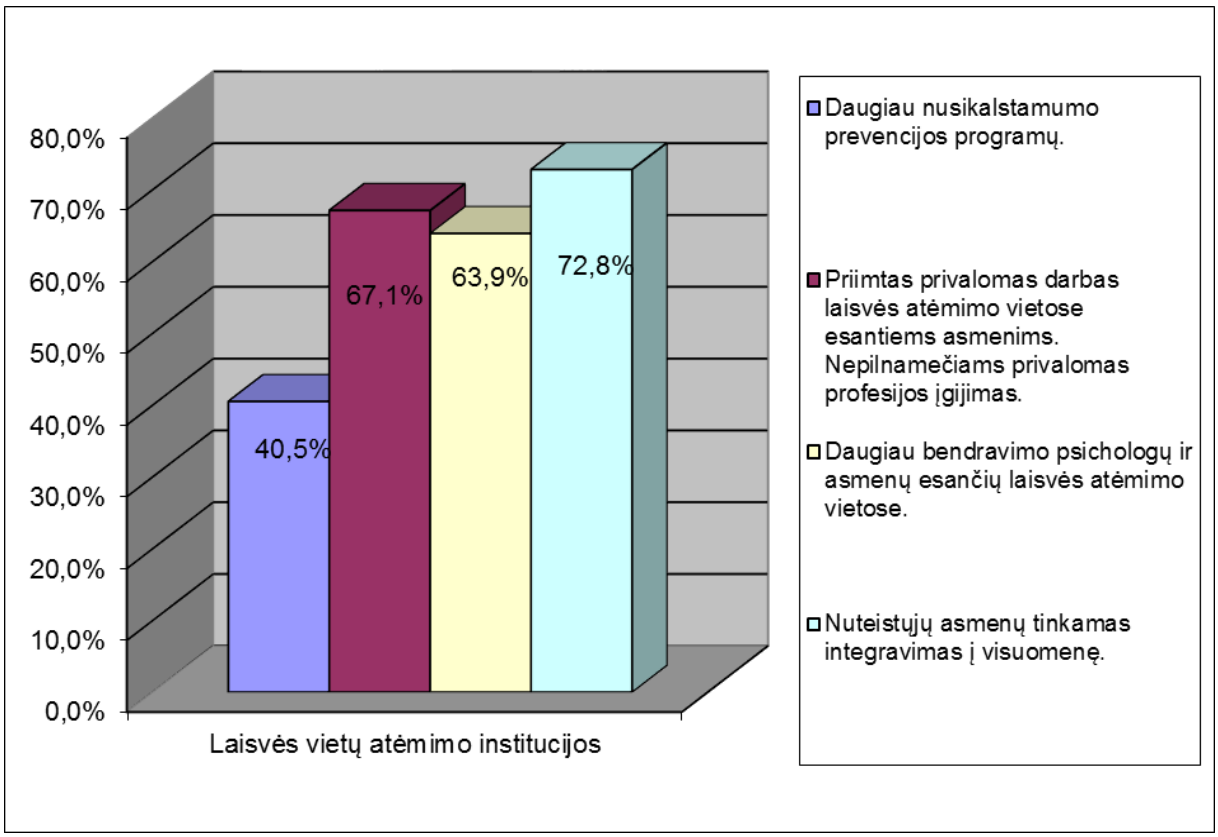

Pav. 23 Laisvės vietų atėmimo institucijų teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

Mažiausiai respondentų nuomonę reikėtų plėtoti asmenų integravimą į visuomenę (40,5 procentai). Kaip svarbų aspektą apklaustieji nurodė daugiau nusikalstamumo prevencijos programų rengimą ir vykdymą (72,8 procentai).

Respondentų nuomonė buvo išreikšta ir Vaikų socializacijos institucijų teisinių įgaliojimų srityje. Šiuo atveju dauguma respondentų (77,8 procentai) mano, kad labiausiai šiose įstaigose reikėtų stiprinti ir gilinti darbuotojų tinkamą mokymą, bei parengimas nusikalstamumo prevencijos vykdymui. Jų nuomonę vaikų socializacijos centruose dirbantys asmenys gauna per mažai informacijos, praktinių mokymų, bei žinių prevencijos rengimo srityje. Taip pat, labai svarbu yra užtikrinti didelį vaikų laisvalaikio užimtumą (69,6 procentai), bei kiekvienam vaikui, kuris yra vaikų socializacijos centre turi būti teikiama psichologo pagalba (60,8 procentai). Respondentų nuomonę prevencinių priemonių rengimas nėra iš pagrindinių silpnųjų šios institucijos sričių, todėl jai skyrė 46,2 procentus.

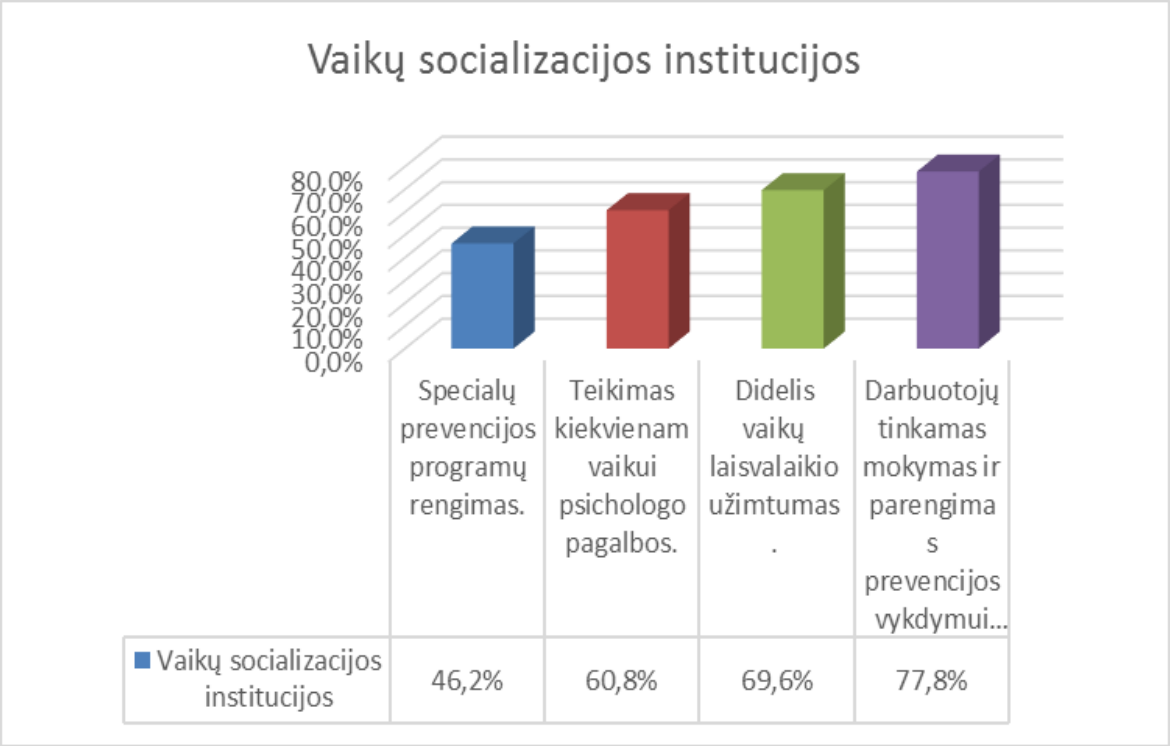

Pav. 24 Vaikų socializacijos institucijų teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

Analizuojant žiniasklaidos atstovų vykdomą nusikalstamumo prevenciją respondentai mano, kad teisiniai įgaliojimai, kurie padėtų sukurti veiksmingą sistemą pasiskirstė taip (žiūrėti pav. 26).

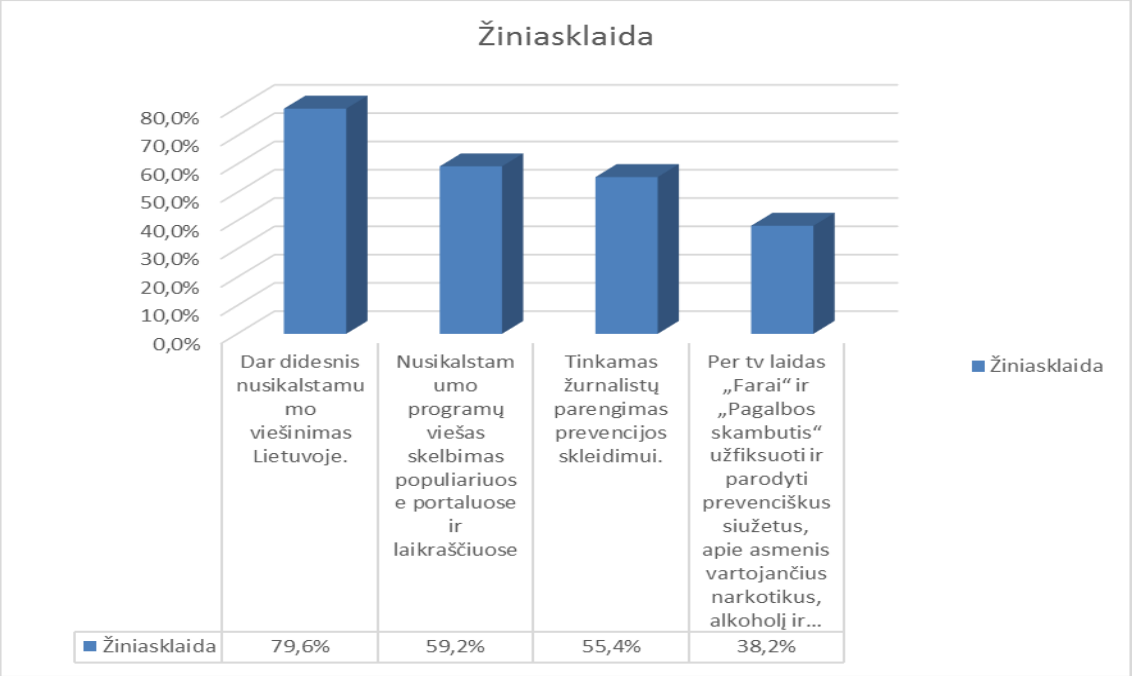

Pav. 25 Žiniasklaidos teisiniai įgaliojimai, kurie padėti sukurti veiksmingą sistemą.

79,6 procentai respondentų mano, kad labiausiai žiniasklaidos atstovams reikėtų daugiau viešintis nusikalstamas veikas Lietuvoje, bei skelbti nusikalstamumo prevencijos vykdomas

programas (59,2 procentai). Tikėtina, kad viešoje erdvėja dažniau kalbant apie prevencijos svarbą, kiekvieno piliečio galimybes ir teises vykdyti prevenciją ši sritis taptų aktyvesnė ir aktualesnė ir bendruomenės atžvilgiu. Nemažiau respondentų nuomone (55,4 procentai) yra svarbus ir pačių žurnalistų tinkamas parengimas prevencijos vykdymui, bei jos informacijos skleidimui. Iki šiol televizijos laidose buvo rodomos laidos „Farai“ ir „Pagalbos skambutis“, kurios atskleidė policijos pareigūnų kasdieninį darbą, jų ištiriamus nusikalstamus ar pažeidimus, vykdomas prevencijos priemones. Šis teisinis įgaliojimas surinko trečdalį respondentų balsų (38,2 procentai).

Atlikus, institucijų dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje darbuotojų, apklausą galime daryti išvadą, kad prevencija – tai įvairių auklėjimų metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės normoms, visuma. Prevencijai labai svarbu yra sistemų bendradarbiavimas, bei turimi įgaliojimai, kurie kai kuriose institucijose yra nepakankami, vykdant nusikalstamumo prevenciją. Tačiau dauguma respondentų vis dėl mano, kad Lietuvoje nusikalstamumo prevencijos sistema egzistuoja, institucijų veikla, vykdant nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją yra suderinta.

Kiekviena institucija turi savo veiklos sritis, kuriuose vykdoma nusikalstamumo prevencija yra svarbiausia. Teismai apriboja asmens laisvę ir taip kartu apriboja jam galimybes tęsti pradėtas ar daryti naujas nusikalstamas veikas, tuo tarpu policija įgyvendina nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programas, probacijos tarnybos padeda įsisavinti probuojamiems asmenims socialinius įgūdžius. Švietimo sistemoje yra labai svarbus aktyvus mokytojų, tėvų ir kitų specialistų bendradarbiavimas, tuo tarpu laivės atėmimo vietų įstaigose reikalinga suteikti nuteistiems asmenims galimybę mokytis, bei įgyti specialybę. Vaikų socializacijos centrai, respondentų nuomone, prevenciją vykdo kuomet būna užtikrintas kuo didesnis vaikų laisvalaikio užimtumas. Žiniasklaida savo ruožtu privalo viešinti daromus nusikaltimus ar nusižengimus. Vykdydami visas šias veiklas, nagrinėjamos institucijos turi bendradarbiauti tarpusavyje, keistis turima informacija. Kaip didžiausią trūkumą tinkamai vykdyti nusikalstamumo prevenciją ir institucijoms bendradarbiauti tarpusavyje, respondentai nurodė pačių darbuotojų motyvacijos trūkumą, netinkamos informacijos viešinimą, per mažai informuojama visuomenė apie vykdomą nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją.

Išanalizavus institucijas vykdančias nusikalstamumo prevenciją ir apklausus tų institucijų darbuotojus, galime teigti, kad Lietuvoje nusikalstamumo prevencija ir kontrolė yra kaip viena iš prioritetinių veiklos sričių, ji yra vykdoma, analizuojama esama situacija, kuriamos naujos prevencinės programos, institucijoms suteikiami įgaliojimai vykdyti nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją, jos bendradarbiauja tarpusavyje ir keičiasi informacija, tačiau dar stinga motyvuotų, prevenciją išmanačių specialistų, bendros ir vieningos institucijų sistemos, visuomenės informavimo ir geranoriškumo vykdant prevencines programas.

IŠVADOS

1. Nusikalstamumas – tai beveik neišvengiamas, sąlyginai masinis, gana stabilus, nepageidaujamas, istoriškai kintamas socialinis-teisinis reiškinys, pasireiškiantis kaip atskirų nusikalstamų veikų visuma, padaryta konkrečioje teritorijoje per konkretų laikotarpį. Siekiant sumažinti nusikalstamumo rodiklius kiekviena valstybė, atskiros jos institucijos ir net kiekvienas pilietis turi vykdyti nusikalstamumo prevenciją.

Nusikalstamumo prevencija – tai bendra priemonių visuma, kuriomis stengiamasi sumažinti nusikalstamumą, bei perauklėti tam tikrus asmenis ar asmenų grupes. Vykdant nusikalstamumo prevenciją yra naudojamos tam tikros priemonės, kuriomis bandoma pasiekti tikslų. Prevencinių priemonių reikavimas yra jų veiksmingumas. Ruošiant prevencijos programą yra būtina išanalizuoti esamą situaciją, prevencijos pobūdį, asmenų kuriems bus taikoma prevencija socialinį statusą, juos supančią aplinką, bei parinkti tinkamas prevencijos priemones.

2. Apibendrinant teorinę teisinių ir mokslinių šaltinių analizę teigtina, kad Lietuvoje nusikalstamumo prevencija yra vykdoma daugumoje institucijų, joms įstatymais yra suteikiami įgaliojimai, nurodomos bendradarbiavimo sritys. Vienose institucijose nusikalstamumo kontrolė ir prevencija yra pagrindinis veiklos uždavinys, kitose jis kaip antraeilis, pagrindinę veiklą papildanti sritis. Nusikalstamumo prevencijos vykdyme labai svarbu yra visų institucijų bendradarbiavimas, informacijos dalinimasis. Manytina, kad daugiausiai su kitomis institucijomis bendradarbiauja policija, kuri ne tik plėtoja specifinę, tik jos veiklos sričiai būdingą prevenciją, tačiau padeda ir kitoms institucijoms. Pažymėtina, kad probacijos tarnybos, švietimo įstaigos ir žiniasklaida turėtų daugiau bendradarbiauti su kitomis institucijomis, dalintis turima informacija, nagrinėti kaip tikslingai skleisti vykdomas nusikalstamumo prevencijas. Ypač didelis atotrūkis yra švietimo įstaigų ir vaikų tėvų bendradarbiavimo srityje vykdant nusikalstamumo prevenciją. Pastebima, kad vaikai gaudami vis mažiau dėmesio ir bendravimo namuose yra linkę daryti nusikalstamas veikas, dažnai tai būna emigrantų vaikai, kurie lieka gyventi vieni arba su giminaičiais. Žiniasklaidos atstovai savo ruožtu turėtų labiau bendradarbiauti su nusikalstamumo prevenciją vykdančiomis institucijomis ir skleisti tikslingą informaciją, o ne tik viešindama nusikaltimus ar kitus teisės pažeidimus keltis sau reitingus. Teigtina, kad vis dėl to institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje, teisiniu aspektu sistema egzistuoja, įgaliojimai reglamentuojantys tarp institucinį bendradarbiavimą yra reglamentuotas. Tačiau, net ir turint įgaliojimus bei reglamentuotam bendradarbiavimui, nusikalstamumo prevenciją reikia aktyvinti, nes veikos suderinamumo problema gali būti dažnu atveju, sąlygota institucijų darbuotojų motyvacijos ir kompetencijos stygiumi.

3. Atlikus, institucijų dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje darbuotojų, apklausą galime daryti išvadą, kad prevencija – tai įvairių auklėjimų metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės normoms, visuma. Prevencijai labai svarbu yra sistemų bendradarbiavimas, bei turimi įgaliojimai, kurie kai kuriose institucijose yra nepakankamai, vykdant nusikalstamumo prevenciją. Tačiau dauguma respondentų vis dėl mano, kad Lietuvoje nusikalstamumo prevencijos sistema egzistuoja, institucijų veikla, vykdant nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją yra suderinta.

Kiekviena institucija turi savo veiklos sritis, kuriuose vykdoma nusikalstamumo prevencija yra svarbiausia. Teismai apriboja asmens laisvę ir taip kartu apriboja jam galimybes tęsti pradėtas ar daryti naujas nusikalstamas veikas, tuo tarpu policija įgyvendina nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programas, probacijos tarnybos padeda įsisavinti probuojamiems asmenims socialinius įgūdžius. Švietimo sistemoje yra labai svarbus aktyvus mokytojų, tėvų ir kitų specialistų bendradarbiavimas, tuo tarpu laivės atėmimo vietų įstaigose reikalinga suteikti nuteistiems asmenims galimybę mokytis, bei įgyti specialybę. Vaikų socializacijos centrai, respondentų nuomone, prevenciją vykdo kuomet būna užtikrintas kuo didesnis vaikų laisvalaikio užimtumas. Žiniasklaida savo ruožtu privalo viešinti daromus nusikaltimus ar nusižengimus. Vykdydami visas šias veiklas, nagrinėjamos institucijos turi bendradarbiauti tarpusavyje, keistis turima informacija. Kaip didžiausią trūkumą tinkamai vykdyti nusikalstamumo prevenciją ir institucijoms bendradarbiauti tarpusavyje, respondentai nurodė pačių darbuotojų motyvacijos trūkumą, netinkamos informacijos viešinimą, per mažai informuojama visuomenė apie vykdomą nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją.

Išanalizavus institucijas vykdančias nusikalstamumo prevenciją ir apklausus tų institucijų darbuotojų nuomonės, galime teigti, kad Lietuvoje nusikalstamumo prevencija ir kontrolė yra kaip viena iš prioritetinių veiklų sričių, ji yra vykdoma, analizuojama esama situacija, kuriamos naujos prevencinės programos, institucijoms suteikiami įgaliojimai vykdyti nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją, jos bendradarbiauja tarpusavyje ir keičiasi informacija, tačiau dar stinga motyvuotų, prevenciją išmanačių specialistų, bendros ir vieningos institucijų sistemos, visuomenės informavimo ir geranoriškumo vykdant prevencines programas.

PASIŪLYMAI

1. Išanalizavus teisinius šaltinius, pažymėtina, kad Lietuvoje yra būtina sukurti vieningą ir efektyvią programą, kuria bus siekiama mažinti alkoholio ar kitų psichotropinių gėrimų vartojimą, gydyti asmenis turinčius priklausomybę, kadangi, dažniausiai nusikaltimai ar nusižengimai būna padaromi apsvaigusių asmenų.

2. Manytina, kad žiniasklaidos atstovai turėtų glaudžiau bendradarbiauti su institucijomis, vykdančiomis nusikalstamumo prevenciją. Būtina sukurti vieningą kryptį, programą, kurias skelbiant ir viešinant per visuomenės informavimo priemones būtų pasiekti efektyvesni rezultatai.

3. Švietimo įstaigose turėtų būti aktyviau vykdoma nusikalstamumo prevencija, kadangi, jose formuojasi asmenybės ir jos turi suvokti nusikalstamumo žalą. Reikėtų į vaikų auklėjimą ir švietimą daugiau profesionaliai įtraukti tėvus, nes didelis tėvų užimtumas ir dėmesio neskyrimas vaikui taip pat yra viena iš vaiko netinkamo elgesio priežasčių.

4. Vykdyti mokymus ir specialius kursus nagrinėjamose institucijose dirbantiems asmenims, kadangi, jiems taip pat reikalingas tvirtas ir stiprus pasiruošimas, įgyvendinant ir plėtojant nusikalstamumo prevenciją.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. A Criminal Justice Services Program Coordination and Development Department Monograph. [interaktyvus] Prieiga per internet. https://www.ncjrs.gov/App/publications/Abstract.aspx?id=155899 [žiūrėta 2016-03-04]
2. Babachinaitė G. ir Kuklianskas S. *Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos.* Vilnius, Jurisprudencija. (42(34)), (2003):101-108. https://www.mruni.eu/upload/iblock/5d1/010_babachinaite_kuklianskis.pdf
3. Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. *Kriminologija*. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2010. P.338.
4. Bandura A. Social Learning Theory. [interaktyvus] Prieiga internete: https://sites.google.com/a/nau.edu/educationallearningtheories/home/social-learning-thoery [žiūrėta 2016-03-15].
5. Basic facts. Issued April 2010: Swedish Prison and Probation Service Head Office. Department of Informatikon 601 80 Norrköping. Sweden
6. Berkowitz L. *Aggression. It's Cause, Consequences and Control*. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.temple.edu/tempress/titles/berko_reg.html [žiūrėta 2016-03-15]
7. Bluvšteinas J. *Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994, p. 37
8. Encyclopeadia Britannica. Žiūrėta 2016 03 24 per internetą: http://www.britannica.com/topic/crime-law
9. Gailienė D. *Žiniasklaida nuodija?* [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/41203 [žiūrėta 2016-03-15]
10. Galinaitytė J. ir Rudzkis T. „Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema". *Jurisprudencija*. 70(62) (2005): 134-140. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367151785030/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
11. Galinaitytė J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija, 2009. P.173
12. Gečienienė S. *Pareigūnų, dirbančių su nepilnamečiais, požiūris į prevencijos priemonių veiksmingumą*. Vilnius: Jurisprudencija, 2004. P. 99.Kiškis, A., Kuodytė, A. *Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo Lietuvoje tyrimas* //
13. Huesmann L. R. *Cross-national communalities in the learning of aggression from media violence*. Agresive Behavior, 1984. p. 243-251.
14. Jatkevičius A. „Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija" (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2003), 3, http://elibrary.lt/resursai/NPLC/ivairus/lit23dis.pdf

15. Jovaiša L. *Enciklopedinis Edukologijos žodynas*. Vilnius, 2007, p. 231
16. Jurgelaitienė G., *Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje veiksmingumo problemos*.// Jurisprudencija Nr. 41(33). 2003 p. 73. [interaktyvus] Prieiga internete https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13641/3425-7166-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y [žiūrėta 2016-03-06].
17. Jurgelaitienė, G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos. Jurisprudencija. 2003, 41(33): 77.
18. Jurgelkaitienė G. *Antrinio (recidyvinio) nusikalstamumo prevencijos veiksmingumo prielaidos*. Jurisprudencija. Vilnius, 2002, t34(26); p. 51-57.
Jurisprudencija. 19(2). 2001, p. 771-801. [interaktyvus] Prieiga internete: https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/60/55 [žiūrėta 2016-02-03].
19. Justickaja S. „Nusikaltimų prevencija Lietuvoje: perėjimas nuo intuityvios prie įrodymais grindžiamos“. *Teisės problemos, (*Nr. 1(71)), (2011): p. 81. http://www.teise.org/data/2011-1-justickaja.pdf
20. Justickis V. *Kriminologija: Vadovėlis. 2 dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2004, p. 19.
21. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2014 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus] Prieiga internete : file:///C:/Users/Vaiva/Downloads/kd%202014%20m.%20veiklos%20ataskaita%20(3).pdf. [žiūrėta 2016-04-02].
22. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2015 m. veiklos ataskaita. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html. [žiūrėta 2016-04-08]
23. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos. *2013 metų veiklos ataskaita.* Vilnius. 2014-02-07, Nr. LV-300.
24. Kardelis, Kęstutis., *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Šiauliai: Lucilijus, 2005, p. 179-194
25. Kauno apygardos Probacijos tarnybos duomenys. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kapt/naujienos-kapt.html. Žiūrėta 2016-02-20
26. Kauno apygardos probacijos tarnybos duomenys. [interaktyvus]. Žiūrėta 2016-02-20 http://www.kaldep.lt/lt/kapt/veikla-mpn_255_595/kapt-vidaus-tvarkos-taisykles.html
27. Kauno tardymo izoliatoriaus veiklos sritys. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kaunoti/veikla-mpn_255_456/veiklos-sritys_248_262_463.html. Žiūrėta 2016-03-08

28. Kiškio A. paskaitų medžiaga. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:https://www.google.lt/?gws_rd=ssl#q=A.+Ki%C5%A1kis+prevencija+apima+nusikaltim%C5%B3++%C5%BEalos+minimizavim%C4%85%2C+su%C5%A1velminim%C4%85%2C+kai+tokie+veiksmai+yra+atliekami+iki+nusikaltim%C5%B3+padarymo. [žiūrėta 2015-09-04].
29. Kiškis A. 2016-03-01 Kriminologijos pateikta paskaitų medžiaga. MRU 2016-03-01
30. Kiškis, A., Kuodytė, A. *Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo Lietuvoje tyrimas* // Jurisprudencija Nr. 19(2). 2012, p. 771-801. [interaktyvus] Prieiga internete: https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/60/55
31. Kvieskienė G., Mockevičienė D. *Laisvalaikio reikšme ankstyvajai prevencijai*. Socialinio pedagogo ABC. Vilnius, 2002
32. Lietuvių kalbos žodyno internetinė svetainė. [interaktyvus]. Žiūrėta 2015-01-17 http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2009 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-140/2009. [interaktyvus]. Žiūrėta 2016-02-20: http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367177108871/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
34. Lietuvos Darbo biržos informacija.[interaktyvs] Prieiga internete: http://www.ldb.lt/. Žiūrėta 2016-02-20
35. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1968
36. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. IX-785.
37. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso komentaras. Vilnius: *Teisės namai*. 2011 m. p.264.
38. Lietuvos Respublikos Generalinio komisaro įsakymas Dėl Leituvos policijos generalinio komisaro 2009 metų birželio 2 dienos įsakymo Nr. 5-V-384 "Dėl viešosios policijos prevencinio padalinio pareigūno tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo" pakeitimo. 2015-04-08 Nr. 5-V-367, Vilnius
39. Lietuvos Respublikos Konstitucija. // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
40. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
41. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo informacijos poveikio įstatymas. 2006-12-05, Nr. IX-1067. [interkatyvus] Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289912 [žiūrėta 2016-03-16]
42. Lietuvos Respublikos Policijos Rėmėjų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. VIII-800.
43. Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas. *Valstybės Žinios*. 2000-10-17, Nr. VII-20481.
44. Lietuvos Respublikos Prabocijos įstatymas. *Valstybės žinios*. Vilnius. 2011, Nr. 4-108.
45. Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai. "*Laisvėje esantiems nuteistiesiems-griežtesnė priežiūrą"*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2016-02-20 https://www.lrp.lt/lt/laisveje-esantiems-nuteistiesiems-grieztesne-prieziura/pranesimai-spaudai/24117

46. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *2013–2015 m. vaikų dienos centrų projektų konkursas.* [interaktyvus] Prieiga internete: **http://www.socmin.lt/lt/nevyriausybiniu-organizaciju-sektorius/vaiku-dienos-centru-konkursas.html**. [žiūrėta 2016-03-08].
47. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija Ugdymo plėtotės centras. *Metodinės rekomendacijos*. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/ALKOHOLIO_TABAKO_IR_KITU_SCREEN.pdf. [žiūrėta 2016-03-12]
48. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *„Socializacijos centrai: užsienio šalių patirtis“*. 2015 m., Nr. 13 (137). [interkatyvus] Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/575_a0d5a545addc20efae04b53c75adbd8b.pdf. [žiūrėta 2016-04-02].
49. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos įgyvendinimo rekomendacijos*. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/222_0603_PERZIURAI.pdf. [žiūrėta 2016-03-12].
50. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Patyčių problemo mokykloje ir prevencija*. 2014 m. Rugsėjo Nr. 7 (112). [interaktyvs]. Prieiga internete: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Patyciu-problema-mokykloje-ir-ju-prevencija.pdf. [žiūrėta 2016-03-15].
51. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006-06-13, Nr. I-1489.
52. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. *J. Bernatonis sieks didinti finansavimą prbacijai*. [interkatyvus] prieiga internete: http://www.tm.lt/naujienos/zinapieministr/26. Žiūrėta 2016-02-20
53. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos nuostatai. *Vasltybės žinios*. 2014, Nr. 851
54. Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. X-1238.
55. Myers D. G., Socialinė psichologija. Kaunas, 2008
56. Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programa. *Valstybės žinios*. 2003-03-20, Nr. IX-1383. Žiūrėta 2016 03 22 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=283668.
57. Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programa. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. IX-1383.
58. Nedzinskas, E., Janušauskas, A. *Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos aktualijos Lietuvoje*//Vadyba. Nr. 2(13). p. 107-110.
59. Nikartas S. “Piliečių dalyvavimo formos užtikrinant visuomenės saugumą Lietuvoje” *Teisės institutas straipsnis*. Žiūrėta 2015-08-20 per internetą: http://www.teise.org/data/Simonas_Nikartas.pdf

60. Nikartas S., "Bendruomenių dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), http://vds000004.hosto.lt/safeplaces/wp-content/uploads/2015/01/Bendruomeniu-dalyvavimas-nusikalstamumo-prevencijoje.-Simonas-Nikartas.pdf
61. Palšis B. „Bendruomenės pareigūno pareigybė: teisėtvarkos ir socialinio darbo vaidmenų derinimas". Žiūrėta 2016 04 06 per internetą: http://ejournals.vdu.lt/index.php/socialwork/article/view/421/357
62. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia, 2006.
63. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų veiklos strategijos planas. [interaktyvus Prieiga ineternete: http://www.policija.lt/index.php?id=2534. [žiūrėta 2016-02-17];
64. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2015 metų veiklos plano ataskaita. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.policija.lt/index.php?id=2875 [žiūrėta 2016-04-05].
65. Policijos departamento prie VRM internetinė svetainė. [interaktyvus] Prieiga internete http://www.policija.lt/index.php?id=6009. [žiūrėta 2016-02-04].
66. Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. [interaktyvus] Prieiga internete: **https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747** [žiūrėta 2016-03-06].
67. Rentzmann, W. Prison Philosophy and Prison Education. Journal of Correctional Education. 1996, 47(2): 63.
68. Saugios kaimynystės vadovas. 2015 ., Vilnius. [interaktyvus] Prieiga internete: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Naujienos/Saugios%20kaiminystes%20vadovas_.pdf. [žiūrėta 2016-04-06].
69. Šlapkauskas V. *Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Serija „Prevencinė pedagogika"(*Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija, 1996), p. 58.
70. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. [interaktyvus] Prieiga internete: http://www.sppc.lt/index.php?-1279749703. [žiūrėta 2016-03-08]
71. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. [interaktyvus]. Prieiga internete: http://www.sppc.lt/index.php?-1194004933. Žiūrėta 2016-03-13.
72. Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos dentras, 2003, 355-357
73. Understanding Crime Prevention. National Crime Prevention Institute. Boston, London, Durban, Singapore, Sydney, Toronto. 1986. P.25.

74. Vaikų linija“. *Paauglių patyčių ir savižudybių ali būti mažiau*. 2015-01-20. [interkatyvus] Prieiga internete: http://www.vaikulinija.lt/naudinga-informacija/musu-naujienos/2015/01/20/paaugli-patyci-ir-savizudybi-gali-buti-maziau/#sidebar. [žiūrėta 2016-03-15]
75. Vaikų socializacijos centras „Širvėna“. „EQUIP“ programa [interaktyvus] Prieiga internete: http://kucgaliosuc.lt/?page_id=295 [žiūrėta 2016-03-09].
76. Vaikų socializacijos centro “Širvėna” strateginis planas 2012-2014 metams. 2012-02-14, Nr. V-129. Žiūrėta 2016 03 24 per internetą http://kucgaliosuc.lt/?page_id=98.
77. Valickas G. Psichologinės asociacijos ištakos. Vilnius, 1997, p. 41.
78. Viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno tarnybinės veiklos aprašas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 5-V-615.
79. Viešosios policijos Prevencijos padalinio pareigūnų tarnybinės veiklas aprašas. *Valstybės žinio*. 2013-07-19, Nr. 5-V-615.
80. Vitkauskas K. Activity of Preventive Subdivisions of Public Police in Implementation of Prevention oj Juvenile Delinquency. 2013 m. MRU: Vilnius, p. 22-35
81. Žmogaus teisių portalas „Mano teisė“. *Patyčių prevencija mokyklose: programų daugiau nei pedagogų reakcijų*. 2015-02-22. [interaktyvus] Prieiga internete: http://manoteises.lt/straipsnis/patyciu-prevencija-mokyklose-programu-daugiau-nei-pedagogu-reakciju/. [žiūrėta 2016-03-13].
82. Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной програмы. Москва, 1990. С.26- 28; Раска Э. Э. Социальная програма: предотврщение преступности. Талин, 1987. С.30-33.
83. Иншаков С. М. Зарубежная криминология. – Москва, 1997. Р. 198-230.
84. Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность. – Москва, 1969.

Paulauskaitė V. Institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje sistema, jų įgaliojimai ir veiklos suderinamumas/ Teisės ir policijos veiklos magistro baigiamasis darbas. Vadovė Prof. dr. (HB) Vaiva Zuzevičiūtė. – Kaunas: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo saugumo fakultetas, 2016 – 79 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuotas institucijų, vykdančių nusikalstamumo prevenciją Lietuvoje turimi įgaliojimai, sistema ir veiklos suderinamumas. Pirmame darbo skyriuje teoriniu aspektu nagrinėjamos prevencijos, nusikalstamumo ir prevencijos priemonių sampratos. Antrame skyriuje analizuojamos institucijos, dalyvaujančios nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, jų turimi įgaliojimai, sistema, bei veiklos suderinamumas. Trečiame skyriuje pristatomas tyrimas, kuriame atskleidžiama institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, darbuotojų nuomonė apie nusikalstamumo prevenciją, institucijų turimus įgaliojimus, bendradarbiavimą tarpusavyje, sistemą, nusikalstamumo prevencijos egzistavimą, bei veiklos suderinamumą.

Pagrindiniai žodžiai: nusikalstamumo prevencija, sistema, bendradarbiavimas, įgaliojimai, veiklos suderinamumas.

Paulauskaitė V. System, Entitlements and Harmonization of Activities of Institutions Implementing Prevention of Criminality in Lithuania / Master's Thesis of Law and Police Activities study program. Supervisor Prof. Dr. (HB) Vaiva Zuzevičiūtė. – Kaunas: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, 2016 – 79 p.

ABSTRACT

The Master's thesis analyzes the institutions implementing crime prevention in Lithuania. The first chapter analyzes the theoretical aspects of the concepts describing prevention, criminality and crime prevention. The second section analyzes the institutions involved in crime prevention in Lithuania, their powers, the system, and compatibility. The third section presents the study, which reveals the opinion of the employees working in the institutions involved in crime prevention in Lithuania on crime prevention, the powers of the authorities, co-operation with each other, the system, and the existence of crime prevention.

Key words: crime prevention, system, co-operation, powers.

Paulauskaitė V. Institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje sistema, jų įgaliojimai ir veiklos suderinamumas/ Teisės ir policijos veiklos magistro baigiamasis darbas. Vadovė Prof. dr. (HB) Vaiva Zuzevičiūtė. – Kaunas: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo saugumo fakultetas, 2016 –79 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuota institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, sistema, įgaliojimai ir suderinamumas. Lietuvoje yra ganėtinai platus ratas, institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje. Svarbu yra, kad visų institucijų veikla būtų suderinta ir jos tinkamai bendradarbiautų tarpusavyje, dalintųsi turima informacija. Tyrimo objektas - institucijos, dalyvaujančios nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, sistema, įgaliojimai ir veiklos suderinamumas. Tyrimo tikslas - išanalizuoti institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje sistemą, įgaliojimus ir veiklos suderinamumą. Siekiant išsikelto tikslo darbe buvo aptarta nusikalstamumo prevencija, jos priemonės, bei kiekvienos pasirinktos institucijos turimi įgaliojimai nusikalstamumo prevencijoje, vykdomos programos, institucijų sistema ir bendradarbiavimas tarpusavyje, bei teisiniai įgaliojimai, kurie galėtų pagerinti vykdomą nusikalstamumo prevenciją. Naudoti tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, duomenų analizė, lyginimas ir apibendrinimas; empirinių duomenų statistinė analizė. Nustatyti trūkumai, vykdant nusikalstamumo prevencijos programas, pateikti siūlymai kaip stiprinti institucijų vykdomą nusikalstamumo prevenciją. Pirmame darbo skyriuje teoriniu aspektu nagrinėjama prevencijos, nusikalstamumo ir prevencijos priemonių sampratos. Antrame skyriuje analizuojamos institucijos, dalyvaujančios nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje: teismai, policija, probacijos tarnybos, laisvės vietų atėmimo įstaigos, švietimo įstaigos, vaikų socializacijos centrai ir žiniasklaida, turimi teisiniai įgaliojimai, vykdomos prevencinės programos, bendradarbiavimas su kitomis institucijomis. Trečiame skyriuje pateiktas tyrimas, kuriame buvo apklausiami nagrinėjamų institucijų darbuotojai.

Paulauskaitė V. System, Entitlements and Harmonization of Activities of Institutions, Implementing Prevention of Criminality in Lithuania / Master's Thesis of Law and Police Activities study program. Supervisor Prof. Dr. (HB) Vaiva Zuzevičiūtė. – Kaunas: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, 2016 – 79 p.

SUMMARY

The Master's thesis analyzes the system, powers and compatibility of the institutions involved in crime prevention in Lithuania. Lithuania has a quite wide circle of institutions involved in crime prevention. It is important to ensure that the activities of all institutions are harmonized, that such institutions properly cooperate with each other and share available information. The object of the study – the institutions involved in crime prevention in Lithuania, their system, powers and compatibility. The aim of the study - to analyze the system, powers and compatibility of the institutions involved in crime prevention in Lithuania. In order to reach the aim of the study the thesis discusses the crime prevention, its measures, and powers of each selected institution in crime prevention, the programs carried out, the system of institutions and cooperation with each other, and legal powers, which could improve the existing crime prevention. The research methods: analysis of scientific literature, data analysis, comparison and summary, the statistical analysis of empirical data. The weaknesses in crime prevention programs were identified and the proposals to strengthen the existing crime prevention of the institutions were submitted. The first chapter analyzes the theoretical aspects of the concepts describing prevention, criminality and crime prevention. The second section analyzes the institutions involved in crime prevention in Lithuania, in particular, courts, police, probation service, custodial institutions, educational institutions, centers of socialization of children, and the media, their available legal powers, the implemented prevention programs, collaboration with other institutions. The third section presents the study, which interviewed the employees of the relevant institutions.

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1

2 lentelė. Įstaigų, vykdančių vaiko vidutinės priežiūros priemonę, specializavimas

Šveicarija: atviro ir uždaro tipo įstaigos
1) Vaiko apgyvendinimas atviro tipo įstaigoje skiriamas tada, kai būtina švietimo ar kitokia pagalba negali būti suteikta kitomis priemonėmis. Teismas vaiką ar jaunuolį apgyvendina pas konkrečius žmones, švietimo ar gydymo įstaigoje. Šio lygio priemonės nepakankus, vaikui skiriama griežtesnė vidutinės priežiūros priemonė. 2) Apgyvendinimas *uždaro tipo* įstaigoje skiriamas tik išimtiniais atvejais, kai nepilnamečiui negalima pagelbėti kitomis priemonėmis. Priemonė skiriama kaip pagalba nepilnamečiui po tinkamo specialistų įvertinimo, kai nepilnametį būtina apsaugoti, suteikti jam gydymą dėl psichikos ir elgesio sutrikimų arba apsaugoti kitus asmenis nuo nepilnamečio daromų teisės pažeidimų.
Lenkija: edukacinės, pataisos ir gydymo institucijos
Visos vaikų priežiūros priemonės skirstomos į tris grupes: edukacines, pataisos ir gydomąsias. 1) Edukacinės priemonės skiriamos dėl įvairių nedidelių vaiko elgesio nukrypimų, kaip Lenkijoje sakoma, dėl demoralizacijos, t. y. esminių socialinių normų ir visuomenės taisyklių nesilaikymo, kuris gali pasireikšti kaip: pamokų praleidinėjimas, mokymosi aplaidumas, bėgimas iš namų, alkoholio ar kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, valkatavimas, visuomenės normų laužymas ir teisės pažeidimų darymas. Vaikas apgyvendinimas *edukaciniame jaunimo centre*, kur jam teikiama švietimo, terapinė pagalba ir profesinis mokymas. 2) Dėl didesnių (nei demoralizacija) elgesio problemų teismas nepilnamečiui gali skirti apgyvendinimą *pataisos institucijoje* (tai jau ne edukacinė, bet pataisos priemonė). Į tokią instituciją galima siųsti tik nusikalstamą veiką padariusį asmenį arba dėl labai pavojingos demoralizacijos, kai padaryti teisės pažeidimai yra sunkūs, ir tik jeigu kitos poveikio priemonės buvo neveiksmingos. 3) Gydomosios priemonės apima apgyvendinimą psichiatrijos ligoninėje ar kitoje *sveikatos priežiūros įstaigoje* ar *socialinės gerovės institucijoje*. Šiemos teismas gali skirti gydomąsias priemones, jeigu baudžiamąją veiką padarė nepilnametis, sergantis psichikos liga, protiškai atsilikęs, turintis kitų psichikos sutrikimų, priklausomas nuo alkoholio ar kitų psichoaktyviųjų medžiagų.
Prancūzija: edukaciniai centrai
Prancūzijoje įsteigta įvairių tipų švietimo pagalbos institucijų. Vaiko vidutinės priežiūros priemonę vykdo įvairūs *edukaciniai centrai*. Esminis šių centrų tarpusavio skirtumas – jų griežtumo lygis. • *Centruose, skirtuose tik edukacijai (CER)*, nepilnamečio priežiūra vyksta pagal individualų edukacinį planą, parengtą įvertinus vaiko poreikius ir galimybes. Plano turinys paprastai būna susijęs su formaliuoju ugdymu, profesiniu rengimu, sportu, kultūra ir sveikatos apsaugos mokymusi. • *Sustiprinto režimo edukaciniuose centruose (CPI)* apgyvendinami nepilnamečiai, kurie labiau pažeidinėja teisę, kuriems reikalinga didelė edukacinė pagalba, intensyvi priežiūra ir namų aplinkos pakeitimas. Šiems nepilnamečiams sudaromi pedagoginiai planai, kuriuose numatomos aktyvios veiklos ir programos nepilnamečių gebėjimams ugdyti. Dažnai šie planai orientuojami į sportinę, humanitarinę, visuomeninę veiklą. • *Uždarų edukacinių centrų (CEF)* taisyklės dar griežtesnės: jų sulaužymas gali lemti asmens įkalinimą, ribojamas nepilnamečio išėjimas iš centro. Nepilnamečiai šiuose centruose nuoduginiai iširiami: tikrinama sveikata, vertinamas pažangumas ir mokymosi gebėjimai, vykdomas profesinis orientavimas, vertinama vaiko psichologinė būsena ir remiantis visa informacija sudaromas individualus edukacinis planas. Įdomu tai, kad Jaunimo teismo teisėjas gali ir atleisti vaiką nuo edukacinių priemonių vykdymo, jeigu „atrodo, kad vaiko reabilitacija jau pasiekta, žala atlyginta ir rūpesčiai dėl teisės pažeidimo išnyko". Tai atitinka atkuriamojo teisingumo modelį ir vertintina teigiamai.
Danija: socializacijos centrai
Vaikas gali būti apgyvendinamas kitur, t. y. ne namuose, tik *išimtiniais atvejais*, kai dėl jo elgesio ar padėties šeimoje jam gyventi namuose yra neįmanoma. Paprastai tai būna kita šeima, internatas, socialiniai šviečiamieji namai, socialinės gerovės institucijos arba priežiūros (socializacijos) centrai. Tai uždaro tipo institucijos. Kol vaikas yra tokiame centre, su jo šeima dirba savivaldybės socialinis darbuotojas. Centrai tėvams (globėjams) daugiausia teikia informaciją apie paskirtos priežiūros priemonės vykdymo eigą, aptaria vaiko ugdymosi, elgesio pokyčių ir kitus su nepilnamečio interesais susijusius klausimus. Danijos vaikų socializacijos centruose berniukai ir mergaitės būna kartu. Veikia atskiros specializuotos grupės.
Bulgarija: internatinės mokyklos
Vaikų apgyvendinimas pataisos institucijose yra griežčiausia priemonė, kuri gali būti paskirta remiantis ne baudžiamuoju kodeksu. Yra du tokių institucijų tipai: *pataisos internatinė mokykla* ir *socialinė pedagoginė internatinė mokykla*. Abiejų tipų institucijos yra labai panašios. Pagrindinis skirtumas tas, kad pataisos internatinėje mokykloje apgyvendinami tik nepilnamečiai, kurie padarė nusikalstamų veikų, o socialinėje pedagoginėje mokykloje gali būti apgyvendinami tie vaikai, kurie tik įtariami dalyvavus nusikalstamoje veikloje.
Belgija: privačios pagalbos institucijos
Šalyje veikia įvairių tipų privačios institucijos. Jos teikia pagalbos ir edukacinės intervencijos paslaugas vaikui ir jo šeimai, specializuotą pagalbą elgesio sunkumų turinčiam vaikui (taip pat ir specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui), skubaus vaiko paėmimo iš šeimos pagalbą, sudaro tolesnės pagalbos nepilnamečiui planą. Visos edukacinės priemonės gali būti skiriamos kaip laikinos. 14–17 metų berniukams (išskirtiniais atvejais – ir 12–13 metų berniukams, padariusiems sunkių nusikaltimų uždarose institucijose) skirtos *Braine-le-Château, Wauthier-Braine* institucijos, kuriose teikiamos edukacinės, stebėjimo, įvertinimo paslaugos ir poinstitucinė priežiūra (API paslaugos).
Norvegija: krizių centrai arba jokių institucijų
Norvegijoje teikiant kompleksinę pagalbą ir paslaugas vaikams yra vadovaujamasi pagrindiniu *vaiko gerovės, bendradarbiavimo ir pagalbos šeimai principu*. Pagrindinis vaiko gerovės paslaugų tikslas – laiku suteikti pagalbą ir paramą vaikams ir jaunuoliams, gyvenantiems tokiomis sąlygomis, kurios gali būti žalingos jų sveikatai ar raidai, todėl labai retai priimami sprendimai dėl griežtesnių priemonių vaikams taikymo. Norvegijoje galioja nuostatos, jog vaikai iki 18 metų nėra uždaromi į jokias institucijas (ypač laisvės apribojimo įstaigas). Išimtiniais atvejais vaikas gali būti apgyvendinamas krizių centre nuo 1 paros iki 3 mėnesių. Seniūnija moka už vaiko išlaikymą institucijoje labai brangiai, todėl seniūnijos yra finansiškai suinteresuotos organizuoti ir teikti kokybiškas paslaugas savo teritorijoje ir taip išlaikyti vaiką įprastoje jo aplinkoje.

PRIEDAS NR. 2

ANKETA

GERBIAMA (S) RESPONDENTE,

Ačiū, kad sutikote dalyvauti apklausoje, dėkosiu, jeigu užpildysite pateiktą anketą.

Mykolo Romerio universiteto Teisės ir policijos veiklos programos magistro studijų studentė Vaiva Paulauskaitė parengė anketą, kad atliktų tyrimą magistro baigiamajame darbe tema „Intitucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje, sistema, jų teisiniai įgaliojimai ir veiklos suderinamumas“.

Jūsų atsakymai į pateiktus klausimus bus panaudoti tik moksliniams tikslams. Anketa yra anoniminė. Rezultatai bus skelbiami tik apibendrinti. Jums tiesiog reikia įrašyti ar pažymėti tiksliausiai atspindintį Jūsų nuomonę ir patirtį atsakymą. Svarbu, kad atsakytumėte į visus klausimus. Dėkoju už sugaištą laiką.

1. Kurioje institucijoje Jūs dirbate?

1.1. □policijoje;

1.2. □teisme;

1.3. □probacijos tarnyboje;

1.4. □švietimo sistemoje;

1.5. □laisvės vietų atėmimo įstaigoje;

1.6. □žurnalistikos sferoje;

1.7. □vaikų socializacijos centre.

2. Jūsų darbo patirti (2 klausime pažymėtoje įstaigoje)?

2.1. □1-5 metų;

2.2. □6-10 metų;

2.3. □11-20 metų;

2.4. □21-30 metų;

2.5. □30 ir daugiau metų.

3. Jūsų išslavinimas?

3.1. ◆aukštasis universitetinis;

3.2. ◆aukštasis neuniversitetinis;

3.3. ◆vidurinis;

3.4. ◆profesinis.

4. Kokiose pareigose Jūs dirbate?

.....

5 . Kaip Jūs apibrėžtumėte sąvoka „prevencija“? (Pasirinkite vieną labiausiai Jums tinkamą apibrėžimą)

5.1. ◆ kaip kelio užkirtimas, užbėgimas už akių, o nusikaltimas aiškinamas kaip neleistinas, įstatymo uždraustas, baudžiamas aktas (Lietuvių kalbos žodynas);

5.2. ◆ tai įvairių auklėjimo metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normoms, visuma (pagal L. Jovaišą);

5.3. ◆ kaip priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksmams (pagal G.Kvieskienę bei D. Mockevičienę).

5.4. ◆ apima nusikaltimų žalos minimizavimą, sušvelninimą, kai tokie veiksmai yra atliekami iki nusikaltimų padarymo (pagal Dr. A. Kiškį).

6. Kaip Jūs manote, ar svarbu institucijų sistemų bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijoje?

6.1. ◆ labai svarbu;

6.2. ◆ svarbu;

6.3. ◆ nesvarbu;

6.4. ◆ visiškai nesvarbu;

6.5. ◆ nežinau.

7. Kaip manote, ar yra pakankami institucijų dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijos veikloje turimi įgaliojimai?

7.1. ◆ visiškai pakankami;

7.2. ◆ pakankami;

7.3. ◆ nežinau;

7.4. ◆ nepakankami;

7.5. ☐ visiškai nepakankami.

8. Prašau pažymėti dvi svarbiausiais, Jūsų manymu kiekvienos institucijos nusikalstamumo prevencijos veiklos sritis?

Teismai:	Bausmės skyrimas, kaip asmens sulaikymas nuo naujų nusikalstamų veikų darymo.		Asmens laisvės apribojimas, tuo pačiu apribojant jam galimybę tęsti nusikalstamą veiką.		Asmens hospitalizavimas.		Nepilnamečio asmens patalpinimas į socializacijos centrus.	
Policija:	Nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programų įgyvendinimas.		Visuomenės įtraukimas į nusikalstamumo prevenciją.		Rėmimas įvairių formų švietimo programų, bei vykdymas švietimo nusikalstamumo prevencijos srityje.		Programa „Saugi kaiminystė“.	
Probacijos tarnyba:	Probuojamojo asmens nuolatinė priežiūra.		Probuojamo asmens resocializacija.		Socialinių, bei kitų reikalingų įgūdžių ugdymas probuojamiems asmenims.		Probuojamų asmenų tikrinimas.	
Švietimo įstaigos:	Organizuojami renginiai, kaip pavyzdžiui „Karjeros dienos“.		Aktyvus mokytojų, tėvų ir kitų specialistų bendradarbiavimas.		Psichologų paslaugų teikimas mokiniams.		Informavimas apie neteisėtas veikas ir pasekmes jas padarius.	
Laisvės vietų atėmimo institucijos:	Prevencijos programų rengimas ir vykdymas.		Suteikiama galimybė mokytis, įgyti specialybę, bei atliekant bausmę dirbti laisvės atėmimo įstaigoje.		Priklausomybių nuo alkoholių, narkotinių medžiagų gydymas.		Naujai atvykusiems asmenims į laisvės atėmimo vietą vykdoma adaptacijos programa.	
Vaikų socializacijos institucijos:	Vaikų laisvalaikio užimtumo užtikrinimas.		Individualiai kiekvienam vaikui programų sudarymas.		Prevencijų rengimas prieš žalingų įpročių turėjimą.		Bendradarbiaujama su kitomis šios institucijos veiklos zonoje esančiomis institucijomis.	

Žiniasklaida:	Rengiamos ir rodomos laidos („Farai“, Pagalbos skambutis“), kurios atskleidžia policijos pareigūnų darbo kasdienybę.		Populiariuose dienraščiuose ir tv laidose viešinami nusikaltimus padaromi asmenys, jų duomenys.		Suteikiama informacija apie besikeičiančius įstatymus, teisinėje srityje profesionalių asmenų komentarai.		Dažnas nusikalstamumo ir jo padarinių statistikos viešinimas.	

9 . Kaip manote ar pakanka įgaliojimų nusikalstamumo prevencijos veiklos ?

Institucijos/Jūsų nuomonė	**Pakanka**	**Nežinau**	**Nepakanka**
Teismai:			
Policija:			
Probacijos tarnyba:			
Švietimo įstaigos:			
Laisvės vietų atėmimo institucijos:			
Vaikų socializacijos institucijos:			
Žiniasklaida:			

Paaiškinkite atsakymą.....

10. Ar sutinkate, kad nusikalstamumo prevencijos sistema egzistuoja?

10.1. ☐ ne; 10.2. ☐ nežinau; 10.3. ☐ taip;

11. Kokie teisiniai įgaliojimai padėtų kurti veiksmingą sistemą (Pažymėkite 3 Jūsų manymu aktualiausius įgaliojimus, tuščiame langelyje pažymėkite prie Jums aktualiausio pasiūlymo).

Teismai:	Daugiau mokymų ir seminarų ne tik teisėjams, bet ir kitiems teismo darbuotojams.		Ne tokios apibrėžtos sankcijos įstatymuose.		Psichologo paslaugų teikimas teismų darbuotojams.		Rengiamos specialios programos nusikalstamumo prevencijai.	
Policija:	Ruošimas specialių mokymų policijos darbuotojams.		Daugiau viešumo apie nusikalstamumą Lietuvoje.		Pareigūnų atlyginimo didinimas.		Specialios pareigybės prevencijos vykdymui sukūrimas.	
Probacijos tarnyba:	Specialių mokymų darbuotojams rengimas.		Psichologinės pagalbos teikimas darbuotojams.		Galimybė lanksčiau dėliotis darbo krūvius ir grafikus.		Probacijos tarnybos darbuotojų etatų didinimas.	
Švietimo įstaigos:	Didesnis švietimo įstaigų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje.		Specialūs mokymai švietimo įstaigų darbuotojams.		Didesnis ir motyvuojantis atlyginimas darbuotojams.		Švietimo ministerijos suformuluota tikslinga prevencijos programa.	
Laisvės vietų atėmimo institucijos:	Daugiau nusikalstamumo prevencijos programų.		Priimtas privalomas darbas laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims. Nepilnamečiams privalomas profesijos įgijimas.		Daugiau bendravimo psichologų ir asmenų esančių laisvės atėmimo vietose.		Nuteistųjų asmenų tinkamas integravimas į visuomenę.	
Vaikų socializacijos institucijos:	Specialų prevencijos programų rengimas.		Teikimas kiekvienam vaikui psichologo pagalbos.		Didelis vaikų laisvalaikio užimtumas.		Darbuotojų tinkamas mokymas ir parengimas prevencijos vykdymui ir skleidimui.	

Žiniasklaida:	Tinkamas žurnalistų parengimas prevencijos skleidimui.		Nusikalstamumo programų viešas skelbimas populiariuose portaluose ir laikraščiuose.		Nusikalstamų veikų išrtirtų rezultatų, bei asmens, padariusiems nusikalstamas veikas paskirtų bausmių statistikos skelbimas.		Per tv laidas „Farai“ ir „Pagalbos skambutis“ užfiksuoti ir parodyti prevenciškus siužetus, apie asmenis vartojančius narkotikus, alkoholį ir darančius pastoviai nusikalstamas veikas.	

Ačiū, už skirtą laiką !

Anketa patalpinti internetinėje sveitainėje:
https://docs.google.com/forms/d/1WgLPEehvgfZsdmqIkCSVrzFQxUCSswfFkNl-2f2LTCE/viewform?c=0&w=1

PRIEDAS NR. 3

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016 m. balandžio 25 d.
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Viešojo saugumo fakulteto, Teisės ir policijos veiklos magistratūros
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė Vaiva Paulauskaitė,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„Institucijų, dalyvaujančių nusikalstamumo prevencijoje Lietuvoje sistema, jų įgaliojimai ir veiklos suderinamumas“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Vaiva Paulauskaitė
(parašas) *(vardas, pavardė)*